

Tóth László (ELTE ÁJK, konzulens: Dr. Kiss Daisy tiszteletbeli tanár): A választottbíróóság elé vihető ügyek a magyar jogban[1]

Debreceni Jogi Műhely, 2005. évi (II. évfolyam) OTDK Különszám, (2005. július)

I. rész: Bevezetés

A választottbíráskodás az ún. alternatív vitarendezési módszerek (Alternative Dispute Resolutions, a nemzetközi irodalomban bevett rövidítéssel élve: ADR) egyike, és mind nemzetközi szinten, mind Magyarországon ezek legelterjedtebb változata. Az alternativitás az állami bíróságok – legtöbbször peres eljárásban zajló – vitarendező tevékenységéhez képest értelmezendő.[2] Tekintettel az összességében dinamizálódó nemzetközi és belföldi gazdasági kapcsolatokra, az állami bírósági rendszer leterheltségére és a választottbíráskodás általánosan ismert sajátosságaira, hazánkban lassan, de biztosan egyre többen és egyre szélesebb körben választják ezt a jogvita-rendezési módot. Ahhoz azonban, hogy ez a „választás” érvényes és eredményes lehessen, tudnunk kell, hogy milyen ügyekben köthető ki ez a fórum. A dolgozat célja tehát – az adott terjedelmi keretek közötti – válaszkérés és -adás arra, hogy milyen típusú ügyeket lehet választottbíróóság elé vinni.[3]

A dolgozat szerkezetének középpontjában a hatályos magyar jog rendelkezéseinek vizsgálata áll, ideértve ezek bírósági és – korlátozottan elérhető – választottbíróági gyakorlatát is. Azonban a mai szabályozás és helyzet megértéséhez szükséges az előzmények, és ezen belül leginkább a jelent közvetlen(ebb)ül megelőző események, folyamatok áttekintése is. Ennek megfelelően a II. részben, a hatályos jogi részt megelőzően tárgyalom a téma magyar jogtörténeti vonatkozásait, a fonalat a legrégebbi emléknél felvéve, és azt napjainkig vezetve, részletesebben tárgyalva a XIX-XX. századi fejlődést. A dolgozat záró része az arbitrálható ügyek körének várható alakulására vonatkozó kérdésekkel foglalkozik.

Viszont a terjedelmi korlátok miatt e helyütt kényszerűségből nem – vagy csak alig – foglalkozom a választottbíróóság elé vihető ügyek körének összehasonlító jogi vizsgálatával, a kikötési alapot jelentő szerződésekkel, a nemzetközi közjogi viták arbitrálhatóságával, továbbá az állam (állami szerv) választottbíróósági eljárásban való részvétele lehetőségével.[4]

II. rész: A választottbíróóságok elé vihető ügyek köre a magyar jogtörténetben

A magyar jogtörténetben az arbitrárius gondolat legrégebbi – megjelenési formáját Szent Istvánnál találjuk: méghozzá II. decretumának 16. cikkében, egy büntető tényállás kapcsán. Azonban ehhez a rendelkezéshez Fabinyi Tihamér hozzáfűzi: „a választott bírák eredetileg nem ítélezésre hivatott „bírák”, hanem csupán egyeztetők, békéltetők voltak...”[5] A választottbíráskodás lényegére emlékeztető formát a XIII. században találjuk meg először, az ún. „fogott bírák” intézményében. E bírák a felek megállapodása alapján jártak el, és erre mindazon vitás ügyekben lehetőségük volt, amelyeknek tárgyai felett a felek szabadon rendelkeztek. Fabinyi Tihamér azonban ehhez hozzáteszi: „Nemcsak egyszerűbb, kétségtelenül a felek szabad rendelkezése alá tartozó perekben, hanem a legkülönbözőbb súlyos ügyekben is ítélték...”[6]

A választottbíráskodás tehát már a középkor joggyakorlatában is jelentős szerepet játszott. Az intézmény – az ismert történelmi körülmények között is – fokozatosan tovább erősödött. Jogi elismertségének magasabb szintjét jelzi, hogy a XVII-XVIII. században már keletkeztek olyan törvényeink is, amelyek a választottbírói ítéletet a rendes bírói ítélettel egyenrangúnak tekintették.[7] A XIX. század elején a gyakorlatban „a választottbíróósági szerződéssel főként a bérleti, illetve a kölcsönszerződésekben találkozhatunk.”[8]

A XIX. század második felétől a XX. század közepéig tartó időszakot a magyar választottbíráskodás „aranykorának” tekinthetjük.[9] Fontos szerepet játszott ebben a mindenkori állami bírósági rendszer működési problémái és leterheltsége mellett az is, hogy 1849 után az osztrák kormányzat a birodalomban, így Magyarországon sem tudta, és egy idő után nem is akarta megállítani a gazdasági átalakulás, a kapitalizálódás folyamatát, az pedig történelmi tény, hogy a gazdasági-kereskedelmi fejlődésből származó, növekvő számú és speciálisabb szakértelmet is igénylő jogviták igénylik az alternatív vitarendezési utat. Ehhez kapcsolódóan Ausztria is igyekezett hazánkban támogatni és erősíteni a náluk – és nálunk is – erős gyökerekkel rendelkező intézményt. A választottbíráskodás igazi fejlődése azonban a Kiegészést követően, a gazdasági viszonyok stabilizálódása és gyors fejlődése nyomán indult el.

Mindezt nyomon követhetjük az arbitrálható (választottbíróság által jogszerűen elbírálnak) ügyek körének jogi rendezésében is. A neoabszolutizmus korában született az 1852. évi ún. ideiglenes perrendtartás, mely érthető módon az osztrák szabályozási mintát követte, így a német szemlélet hatása alatt rögzítette a választottbírói út terjedelmét. „A felek jogügyeiket csak annyiban bocsáthatják közmegegyezéssel választottbíró döntése alá, amennyiben azok iránt intézkedni szabad hatalmuk van s a törvények szerint egyezséget kötni képesek. (376. §)”[10]

Az 1868-as Ideiglenes Törvénykezési Rendtartás (1868: 54. tc., a továbbiakban: Itr.) – politikai és történelmi okokból rosszul csengő konnotációja és az akkori magyar jogi gondolkodás számára való idegensége miatt – átmenetileg vissza kívánta szorítani a magánjogi alapállású német felfogást, és a korábbi magyar jogirodalom hagyományosan perjogias megközelítéséből próbálta meghatározni a választottbírói útra tartozható ügyeket. Az Itr. a compromissumot a rendes bírói illetőségtől való eltérés egy eseteként határozta meg, a hatásköri, illetve illetékességi alávétel (prorogatio) mellett. E szerződés érvényességét e tekintetben nem a felek szabad rendelkezési jogának lehetőségéhez kötötte, hanem ahhoz, hogy az ügy a rendes bírói „illetőségtől” elvonható legyen.[11] Így amely ügyekben a tc. 53. §-a szerint a rendes bírói illetőségtől eltérésnek nem volt helye, az nem tartozhatott választottbírói útra.[12] Már e törvénycikk is kirekesztette az arbitrálható ügyek köréből az ún. perenkívüli útra tartozó ügyeket (mai kifejezéssel: polgári nemperes eljárási útra tartozó ügyek).

A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi 1. tc. (a Plósz-féle polgári perrendtartás, a továbbiakban: Régi Pp.) azonban visszatér az akkor már a német és az osztrák perrendtartás által is követett, civiljogi elvi alapra. E törvény, illetve a vonatkozó külön törvények alapján most igyekszem röviden áttekinteni a két világháború közötti időszak választottbíráskodásának terjedelmét.[13]

Főszabály szerint olyan, már létező vagy valamely meghatározott jogviszonyból jövőben keletkező vitás ügyeket vihetek a felek választottbírói bíróság elé, amelynek tárgyaról ők a magánjog szabályai szerint szabadon rendelkezhetnek (Régi Pp. 767. §). Az így arbitrálható ügyek köre a magánjog rendkívül széles spektrumát fedte le, így a pozitív felsorolás értelemszerűen csak példálózó lehet. A teljes kép kedvéért szükséges azt is megnézni, hogy milyen ügyek voltak kirekesztve e fórum elől.[14]

Kizártak voltak azon ügyek, melyek nem minősültek vitás ügyeknek, vagyis melyek perenkívüli útra tartoztak. Másrészt azok is, melyekben a feleket az eljárás tárgyaról a szabad rendelkezési jog egyáltalán nem illette meg. A kortárs szerzők (pl. Fabinyi Tihamér, Újlaki Géza) leszögezték, hogy a magánjog terén e rendelkezési jog főszabály szerint a vagyonjog terén van meg, míg a családi és személyi viszonyok terén ennek lehetősége csak kivételes. A személyhez fűződő jogok, a szellemi alkotások és a családi viszonyok körében e féli jog leginkább a kapcsolódó tisztán vagyonjogi igények terén áll fenn[15] (pl. kártérítési és kötbérvisszatérítési követelések, tartási igények, házassági vagyonjogi keresetek), így bizonyosan kizártak

a választottbíráskodásból e területek státuszperei (pl. személyállapoti perek, iparjogvédelmi státuszperek).

Azonban a vagyoni jog terén is egyre több, a felek rendelkezési szabadságát korlátozó kógens rendelkezés született. A gyakorlat ezeket igyekezett úgy értelmezni, melyek általában még nem zárják ki a szabad rendelkezés lehetőségét, így ez ügyekben a választottbíráskodást sem, csak a konkrét rendelkező cselekmény tartalmát és megtételi körülményeit határolják be. Ennek megfelelően széles körben lehetett választottbírátság elé vinni a dologi jog[16], kötelmi jog[17] és öröklési jog területeire tartozó különböző jogvitákat is. A kereskedelmi jog területén arbitrálhatóak voltak a különböző kereskedelmi ügyletekből származó vitás ügyek, még akkor is, ha egyes területeken, pl. a fuvarozási, a biztosítási ügyleteknél, vagy a váltó- és csekkjog terén túlnyomóak voltak a kógens szabályok. Választottbírátság elé vihetőek voltak a kereskedelmi társaságok belső viszonyaiban keletkező viták.[18] A gyakorlatban Újlaki Géza szerint szűk körben volt lehetséges (bár mások szerint egyáltalán nem volt az) és kevésbé is terjedt el csődperekben a választottbírátság kikötése[19], viszont tisztességtelen versenycselekményekből származó igények, illetve kartellszerződésből származó viták esetében széles körben lehetséges volt e fórum választása.

Még így sem volt azonban meg e jog az előbb idézett minden területen, így pl. birtokrendezési perek, sommás kiigazítási és határperek, telekkönyvi kiigazítási perek választottbíráóság által nem voltak lefolytathatóak. A korábbi szabályozástól való eltérő elvi alap miatt vitatottá vált az, hogy azon ügyekben, melyekben a jog rendes bíróság kizárólagos illetékességét vagy külön bíróság hatáskörét rögzítette, kiköthető volt-e jogszerűen választottbíráskodás. Az idővel megszilárduló bírósági gyakorlat proarbitratív értelmezést fogadott el. Abban az esetben, ha a féli szabad rendelkezési jog a magánjog szabályai szerint fennáll, akkor a meglévő kizárólagos illetékességi okot, illetve külön bírósági hatáskör telepítést csak az állami bíróságok rendszerén belüli, döntően célszerűségi indokú ügytelepítésnek tekintették, mely csak a fél perjogi rendelkezését korlátozta, de a magánjogi rendelkezést nem. A Régi Pp. pedig a compromissum érvényességét kifejezetten a – magánjog szerint megítélendő – szabad rendelkezéshez kötötte, a perjogival nem hozta kapcsolatba. Így a felek dönthettek úgy is, hogy az ilyen jogvitát kiviszik az állami bíróságok rendszeréből, és választottbíráóságú terelnek. A felek így pl. munkaügyi vagy tőzsdei jogvitákban is – a létező külön bírósági fórum ellenére – széles körben köthettek ki választottbíráóságot. [20]

Külön törvény zárta ki a választottbíráskodást társadalombiztosítási ügyekben. (1932: 4. tc. 12. §) Választottbíráóság nem folytathatott le perújítási eljárást sem.

Az arbitrálható ügyek imént vázolt tág körén belül jónéhány ügýtípusra speciális hatáskörű szervezett választottbíráóságú fórum is létezett. E helyütt most csak példálózóan említek néhányat a kor gazdag választékából. A legrégebbi a budapesti áru- és értéktőzsde melletti bíróság („tőzsdebíróság”)[21], melyet 1864. január 18-án, az első magyar áru- és értéktőzsde megnyitásával együtt alapítottak meg.[22] (Jogforrások: 1870: 2. tc., 1881: 59. tc. 94-99. §§, 1912: 54. tc. 24. §, 1925: 8. tc. 24. §) Ilyenek voltak a kereskedelmi és iparkamarák mellett a tisztességtelen versenycselekmények elbírálására létrehozott választottbíráóságok (1923: 5. tc.), a mérnöki kamara mellett működő intézményes választottbíráóság (1923: 17. tc. 34. §), a faiparosok, az ingatlanközvetítők, a könyvkiadók és könyvkereskedők választottbíráóságai, de ilyen volt a színházi fegyelmi bíróság, valamint a filmszakmai döntőbíráóság is. Érdekesség a közel kétszáz gazdasági érdekképviseleti testület által 1933-ban alapított Választottbíráskodási Központ, mely – az előzőekkel szemben – általános hatáskörű, intézményes választottbíráóságként működött.

A választottbíráskodás terjedelme szoros összefüggésben van a környező gazdasági erőterrel. Magyary Géza állapítja meg az alábbi, ma is érvényesnek tűnő tételt: „Bármily fejlett is az állami bírászkodás, mellette még mindig nagy tere van a választottbírói eljárásnak. Egészen

kétségen felül áll, hogy minél fejlettebb a gazdasági élet, annál inkább kíván még nagyobb tagozódást és elágazást az igazságszolgáltatásban.”[23]

A második világháború utáni magyarországi változások azonban a politikai erőterrel való összefüggésre is rávilágítottak. A fokozatosan uralkodóvá vált politikai és társadalmi felfogás eredményeként visszaszorult a magángazdaság, általában a gazdasági, sőt, társadalmi privátautonómia, így az ezeken alapuló választottbíráskodás tere is – az uralkodóvá válással egyező ütemben – jelentősen beszűkült. 1945 után még néhány évig eddigi formájában, bár egyre szűkülő terjedelemben működhetett a választottbíráskodás, sőt, átmenetileg még új ügykörben is lehetővé vált.[24] Azonban 1949-ben, a kommunista hatalom végleges megszilárdulása évében a visszaszorítás már egyértelmű formát öltött. Bár ez évben megalakult a Magyar Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Kamarai Választottbíráóság[25], de már csak külföldi fél részvételével folyó perekben járhatott el. Állandó szervezeti keretbe foglalása az ilyen természetű jogviták elbírálásának megfelelő kontroll alatt tartására is szolgált. A többi szervezett választottbírási fórumot eddigre megszüntették.

A Régi Pp-t tulajdonképp kivonatoló és hatályon kívül helyező új Pp. (1952. évi III. törvény) már nem is tartalmazott szabályt a választottbíráskodásra vonatkozóan. A szükségesnek ítélt rendelkezéseket a Ppé. 17-20. §§-aiba foglalták. Ezek sok tekintetben ellentmondtak az idevágó korábbi jogelveknek, így az ide tartozható ügyek tekintetében is. A Ppé. csak az ügyek alanyi oldalát határozta meg. Választottbírási eljárásnak csak az alanyok szempontjából nemzetközi ügyekben volt helye, ahol is a vitás felek egyfelől belföldi állami vállalat, illetőleg állami szerv, másfelől külföldi természetes vagy jogi személy lehettek. Ezen ügyekre nézve a Ppé. tartalmi kritériumokat – azt leszámítva, hogy „vitás ügy” – nem tartalmazott. A Ppé. 20. § (1) bekezdése szerint azonban mindez nem érintette a Magyar Kereskedelmi Kamara mellett szervezett Választottbíráóságra vonatkozó rendelkezések hatályát.[26] Ez utóbbi szabályok a Ppé. eddig megismert rendelkezéséhez képest pluszként a Választottbíráóság hatáskörébe sorolták azokat a nemzetközi gazdasági kapcsolatokból származó jogvitás ügyeket is, melyek külföldi természetes vagy jogi személyek között merültek fel.

A választottbíráskodás képszerű hasonlattal élve jó ideig egy nagyon szűk szobába befalazottá vált. E szobának az ablakát leginkább a Kamarai Választottbíráóság által a fent említett felek közötti külkereskedelmi ügyekben lefolytatott eljárásai jelentették. Míg belföldi ügyek tekintetében a gyakorlatban a felek sokáig el voltak zárva ettől az intézménytől, addig a nemzetközi választottbíráskodás terén Magyarország ezekben az évtizedekben is igen élénk tevékenységet fejtett ki. Ez adódott a külkereskedelmi kapcsolatok hosszabb távú működtetésének igényéből – ideértve a felmerült jogviták mindkét fél számára megnyugtató rendezhetőségét is. Magyarország ennek okán csatlakozott a legtöbb választottbírási tárgyú multilaterális nemzetközi egyezményhez. E körbe tartozott egyfelől a külföldi választottbírási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1958-as New York-i Egyezmény (kihirdette az 1962. évi 25. tvr.), másfelől a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló 1961-es Genfi Európai Egyezmény (kihirdette az 1964. évi 8. tvr.). Ebből adódóan egyes, külkereskedelmet folytató állami vállalatok nyugat-európai partnereikkel fennálló jogvitájukat az Egyezmény alapján is a klasszikus választottbíráskodás szerint rendezték.[27]

Másrészt a KGST-kapcsolatok irányában is egy idő után létezett – jellegében sajátosnak mutató – választottbíráskodás. Ennek alapja az ún. Moszkvai Egyezmény volt. Az Egyezmény neve és kihirdető jogszabálya: A gazdasági és tudományos-műszaki együttműködési kapcsolatokból származó polgári jogi jogviták választottbírási elbírálásáról szóló egyezmény kihirdetéséről szóló 1973. évi 23. törvényerejű rendelet. Ezt a nemzetközi szerződést 1972-ben akkori KGST-országok (köztük hazánk is), valamint Mongólia és Kuba

kötötték meg. Az egyezmény I. cikke szerint a részes államok „gazdasági és tudományos-műszaki együttműködése során a gazdasági szervezetek között létrejött szerződéses és más polgári jogi kapcsolatokból keletkezett minden jogvitát – az állami bíróságok hatáskörének kizárásával – választottbíróság” hatáskörébe utal.[28]

A Konvenció mai szemszögből nézve Janus-arcú: egyszerre volt hátrányos és előnyös hatással a választottbíráskodásra. Habár ez a rezsim az intézmény klasszikus jogelveivel sokban ellenkezett[29], és a piaci viszonyok kialakulása folytán idővel ez a fajta működés és eljárás tarthatatlanná vált, mégis vitathatatlan érdeme, hogy „a részes államokban – ha szűk körben is – ébren tartotta a nemzetközi választottbíráskodás technikáját, e területen bizonyos körben jogharmonizációt eredményezett, és fenntartotta az érdeklődést e klasszikus „polgári” vitarendezési mód iránt.”[30]

A választottbíráskodás börtönszobájának egyre táguló ablaka mellett ajtót is kezdtek vágni a falba. Ennek kezdete a közeledő, majd 1968. január 1-jével bevezetésre került új gazdasági mechanizmushoz köthető, mely a szocialista gazdasági kereteken belül az autonómia kiszélesítésére törekedett.

A Ppé-t 1968. január 1-jei hatállyal módosító 1967. évi 40. tvr. valamelyest szélesítette a választottbírósági útra tartozható ügyek körét. Legfontosabb újítása, hogy lehetővé tette tisztán belföldi felek közötti vitás ügyekben is választottbíróság igénybevételét, de csak akkor, ha azt külön törvény, törvényerejű rendelet vagy kormányrendelet lehetővé teszi.

Ilyenként született meg a külkereskedelmi vállalatok belföldi szerződéseiről szóló 32/1967. (IX. 23.) Korm. rendelet, mely ezekből a belföldi háttérszerződésekből (pl. bizományi, szállítási, társasági szerződések) származó jogvitákra megengedte választottbírósági hatáskör kikötését.[31]

Ilyen külön jogszabály volt még a gazdálkodó szervezetek szállítási és vállalkozási szerződéseiről szóló 7/1978. (II. 1.) MT rendelet.[32] Ennek 111. §-a alapján a szállítási szerződéssel és a vállalkozási szerződéssel kapcsolatban a teljesítést megelőzően felmerült viták eldöntése végett – a szerződéskötési kötelezettség körében a szerződés létrehozásával, módosításával, megszüntetésével, felbontásával vagy hatályban való fenntartásával kapcsolatos viták kivételével – a felek választottbírósághoz fordulhattak. Ha a felek vagy az egyik fél külkereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet, a felek választottbíróság eljárását egyéb esetben is kiköthették. Ugyanígy a tröszt keretében működő vállalatok is a rendelet hatálya alá tartozó szerződésekkel kapcsolatos, közöttük felmerült bármely vita eldöntése végett választottbírósághoz fordulhattak.

Közben folyamatosan bővült a választottbírósági eljárás lehetséges alanyi köre is: először 1967-ben a szövetkezettel, illetőleg szövetkezeti vállalattal. Majd a „belföldi fél” megnevezése változott meg először „szocialista szervezet”-re (1972. évi 26. tvr.), majd „gazdálkodó szervezet”-re (1978. évi 2. tvr.). Ezekben a fogalmi kereteken belül fokozatosan tűnt fel pl. az állam, állami költségvetési szerv, vagy akár a vízgazdálkodási társulat. Fontos, hogy belföldi oldalon természetes személy továbbra sem vehette igénybe e fórumot, míg a „külföldi fél” fogalmába a természetes személy is beleférhetett. (A „gazdálkodó szervezet” fogalmába mindössze 1993-ban vették bele az egyéni vállalkozót.)

A Ppé. választottbíráskodásra vonatkozó rendelkezéseit az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet (III. Ppn.) hatályon kívül helyezte, és kissé változtatott formában beépítette magába a Pp-be, annak XXIV. fejezeteként (360-364. §§). A választottbíráskodás tehát ha lassan is, de újra polgárjogot nyert a polgári eljárások között. A nemzetközi és a belföldi mozgástér lassú bővülésének együttes lecsapódását jelentette a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 62. § (1) bekezdése, melynek meghozatalakor hatályos szövege alapján nemzetközi gazdasági tárgyú szerződésből eredő jogviták esetére a felek külföldi és belföldi

választottbíróság joghatóságát is kiköthették. Tehát ha nemzetközi tárgyú volt a jogvita, akkor belföldi felek ennek alapján korlátozás nélkül kiköthettek választottbíróságot. (Sőt, Bánrévy Gábor véleménye szerint a belföldi fél még csak nem is kellett hogy gazdálkodó szervezet legyen – ezt ugyanis a tvr. nem írta elő.)^[33]

Mindezek összegződéséeként a Kamarai Választottbíróság előtt megindult az ügyek számának növekedése. Az eleinte lassú újjáéledést gyorsították az 1980-as években elinduló, majd felgyorsuló, a privátautonómia bővülése felé mutató gazdasági változások, melyek következtében megteremtődött a lehetőség a választottbíráskodás revitalizációjára. Tekintettel a gazdasági változásokra és az igazságszolgáltatási rendszer ennek is betudható fokozódó terhelésére, bővülésnek indult a – belföldön is – választottbírósági útra vihető ügyek terjedelme, ennek iránya pedig értelemszerűen a gazdasági ügyek felé mutatott. Később az 1989-1990 során lezajló politikai és gazdasági rendszerváltozás egyértelműen felgyorsította ezt a folyamatot.

A renaissance kezdetét a régi Gt. (1988. évi VI. törvény) 18. §-a jelentette: ez – bizonyos, később részben megszüntetett alaki és fórumválasztási korlátokkal – a társasági szerződéssel kapcsolatos jogvitákra nézve engedte meg választottbíróság kikötését.^[34] Később a Gt. egyes módosításai, valamint az 1997-ben elfogadott új Gt. (1997. évi CXLIV. törvény) is bővítette és pontosította a választottbíróság elé vihető társasági jogviták körét.

Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény (Épt. I.) újjáélesztette a magyar jogban régről ismert Tőzsdai Választottbíróságot. Azon jogviták esetében volt helye eljárásának, melyek az Épt. I. hatálya alá tartozó értékpapírokkal kapcsolatban a forgalmazók között, valamint a forgalmazó és a kibocsátó között keletkeztek. Az intézmény ekkor még csak az értékpapírtőzsdéhez kapcsolódott: 1994-ben bővítették ki hatáskörét meghatározott, árutőzsdéhez kötődő jogvitákkal.

A devizakülföldivel kötött koncessziós szerződésekből eredő jogviták körében a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény 16. §-a nyitotta meg a választottbírósági utat.

1993-ban a Ptk. 7. §-ának kiegészítésével mérföldkönek számító változás következett be. A Ptk. 7. § (2) bekezdése ugyanis – az e törvényben szereplő jogok és kötelezettségek érvényesítésének rendszertani keretében – gazdálkodó szervezeteknek lehetővé tette szerződéseikkel kapcsolatos jogvitáik választottbíróság elé vitelét. Még ugyanebben az évben sor került a piacgazdasági viszonyok között már tovább e formában fenntartani nem kívánt Moszkvai Egyezmény felmondására is.^[35]

1994-ben megszületett a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: Váb.)^[36], a terület önálló, centrális jelentőségű kódexe. Az UNCITRAL Model Law-t^[37] alapul véve készült törvény a Pp-től függetlenül szabályozza a területet. Úttörő módon egy törvényben foglalja magában a belföldi és a nemzetközi választottbíráskodásra vonatkozó szabályokat. Az arbitrálható ügyek körét szabályozó rendelkezések kapcsán örvendetes, hogy azok nemcsak az UNCITRAL Mintatörvényével kompatibilisek, de a magyar jogi tradíciókkal is, ugyanis a törvény kisebb részben az Itr., de leginkább a Régi Pp. jogelveit hozza vissza a magyar jogéletbe. Egy téren azonban eltér tőlük: a jogviták körét hozzájuk képest tartalmilag szűkebben húzza meg, amennyiben a felek legalább egyikének hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységével kapcsolatos jogvitákat állítja a szabályozás centrumába.^[38] (Ne feledjük: a Régi Pp-ben a magánjog egészére terjedt ki az ügyek köre, a féli szabad rendelkezési jog és más korlátok között.)^[39] Ugyanakkor az alanyi kört a Váb. valamelyest bővíti a gazdálkodó szervezetekhez képest. Bővítés az is, hogy immár a szerződésen kívüli jogviszonyokból származó jogviták is választottbíróság elé vihetők.

Kitekintve a létező magyar választottbírósi rendszerre, azt látjuk, hogy az országos gazdasági kamarák mellett működő, általános hatáskörű állandó választottbírók[40] mellett napjainkban az arbitrálható ügyek körének tágítása következtében, hasonlóan a két világháború közötti időszakhoz, újabb és újabb, speciális hatáskörű állandó – vagy magukat esetinek nevező, de az állandóság felé fejlődő, vagy azt már de facto el is érő[41] – választottbírók jönnek létre és kezdik meg működésüket. Ezek többségükben a Váb. által behatárolt jogvita-körön belül maradnak, annak egy-egy speciális szegmensét megragadva. Ilyen a Tankönyves Vállalkozók Országos Testülete mellett működő Választottbírók[42], a Tőzsdei Választottbírók jogutódjaként működő Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírók[43], illetve a Hírközlési Állandó Választottbírók[44].

A választottbíráskodásnak a civil szféra felé való kiterjesztését célozza a Sport Állandó Választottbírók létrehozása.[45] Hatásköre a sporttal kapcsolatos, a sportélet meghatározott szereplői közti jogviták elbírálására terjed ki. E területen hangsúlyozott szempont a civil szerveződés, az ehhez kapcsolódó öntevékenység és önkormányzatiság is. A gazdasági tevékenység fogalmának eltérő értelmezési lehetősége miatt azonban kérdéses, hogy az intézmény hatáskörébe tartozó ügyek még a Váb. által behatárolt jogvita-körön belül, vagy már azon kívül vannak-e.

III. rész: A választottbírósi út terjedelmének hatályos szabályozása a magyar jogban

A kiindulópontot jelentő, centrális jelentőségű jogszabályi rendelkezések a Váb. következő szabályai:

Váb. 3. § (1) Bírósi peres eljárás helyett választottbírósi eljárásnak van helye, ha

- a) legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá
- b) a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és
- c) a választottbírósi eljárást választottbírósi szerződésben kötötték.

(2) Választottbírósi eljárás az (1) bekezdés a) pontjában foglalt feltétel hiányában is kiköthető, ha azt törvény megengedi.

4. § Nincs helye választottbírósi eljárásnak a Polgári perrendtartás (Pp.) XV-XXIII. fejezetében szabályozott eljárásokban, továbbá olyan ügyekben, amelyekben törvény a jogvita választottbírósi eljárás keretében történő rendezését kizárja.

5. § (1) A választottbírósi szerződés a felek megállapodása, amely szerint meghatározott, akár szerződéses, akár szerződésen kívüli jogviszonyukból keletkezett vagy keletkező vitájukat választottbírók elé terjesztik.[46]

Ebben a dolgozatban terjedelmi okokból csak a választottbírókokra vonatkozó közös szabályozást tárgyalom: az egyes intézményes választottbírói fórumok speciális hatáskörére, illetve azok törvényi rendezésére nem térek ki.

1. A felek szabad rendelkezési joga[Váb. 3. § (1) bekezdés b) pont]

Tulajdonképpen ez a kritérium a választottbíráskodásnak, mint szerződéseken[47] alapuló vitarendezési módnak az elméleti alapja, ezért – a törvényi sorrendtől eltérően – erről szöveg elsőként. „A jog a feleknek – ha az államnak nincs a feleken túlmenő érdeke – anyagi jogaik felett általában szabad rendelkezést ad.”[48] Ez esetben viszont az anyagi jogi jogosultak eldönthetik azt is, hogy jogaikat egy jogvédelmi helyzetben érvényesíteni kívánják-e, vagy eltekintenek ettől. És ha érvényesíteni kívánják, „ez a szabadság vonatkozhat arra is, hogy ne az állami bíróságok, hanem a felek által bírónak kiválasztott személy vagy személyek

döntsenek a felmerült vitás kérdésben.”[49] Vagyis vonatkozik a fórum megválasztására is, tehát választottbíróság elé is vihetik a jogvitát. Ugyanezt az elméleti alapot jelzi az alkotmányjogi aspektusból származó levezetés is: az Alkotmánybíróság 1282/B/1993. sz. ügyben hozott határozata[50] az ilyen rendelkezési szabadság gyökereit az alkotmányos önrendelkezési jogból, a szerződéses szabadság alkotmányos elvéből és az Alkotmány 57. § (1) bekezdése szerinti bírósághoz való fordulás alapjogának negatív oldalából vezeti le. Az alapjog negatív oldala: annak szabadsága, hogy a fél úgy is dönthet, nem él vele. Az Alkotmánybíróság a választottbírósági szerződést ezen alapjogról való lemondás szerződésbe foglalt közös akarataként értelmezi.

A Váb. indokolása mindezekre is építhetően kimondja, hogy az eljárás tárgya fölötti féli rendelkezési szabadságot az anyagi jog szabályai szerint kell megítélni. Az így vett szabad rendelkezésnek két, konjunktíve érvényesülő oldalát különböztethetjük meg, részben az elnevezéséből is kiindulva.

1.1. Alanyi oldal (a „felek” oldala)

Ezen az oldalon a feleknek rendelkezniük kell egyfelől általános rendelkezési képességgel, mely alatt a személy jogképességét, illetve cselekvőképességét értem. Másfelől nemcsak az absztrakt képességgel, hanem a konkrét ügyletre, illetve annak tárgyára vonatkozó rendelkezési jogosultsággal is bírniuk kell: gondoljunk például a képviselőt, a jogutódlás, avagy a jogügylet létrejöttéhez szükséges jóváhagyás [Ptk. 215. § (1) bek.] problematikáira. Mindezek a követelmények azonban inkább a választottbíráskodás egyik alapszerződésének: a választottbírósági szerződésnek (compromissum)[51] a létezéséhez, illetve érvényességéhez kötődnek, így részletes tárgyalásuktól most eltekintek. Fontos azonban, hogy természetesen csak olyan ügyek arbitrálnak, melyek a felek közötti létező, érvényes és hatályos compromissum tárgyai.

1.2. Tárgyi oldal (a „rendelkezés” oldala)

Ezen az oldalon tárgyalom azt, hogy a feleknek az eljárás (illetve a compromissum) tárgya feletti szabad rendelkezése tartalmilag milyen jogokat foglal magában.

Vannak, akik a német-osztrák jogfelfogás alapján azt mondják, hogy a szabad rendelkezési jog az egyezségkötés jogával egyenlő: ennek alapján compromissumot akkor lehet kötni, ha a felek az adott jogok vonatkozásában egyezséget köthetnek.[52] Ez megítélésem szerint csak negatívjában igaz: „nincs helye választottbíráskodásnak olyan ügyekben, amelyekben a felek közötti egyezséget a jog nem teszi lehetővé.”[53] Viszont már Újlaki Géza is kimutatta: az egyezségkötési jog és a compromissum kötésének joga nem esik egybe. „Ugyanis a szabadrendelkezési jog az egyoldalú jogügylet létesítése jogát és a szerződéskötési szabadságot is magában foglalja, míg az egyezségkötési jog a szabadrendelkezési jognak csak egyik megnyilvánulása, illetve bizonyos irányú szerződési szabadság.”[54] Ebből adódóan a szabad rendelkezésnek nemcsak annyiban kell az arbitrálnakhoz fennállnia, hogy adott kérdésekben a felek egyezséget köthetnek, ugyanis előfordulnak olyan igények, melyekben bár egyes részkérdéseket a felek egyezséggel eldönthetnek, egészében mégis meg a szabad rendelkezésük. (Például ilyen a közös megegyezéses házassági bontási igény.)

Felvetődik az is, hogy a rendelkezési szabadsága azon kívül, hogy a jogügyletek megkötésének vagy meg nem kötésének imént vázolt szabadságát jelenti, azt is magában foglalja-e, hogy a felek ezek tartalmát is teljesen szabadon határozhatják-e meg. A probléma forrása ott fakad, hogy bár a civilisztika alapállása különösen a jogügyleti kapcsolatokban sokáig a diszpozitivitás volt, a XIX-XX. századi jogfejlődés egyik tendenciája a kogens rendelkezések számának növekedése és a már meglévők terebélyesedése. Egy idő után oly mértékben elszaporodtak, hogy jelentősen beszűkült az a tartomány, ahol a felek teljesen szabadon eldönthetnék, mit szeretnének tenni a jogaikkal. Sőt, már régebb óta léteznek olyan

alapvető tilalmak is, mint pl. az uzorás szerződés tilalma, amely a dolog természetéből fakadóan már eleve a rendelkezési szabadság behatárolását jelenti.

Ennek a dilemmának a feloldásaként szögezték le már a két világháború közötti magyar irodalomban is a következőket. „A szabad rendelkezés hiánya akkor áll fenn, ha a fél a főszerződést általában nem kötheti meg, annak minősége, a kötelelem jogalapja és általános tartalma folytán. Azonban a szabad rendelkezés hiányáról nem beszélhetünk akkor, ha ez az általános fogyatkozás nem forog fenn, ha általában a felek köthetnek olyan tartalmú szerződést, csupán a szerződésnek konkrét tartalma szolgálhat esetleg az egész főszerződés, vagy egyes kikötése érvénytelenítése, vagy annak alapjául, hogy a szolgáltatás bíróilag nem érvényesíthető. Ezen esetben a vb. szerződés nem tekintendő érvénytelennek.”[55] Ezt tűnik alátámasztani az az elv is, mely szerint a választottbírói szerződést az alapügylet érvénytelensége önmagában nem teszi ipso iure érvénytelenné [Váb. 24. § (2) bek.], hiszen adott esetben a szabad rendelkezési jog absztrakt értelemben fennállt, az alapügyletet csak konkrét tartalma tette érvénytelenné: a compromissum ettől még érvényes.

Ugyanerre a következtetésre jut az Alkotmánybíróság hivatkozott határozatából kiindulva Wallacher Lajos is. „A szerződési szabadság e megnyilvánulása annyiban korlátozott, amennyiben a „törvényes lehetőség igénybevétele”[56] feltétlen érvényesülést kívánó szabály. A szerződési szabadság e formai, eljárási szabályokra épített korlátja nem egyenlő a tartalmi korlátozással, amikor is a szerződéssel rendezhető magánjogi viszony egyes tartalmi, anyagi jogi részletét szabályozza eltérést nem tűrően a jogszabály. ... Amennyiben típusosan a felek szabad rendelkezési joga alá eső jog gyakorlása részlegesen korlátozott, az nem jelentheti azt, hogy az adott jogot aktiváló szerződésből eredő jogvita nem vihető választottbírói elé.[57]

A feltétlen érvényesülést kívánó normák azon absztrakt típusai, melyek kizárják az ügy arbitrálnálhatóságát, Wallacher Lajos szerint egyrészt az, ha „az anyagi norma feltétlen érvényesülése csak egyetlen módon biztosított: pl. valamely szerv egyedüli kötelezettsége egy szabály betartása.” A másik esetkör az, amikor „az anyagi jogi norma olyan általános megközelítést használ, amelynek autentikus kitöltése adott szervezethez rendelődik.”[58] Az első esetkör kapcsán felmerül a kérdés, hogy ilyen norma-e az adott perre polgári eljárásjogi szabályban rögzített kizárólagos illetékesség. Kizárja-e önmagában a kizárólagos illetékesség az adott igény választottbírói elé vihetőségét?[59]

A kizárólagos illetékességgel a törvény az ügy elintézését az igazságszolgáltatás egész rendszerére nézve telepíti egy meghatározott szervhez. A kérdésre megítélésem szerint attól függően adhatunk kétféle választ, hogy a választottbíráskodást az igazságszolgáltatás részének tekintjük-e vagy sem. Ha annak tekintjük, akkor a kizárólagos illetékességet a választottbírói felé is exkluzívnak kell tekintsük, így a jogvita nem arbitrálnálható. Más érveléssel, de ugyanerre az eredményre jut Magyary Géza is: „Ha a törvény némely ügyben az általa megszabott illetékességet oly fontosnak tartja, hogy a bíróságnak hivatalból kell örködni afelett, hogy azokban más állami bíróság semmi körülmények között se járjon el, akkor nagy ugrás, ha azok elbírálását választott bíróság által megengedi. Mert ha az egyik állami bíróságot egy vele teljesen egyenértékű és egyenlő szervezésű más állami bíróság nem pótolhatja, még kevésbé látszik megengedhetőnek, hogy helyette választott bíróság járjon el.”[60]

Ha viszont a választottbíráskodást az igazságszolgáltatáson kívül helyezük el,[61] akkor a kizárólagos illetékesség első közelítésben csak az állami bíróságok rendszerén belüli ügytelepítésnek tekinthető, és ez önmagában még nem zárja ki a jogérvényesítés kivételét ebből a rendszerből. Csak akkor történik meg ennek kizárása, ha a felek szabad rendelkezési joga az anyagi jog szerint az adott ügyben egyébként sincs meg, vagy ha meg is van, akkor más, a magánérdeket felülíró közérdek is felfedezhető a szabályozásban, így az illetékesség kizárólagossága nem csak célszerűségi motivációjú. Ennek eldöntése tehát csak

ügytípusonként lehetséges. Ebben az értelmezési irányban mozdult el a második világháború előtti joggyakorlat is, mint ahogy azt a történeti részben is már láthattuk.[62]

A választottbíróság elé vihető ügytípusok elméleti kiindulópontja tehát az érvényesíteni kívánt igény feletti féli szabad rendelkezési jog fennállása. A szabad rendelkezési jog főszabály szerint (típusosan) a magánjogi ügyek (a tágabb értelemben vett polgári ügyek) terén van meg: büntető-, közigazgatási, valamint adóügyek esetében az állam a vita tárgyát képező viszony tekintetében az általánosság szintjén érdekelt: büntető ügyekben a büntetőhatalom gyakorlásának monopóliumát egyértelműen saját szervei számára kívánja fenntartani, és hasonló a helyzet a hatósági jogalkalmazó tevékenység keretében elbírált közigazgatási ügyekben is.[63]

2. A Váb. 3. § (1) bekezdésének további kritériumai

2.1. Alternativitás [Váb. 3. § (1) bek. felvezető szöveg]

Nem minden polgári ügy vihető választottbíróság elé: a Váb. 3. § (1) bekezdésének felvezető szövege szerint csak „bírósi peres eljárás helyett” vehető igénybe választottbírósi eljárás. Ebből két következtetés is levonható.

1. Csak a peres útra tartozó polgári ügyek arbitrálhatóak. Modellértékűen nézve ezek jogvitás ügyek.[64] Olyan polgári ügyeket, amelyek nem tartalmaznak jogvitát, rendszerint polgári nemperes eljárásban döntenek el. (Azonban a perpótló, illetve a perelhárító/perelőkészítő nemperes eljárások tárgyát jogvitás ügy képezi!) Tehát a Váb. megfogalmazása kizárja a polgári nemperes eljárásra tartozó ügyek arbitrálhatóságát. Markáns elméleti kivételt képeznek a jogvitás ügyben induló és a peres eljárással alternatívén igénybe vehető perpótló nemperes eljárások. Ilyen a hatályos magyar jogban a fizetési meghagyásos eljárás, mellyel később, a kizárt eljárásoknál foglalkozom részletesen.

2. Csak bírósi útra tartozó jogvitás polgári ügy vihető választottbíróság elé.[65] Kizárt tehát minden, nem bírósi útra tartozó jogvitás polgári ügy (Pl. jegyzői birtokvédelem). Némileg kivétel ez alól, hogy a Hírközlési Állandó Választottbíróság kikötését a hatáskörét szabályozó törvény lehetővé tette olyan magánjogi jogviták esetében, melyeket a felek választása alapján bíróság és közigazgatási szerv is saját eljárásában egyaránt jogszerűen elbírálhat. Másik oldalról való megszorítás, hogy természetesen már ezen a szinten kizáródnak a jogszabályok szerint bíróság előtt nem érvényesíthető követelések [ezeknek egy részét az ún. természetes kötelmek (naturalis obligatiók) képezik].[66]

2.2. A Váb 3. § (1) bekezdés a) pontjának kritériumai

A Váb. 3. § (1) bekezdés a) pontja alapján a jogvitás bírósi úton érvényesíthető polgári ügyeken belül is főszabály szerint csak azok az ügyek arbitrálhatóak, melyek legalább az egyik fél hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységével kapcsolatosak.[67]

Ennek azonban közelebbi tartalmi meghatározását a Váb. nem adja meg, és az indoklás is e téren szükséztű és kétértelmű. A meghatározatlanságnak persze – a kiszámíthatóság hiánya, így a jogbiztonság veszélyeztetése, mint komoly hátrány mellett – előnye is van: a joggyakorlat az adott esethez igazítva rugalmasan tudja értelmezni ezt az előírást, a tevékenység határait megfelelően kijelölve. Viszont Horváth Éva egy cikkében utal arra, hogy e rendelkezés határainak értelmezésére a gyakorlatnak még csak a csírái jelentek meg.[68] Az irodalom szintjén is nagyon kevés támpont található. E sajátos helyzetben kísérletet teszek összegzések, továbbgondolásra érdemes gondolatok közreadására. Elsőként a hivatásszerűség fogalmának elemzése kapcsán a választottbíróság igénybevételére jogosult személyekről lesz szó.

2.2.1. A választottbíróság igénybevételére jogosultak köre – a hivatásszerűség fogalma

A Váb. a kiköthetőség 3. §-ban foglalt pozitív kritériumait eleve alanyi oldalról közelítve fogalmazza meg, a feltételeket a felek cselekvései oldaláról megragadva. E rendszerben a

Váb. 3. § (1) bekezdés a) pontja alapján legalább a felek egyikének hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel foglalkozó személynek kell lennie.

Álláspontom szerint precízebb lenne, ha a törvény nem „személy”-t, hanem „jogalany”-t mondana. A személy fogalmába sorolt jogalanyi kört a Ptk. második, Személyek c. része határozza meg. Ez azonban nem tekinti személynek például a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokat, jelesül a Kkt-t és a Bt-t, noha ezek jogalanyisága is teljes körű. Szintén problematikus ebből a szempontból a korlátozott jogképességgel rendelkező társasház-közösség, vagy a jogi személyiséggel szintén nem rendelkező, de eljárási jogképességgel bíró szervezet: a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe is.[69] Ennek feloldásaként a Váb. indokolása rámutat arra, hogy a „személy” kifejezés tágan értelmezendő, így magában foglalja a „gazdasági életben működő más jogalanyokat” is. A választottbírószági gyakorlat ennek megfelelően a „személy” fogalmát egyértelműen kiterjeszti a többi, a Ptk-ban személyként nem meghatározott jogalanyra is.

A tágabb értelmezéssel összhangban a Váb. indokolása felhívja a figyelmet, hogy ez a meghatározás a jogalanyok tágabb körét fedi le, mint amennyit a magyar jogban funkcionálisan a kereskedő fogalma helyett használt, a Ptk-ban – is – meghatározott és más jogszabályokban is bevett „gazdálkodó szervezet” fogalma [Ptk. 685. § c) pont][70] tartalmaz. Így a gazdasági élet olyan, természetes személy szereplői is beletartozhatnak a féli körbe, mint pl. a mezőgazdasági vállalkozók, ideértve a kistermelőt vagy az őstermelőt is; továbbá olyan szervezeti jogalany is, mint a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe.

A kör nemcsak a belföldi, hanem a külföldi jogalanyokra tekintettel is tágabb: ha a magyar választottbírószági eljárásban a fél egy külföldi szervezeti jogalany (pl. GmbH, Ltd.), akkor őt nem mindig lehet a magyar jogrendszerben létező jogalany-kategóriákba besorolni. Így az sem mindig eldönthető, hogy egy külföldi fél „gazdálkodó szervezet” vagy sem. Ráadásul a külföldi fél személyes joga szerint az utóbbi fogalom rendszerint nem is értelmezhető, ezáltal a fél eljárási képességének személyes joga szerinti megítélésében súlyos nehézségek támadhatnak. Ezeket hivatott kiküszöbölni az említett széleskörű megfogalmazás.

Viszont ez a rendelkezés egy másik aspektusból szűkítés: ugyanis egy jogvitában legalább az egyik félnek az adott gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó jogalanynak kell lennie. A hivatásszerűség a korábbi magyar kereskedelmi jogban „iparszerűség”-ként a kereskedői minőséghez kapcsolódott, annak fogalmi elemeként. Az irodalom meghatározása szerint a Kt. vonatkozásában iparszerűség alatt „az élethivatás-szerűséget, gyakoriságot, állandó jövedelemforrást kell érteni.”[71] A fogalom tartalmának árnyaltabbá tétele érdekében idézem az újkori német magánjogot alapul vevő meghatározást is: „iparszerűleg akkor folytat valaki kereskedelmi tevékenységet, ha az számára tartós bevételi forrást jelent abban az értelemben, hogy az egyes megkötött üzletek részét képezik egy egésznek, melyet a bevételre irányuló egységes akarat fog össze.”[72] Megítélésem szerint mindezek alapján nem egyszerűen gyakoriságról, hanem tartósságról van szó: a fogalom az ezt jelző célok, szándékok által keretbe fogott több-kevesebb rendszerességgel végzett tevékenységet jelez.

Azonban álláspontom szerint a hivatásszerűségnek ez csak az egyik eleme, mely szándékokat és cselekményeket takar. A „kereskedői” minőség keletkezése, bizonyos gazdasági tevékenységek üzletszerű végezhetősége emellett jogi aktusok megtételét, bizonyos specifikus jogi kritériumok teljesítését is igényli. Például a gazdasági társaságok a hatósági engedélyt nem igénylő üzletszerű gazdasági tevékenységet csak a cégbejegyzési kérelem benyújtásától végezhetik, az engedélyköteleseket pedig csak a cégbejegyzéstől [Gt. 14. § (3) bek.]. Minden, általuk végzett tevékenységüknek szerepelnie kell a társaság létesítő okiratában [Gt. 11. § c) pont]. Bizonyos tevékenységfajták végezhetőségére a jogszabályok más jogi kritériumokat is meghatároznak, pl. meghatározott gazdasági társasági forma előírása egyes pénzügyi szolgáltatásoknál, avagy a piaci árus megfelelő engedélyének megkövetelése. Adott

tevékenység vonatkozásában álláspontom szerint a hivatásszerűség a szükséges jogi kritériumok teljesítését is magában foglalja.[73] Ennek hiánya esetén akkor, ha ezáltal már egyik fél sem hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel foglalkozó személy, és törvény ez alól nem engedett kivételt, akkor a jogvita nem tarthat választottbírói útra.

Bizonyos esetekben törvény eltekinthet attól a feltételtől, mely szerint a felek legalább egyike hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel foglalkozó jogalany legyen [Váb. 3. § (2) bek.]. Ekkor viszont értelemszerűen nemcsak a jogalany ezen minőségétől tekintünk el, hanem az ügy sem ezzel a tevékenységgel kapcsolatos. Ilyen kivétel lehet pl. a gazdasági társaságban a tagok (részvényesek) egymás közti társasági jogvitája, mivel elképzelhető, hogy nem minden társasági tag (részvényes) foglalkozik hivatásszerűen gazdasági tevékenységgel.[74]

2.2.2. A gazdasági tevékenység fogalma

E fogalmat a legtöbb jogforrás, bírósági határozat és szerző meghatározás nélkül, értelmét evidenciának tekintve használja. Az egyes helyeken fellelhető használati formák összegzéseként a fogalom két fő jelentésváltozatát mutatom be.

1. Az első változat a gazdaságból, mint a társadalom egy alrendszeréből indul ki, és a gazdaság bármely részpiacához kapcsolódó, adott esetben vagyonomozgással járó, rendkívül sokféle tevékenységet egységesen gazdasági tevékenységnek tekint.[75] Az ide sorolható tevékenységeket – többek között a gazdaságban megjelenő jogalanyok tevékenységi körének közhiteles nyilvántarthatósága céljából – az ún. TEAOR (Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere, 9003/2002. (SK 6.) KSH közlemény) rögzíti.[76] Habár ez a jegyzék nem jogszabály, mégis az itt közzétett rendszer iránymutató a jogalanyok számára, pl. a gazdasági társaság tevékenységi körének meghatározásakor.[77] A rendszer csoportosítási alapját a nemzetgazdaság nagyobb ágazatai jelentik, és ennek alapján rendkívül sokféle, olykor a profitérdekeltségtől meglehetősen távol álló tevékenység lett besorolva a gazdasági tevékenységek közé.

A gazdaság szférájához való kapcsolódás jellege szerint megkülönböztethetünk üzletszerű és nem üzletszerű gazdasági tevékenységet. Az üzletszerűség konjunktív ismérvei több jogszabály fogalom-meghatározásának[78], valamint jogirodalmi meghatározásoknak[79] az alapul vételével az alábbiak:

- a) a tevékenységet vagyongyarapodás, illetve nyereségszerzés végett folytatják[80];
- b) tartósan és többé-kevésbé rendszeresen végzik – tehát nem csak alkalmasszerűen, egy-egy ügylet megkötésével valósul meg;
- c) ellenérték fejében végzik;
- d) a jogalany azt saját nevében és kockázatára folytatja.

Ha bármelyik ismérv hiányzik, akkor a gazdasági tevékenység végzése nem üzletszerűen valósul meg. Ez utóbbira példa lehet az üzletet bár nyereségszerzési céllal, de csak alkalmasszerűen kötő személynek, az ingyenkonyha üzemeltetőjének, vagy a gazdasági szférában alkalmazott munkavállalónak a tevékenysége.[81]

2. A másik fő változat a „gazdasági” jelzőt a tevékenység jellegeként is fogja fel, és ebben az értelmében szinonimaként kezeli a „kereskedelmi” jelleggel. Ennek eredményeként a gazdasági tevékenységet egyenlővé teszi a kereskedelmi tevékenységgel. A fogalmak összecsúsztatását segíti, hogy a kereskedelmi jellegű tevékenységek a gazdaság alrendszeréhez kötődnek. Az ilyen értelemben vett kereskedelmi tevékenység egyébként az előző fogalomhasználat szerint az üzletszerű gazdasági tevékenységnek feleltethető meg.

E „kereskedelmi jogias” felfogásnak jogtörténeti gyökerei vannak: forrása a Kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi 37. tc. (Kt.), és az ennek talaján kialakuló, egyre bővülő kereskedelmi jog, melynek hatókörébe tartozó tevékenységeket mind kereskedelminek hívták.[82] A második világháború után az idővel döntően államosítottá váló gazdaságban az autonómiára építő kereskedelem tere beszűkült. A kereskedelmi jog önállóságát – az 1959-ben elfogadásra került Polgári Törvénykönyvvel – megszüntették, és maga a „kereskedelmi tevékenység” kifejezés is bizonyos mértékben háttérbe szorult. Az 1968-as új gazdaságirányítási mechanizmus viszont a gazdasági önállóságnak nagyobb teret igyekezett adni, és ezzel – a szocialista rendszer sajátos korlátai között – újra megindult a korábban kereskedelminek nevezett viszonyok terjedése, immár „gazdasági” tevékenység néven, de tulajdonképpen – kimondva vagy kimondatlanul – ugyanazt értve alatta. Jól mutatják ezt az ún. „gazdasági jog”, „gazdasági perek”, „gazdasági ügy”, illetve a „gazdasági társaság” fogalmai is. Ebből adódóan mára a rendszerváltás után újjáéledt „kereskedelmi tevékenység” (ezzel szinonim: üzleti tevékenység) kifejezést sokan azonosították a „gazdasági tevékenység”-gel. [83]

Mármost felmerül a kérdés, hogy a jogalkotó a Váb. megalkotásakor melyik értelmében is használta a fogalmat. Ezt pedig nehéz egyértelműen megválaszolni. Kifejezett törvényi meghatározás híján és a nyelvtani értelmezés eredménytelensége miatt visszanyúlok a törvény indokolásához. Az általános indokolás a második jelentésváltozatra építve a következőket mondja. „A hazai hagyományoknak és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok követelményeinek megfelelően az ún. kereskedelmi ügyekben nyílik lehetőség a választottbíráskodásra. A kereskedelmi ügy fogalmát tartalmi oldalról nem határozza meg a tervezet, csupán alanyi oldalról: legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy kell, hogy legyen, s a jogvitának e tevékenysége körében kell felmerülnie.”

Ezzel szemben a törvény 3. §-ának indokolása – az alapul vett UNCITRAL Model Law lábjegyzetes magyarázatának szóhasználatát lefordítva – mintha az első változatot használná: „A gazdasági tevékenységet a lehető legtágabban kell értelmezni; ide tartozik pl. a „kereskedelem” fogalma alá vonható valamennyi tevékenység.”.[84] Úgy tűnik, itt a kereskedelmet a jogalkotó nemzetgazdasági ágazatként érti, és – lehetőséget adva a „lehető legtágabb” értelmezésre – gazdasági tevékenységként valamennyi, a TEÁOR-ban nevesített tevékenységi forma érthető és értendő.

Kétségtelen tény, hogy a két értelmezési mód közös tartományát a második jelentésváltozatként tárgyalt kereskedelmi ügyek adják, és ezek szabály szerint bizonyosan választottbírói útra tarthatnak. A jogirodalomban is markánsan jelenik meg a második jelentésváltozat melletti állásfoglalás. Következésképpen ezt az álláspontot osztja Horváth Éva, aki több helyen is utal rá, hogy számára a Váb. „gazdasági tevékenység” fogalma a kereskedelmi (üzleti) tevékenységgel szinonim értelmű.[85] Ugyanilyen értelemben használja a fogalmat például Szász Iván[86], valamint Wallacher Lajos[87] is.

Azonban mivel az indokolás lehetőséget ad a „lehető legtágabb” értelmezésre is, és mivel e lehetőség híján is elmondható, hogy egy törvény indokolása nem kötelező erejű, ezért most felvázolok egy másik, az első jelentésváltozatot alapul vevő értelmezést is.

A fél által hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenység fogalmába nem vitásan beletartoznak a kereskedelmi ügyek, melyek az üzletszerű gazdasági tevékenységhez kötődnek. Azonban egyrészt vannak nem üzletszerű gazdasági tevékenységek is, másrészt az üzletszerűséghez képest a hivatásszerűség – a közös elem mellett – eltérő tartalmat hordoz. Ezek alapján nem üzletszerű gazdasági tevékenységet álláspontom szerint ugyanúgy lehet hivatásszerűen végezni, mint az üzletszerűeket.[88]

Hivatásszerűen végzett nem üzletszerű gazdasági tevékenységből fakadó jogviták tipikus forrása a nonprofit szféra. Ilyen lehet pl. egyesülés, közhasznú társaság, más közhasznú szervezet vagy az alapítvány gazdasági tevékenységből fakadó jogvita.[89] Természetesen az említett jogalanyokon kívül minden ilyen gazdasági tevékenységből származó jogvita véleményem szerint ezen az értelmezési alapon választottbíróság elé vihető.[90] A Váb. szabálya értelmezésének imént felvázolt két lehetősége közül – a favor arbitri jegyében – én az utóbbit támogatom. De lege ferenda a jogbizonytalanság elkerülése végett mindenképpen tisztázni kellene a fogalom tartalmát, mert bár jelenleg csak kevés számú esetben merül fel egyáltalán a probléma lehetősége, de a jövőben, a választottbíráskodás további térnyerésével várhatóan egyre több határeset jelentkezik. A fogalom-meghatározás kétségtelen nehézségeivel azonban más országok jogalkotói is szembesültek már.

Az egyes változatok kifejtése után végül következzenek az MKIKVB már hivatkozott kapcsolódó gyakorlat-kezdeményei. Az egyik – Horváth Éva ismertetése szerint már kétszer is előfordult – esetben két „magánszemély” kötött választottbíróági szerződést az egymással kötött autó adásvételi szerződésből származó jogvitáik elbírálására. Ezek a jogviták nem arbitrálhatóak, mert sem a felek személye, sem a tevékenység nem felel meg a Váb-nak, és törvény e vonatkozásban nem engedett kivételt. A másik esetben két megyei Kereskedelmi és Iparkamara az egymás közti polgári jogi ügyletére szeretne volna kikötni a Választottbíróság hatáskörét. „Az érdeklődő jogi képviselőnek azt kellett mondanunk, hogy – bár erre nincs gyakorlat – a kikötést a tanács feltehetőleg érvénytelennek ítélte volna, mert a kamarák a vonatkozó törvény értelmében „hivatásszerűen” nem folytathatnak üzleti tevékenységet.”[91] Az utóbbi esetben a gazdasági tevékenység széles értelmezése alapot adhatott volna a kikötés érvényességére.

2.2.3. A jogvita gazdasági tevékenységgel való kapcsolata

1. Az ügynek csak az egyik fél hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységéhez kell kapcsolódnia. Ennek köszönhetően megítélésem szerint pl. a fogyasztói szerződésekből[92] származó jogviták is választottbíróóság elé vihetőek, a magyar jog legalábbis erre nézve nem tartalmaz kizáró rendelkezést.

2. Kérdésként merül fel a Váb. rendelkezése alapján az, hogy a jogvita hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel „kapcsolatos”-sága milyen szorosságú kapcsolatként értelmezhető a gyakorlatban. Megítélésem szerint főszabályként azok a jogviták tekinthetőek ilyeneknek, melyek közvetlenül függenek össze ezzel a tevékenységgel, tehát e tevékenység végzése során direkt következményként létrejött jogviszonyokból származnak. Ennek lehetséges jogpolitikai indoka az állami bíróságok hatáskörének megőrzése, konzerválása, az állami bíróságok jogerős ítéletével egyenértékű határozat meghozatalához szükséges garanciák biztosítása. Ha elfogadnánk a közvetlen kapcsolaton túli logikai kapcsolódás lehetőségét, akkor egy idő után szinte vég nélkül tágítható lenne az állami bírósági rendszerből kivihető jogviták köre, amely nem valószínű, hogy az állam érdeke lenne.

A Váb. 3. § (2) bekezdése azonban utat nyit annak, hogy egyes esetekben a jogalkotó kifejezett törvényi rendelkezéssel lehetőséget adjon arra, hogy a jogvita közvetett kapcsolódás avagy a kapcsolódás hiánya esetén is – természetesen a többi, Váb. szerinti kritérium teljesítésével – választottbíróóság elé vihető legyen.

3. A Váb. 3. § (2) bekezdése szerinti kivétel: a társasági jogviták köre

A társasági jogviták arbitrálhatóságát jelenleg két törvény is szabályozza. A következőkben ezek rendelkezéseit részletezem, gyakorlatuk vázlatos bemutatásával.

3. 1. A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.)

Gt. 52. § (1) A társasági szerződésben (alapító okiratban, alapszabályban) a társasági jogviták tekintetében állandó, vagy eseti választottbíráskodás egyaránt kiköthető a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény szabályai szerint.

(2) Társasági jogvitának minősül a gazdasági társaság és tagjai (részvényesei) – ideértve a kizárt vagy a társaságtól egyébként megvált korábbi tagot is – közötti, valamint a tagok (részvényesek) egymás közötti jogviszonyában a társasági szerződéssel[93] kapcsolatban avagy a társaság működésével összefüggésben keletkezett jogvita.

A Gt. a társasági jogvita fogalmát keretjelleggel határozza meg. Bár a törvényben emellett megtalálhatóak nevesített perfajták is, azok nem merítik ki a társasági jogviták teljes körét, és nem is mindegyik feleltethető meg e kategóriának.[94] Viszont azon jogvitára nézve, amely „társasági jogvitának” minősül, tisztán belföldi tulajdonosi körrel bíró gazdasági társaságban a jogirodalmi többségi álláspont és a gyakorlat szerint is jogszerűen csak a létesítő okiratban köthető ki választottbíráskodás, máshol nem.[95] Az ezen alakírást megsértő választottbíráskodási szerződés érvénytelen, a jogvitát ez esetben érdemben és jogszerűen csak állami bíróság bírálhatja el.[96] Nem mindegy tehát, hogy a később a társasággal kapcsolatban keletkező jogvitákból pontosan mi is tartozik bele ebbe a csoportba.[97] Ezek elemzése a továbbiakban két feltételcsoport segítségével történik:

A. Tartalmi elemek oldaláról (tárgyi oldal):

A jogvita tartalmilag

- a) a társaság működésével összefüggő, valamint
- b) a létesítő okirattal kapcsolatos lehet.

B. A jogvita résztvevőinek oldaláról (alanyi oldal):

A jogvita szembenálló alanyai alapján megkülönböztetjük:

- a) a gazdasági társaság, illetve a tag(ok)/részvényes(ek) közötti; illetve
- b) az egyes tagok (részvényesek) egymás közötti jogvitáit.

Kiemelendő, hogy az a) esetben nemcsak a jelenlegi tagok (részvényesek), hanem a társaságtól valamilyen módon már megvált, tehát korábbi[98] tagok (részvényesek) említett típusú jogvitái is választottbíráskodás elé vihetők. A törvényi megfogalmazás azonban kérdésessé teszi, hogy ez a b) esetben is igaz-e. (Ennek jelentősége pl. vagyoni részesedés átruházásából származó jogvitáknál lehet.)

Az I. és a II. feltételcsoport egy-egy tagjának együttesen kell érvényesülnie ahhoz, hogy társasági jogvitáról beszélhessünk. Most az egyes oldalak részletesebb elemzése következik.

3.1.1. Tárgyi oldal

Ad a) A társaság működésével összefüggő jogviták

A társaság működésével megítélés szerint itt csak a társaság belső viszonyaiból[99] származó jogviták függenek össze.[100] Nem tartoznak tehát ide a társaság külső viszonyaiból[101] származó (különösen az általa hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel közvetlenül összefüggő)[102] vitás ügyek. A Gt. ugyanis az 52. §-t magában foglaló 6. címet (A választottbíráskodás eljárása) a törvény V. fejezetében, a társaság törvényes működésének biztosítékai között helyezte el. Ezt támasztja alá a kikötés módja és a jogvita – később tárgyalandó – alanyi oldala is: a választottbíráskodási utat a létesítő okiratban kell

kikötni, ebben viszont csak a tagok (részvényesek) a szerződő (aláíró) felek.[103] Az így meghatározott kör azonban több pontosításra is szorul.

A szabály alapproblémája az, hogy a társaság működésével összefüggésben keletkezett vitás helyzetek rendezése – a jogszerűség vitatása esetén[104] – főszabályként a társaságok működésének törvényességi felügyeletére jogosult cégbíróság hatásköre [Cégtv. 50. § (1) bek., valamint a törvényességi felügyeleti eljárást előíró vonatkozó anyagi jogi szabályok]. A törvényességi felügyeleti eljárás pedig nemperes eljárás, így az erre az útra tartozó vitás helyzetek nem vihetők választottbíróság elé.[105] Azonban a Cégtv. 51. § (6) bekezdése szerint a törvényességi felügyelet nem terjed ki olyan ügyre, amelyben más bírósági vagy közigazgatási eljárásnak van helye. Tehát a jogalkotó igyekszik elhatárolni a törvényességi felügyeleti, illetve a peres útra tartozó kérdéseket, kiküszöbölni a párhuzamos hatáskört, és elsőbbséget adva a bírósági peres eljárásnak – így az ennek alternatíváját jelentő választottbírósági eljárásnak – is. A peres útra terelt, így választottbíróság elé is vihető igényeknek két csoportja van:

I. Nevesített perkategóriák, melyek a Gt-ben szerepelnek. Ezek a következők:[106]

1. A gazdasági társaság határozatainak felülvizsgálata iránt indított per (Gt. 47-48. §§),
2. A tag kizárása iránt indított per (Gt. 49-50. §§),
3. A kisebbségi jogok körében a gazdasági társaság követelésének a tagokkal (részvényesekkel), vezető tisztségviselőkkel, felügyelő bizottsági tagokkal, illetve a könyvvizsgálóval szembeni érvényesítése iránt indított per [Gt. 51. § (5) bek.],
4. Az üzletrész-elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságának megállapítása iránt indított per [Gt. 136. § (2) bek.].

A Cégtv. is tartalmaz egy, a cég működésével is összefüggő perfajtát, ez pedig a céget bejegyző végzés hatályon kívül helyezése iránt indított per (Cégtv. 46-47. §§). Azonban megítélésem szerint ez esetben választottbíróság eljárásának nincs helye[107], mivel egyrészt a felek az eljárás tárgyáról – a bejegyző végzés – értelemszerűen nem rendelkezhetnek szabadon. Másrészt a kereseti kérelem tulajdonképpen a jogerős bejegyző végzéssel szembeni jogorvoslatnak tekinthető[108], választottbíróság pedig a közhatalom elvi teljességével bíró cégbíróság jogerős aktusát fogalmilag nem bírálhatja felül.

II. Léteznek továbbá innominát, működéssel összefüggő perek is: egyes jogviták rendezésére ugyanis bár jogszabály önálló perkategóriát nem statuál, de elintézésük – anyagi vagy eljárási – jogszabályi rendelkezés alapján mégis peres útra tartozik. Az általánosság szintjén rögzítem, hogy a bírósági perút és a törvényességi felügyeleti út elhatárolása, a peres eljárási út fennállásának megállapítása csak esetenként, a vonatkozó anyagi és eljárási jogszabályok egybevetésével lehetséges. Vonatkozik ez választottbíróság ilyen esetekben való kiköthetőségére is.[109]

Biztosan nem vihetők viszont választottbíróság elé a társaságon belüli tagi személyes közreműködésből származó vitás ügyek, ha a tag e tevékenységét a társasággal munkaviszonyban végzi – lévén, hogy, mint azt később látni fogjuk, az ilyen típusú, a Pp. XXIII. fejezetében meghatározott igények a magyar jog szerint nem arbitrálnak.

Ad b) A létesítő okirattal kapcsolatos jogviták

Ez az ügykör elvben a létesítő okirat létezésével, érvényességével, hatályosságával, módosításával, értelmezésével, megszegésével, valamint megszűnésével kapcsolatos minden jogvitát magában foglal.

Azonban problémák merülnek fel a létesítő okirat létezésével, érvénytelenségével, valamint harmadik személlyel szembeni hatálytalanságának megállapításával összefüggő keresetek megindíthatósága kapcsán. Az érvénytelenségi pereket alapul véve[110] rögzíthetjük, hogy meghatározó időpont a társaságot bejegyző végzés jogerőre emelkedésének napja. Ezen időpont előtt az érvénytelenségi kereset mind a Gt., mind a Ptk. alapján az e jogforrásokban megengedett bármely semmisségi, illetve megtámadhatósági okra alapozva megindítható, mind rendes bíróság, mind választottbíróság előtt. Azonban a Gt. 16. § (3) bekezdése szerint a cégbejegyzést követően a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) és annak módosítása érvénytelenségének megállapítására a Cégtv. rendelkezései az irányadók. A Cégtv. 48. §-a pedig szabályozza a jogerős cégbejegyzést követően a létesítő okirat érvénytelenségének megállapítása iránt megindítható per szabályait. Erre csak a Cégtv. 48. § (2) bekezdésében taxatív módon meghatározott, szűk körű semmisségi okok alapján, és csak a bejegyző végzés Céggközlönyben való közzétételétől számított hat hónapos jogvesztő határidőn belül kerülhet sor. A perindításra az ügyész, valamint az jogosult, aki jogi érdekét valószínűsíti, az alperesi pozícióban pedig a társaság áll. Ezen kívül viszont semmilyen más semmisségi, illetve megtámadhatósági ok alapján nem indítható érvénytelenségi per.[111]

Nem vonatkoznak a fenti korlátok arra az esetre, ha a keresetet még a bejegyző végzés jogerőre emelkedése előtt indították meg[112]: az így elindult eljárás során bármely érvénytelenségi okra eredménnyel lehet hivatkozni. Nem vonatkoznak továbbá a létesítő okirat módosítására sem, mivel a Cégtv-t módosító 2003. évi XLIX. törvény a módosítást kivette ebből a per kategóriából. Ennek következtében a létesítő okirat módosításának érvénytelensége tárgyában korlátozás nélkül indítható per, mind a Gt., mind a Ptk. alapján, akár a jogerős változásbejegyző végzés után is[113], mind bíróság, mind választottbíróság előtt.

Ugyanez a korlát áll viszont fenn a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában a létesítő okirat nemlétezésének Ptk. 215. § (1) bekezdésére alapított megállapítása (Legf. Bír. Gf. II. 30740/1999.)[114], valamint harmadik személyekkel szembeni hatálytalanságának megállapítása iránti (Legf. Bír. Gfv. X. 33351/1995. – BH 1997. évi 549.), a jogerős cégbejegyzést követően indított perek esetében is.

Ezek között az érvényesíthetőségi korlátok között merül fel a létesítő okirat érvénytelensége tárgyában a jogerős cégbejegyzést követően kizárólag a Cégtv. 48. §-a szerint indítható keresetnek választottbíróság elé vihetősége. Pálinskáné dr. Mika Ágnes szerint ez esetben helye van választottbírósági eljárásnak.[115] Ez véleményem szerint annyiban kétséges lehet, hogy az ügyész peres félkénti részvételi lehetősége közérdek jelenlétét sejteti, a perbíróságnak a cég székhelyére alapított kizárólagos illetékessége pedig bár kétségkívül célszerűségi alapú megoldás, de a cégnyilvántartás közhitelessége iránti közérdekre is utal.

3.1.2. Alanyi oldal

Komoly gyakorlati problémákat vet fel ezen az oldalon, hogy nincsenek alanyként külön feltüntetve a társaság vezető tisztségviselői, illetve felügyelő bizottsági tagjai. Ha a vezető tisztségviselők, illetve a felügyelő bizottsági tagok egyben a társaság tagjai (részvényesei) is, akkor megítélésem szerint a jogvita, figyelemmel a cégbíróság törvényességi felügyeleti jogköréből eredő korlátokra is, „társasági jogvita” lehet, így választottbíróság elé vihető, kivéve, ha az ügyvezető a társasággal fennálló munkaviszonya alapján végzi e tevékenységét. (A felügyelő bizottsági tagok e tevékenységüket sosem a társasággal munkaviszonyban végzik, még akkor sem, ha a felügyelő bizottság tagja egyébként a társaság munkavállalója.) Ezzel ellentétes véleményt vall Sárközy Tamás, aki szerint „A társaság és a vezető tisztségviselők polgári jogi jogvitái ... nem vihetők választottbíróság elé”, mivel ezek kimaradtak a társasági jogviták köréből.[116] Amennyiben viszont a vezető tisztségviselő, illetve a felügyelő bizottsági tag nem a társaság tagja (részvényese)[117], a közte és a tagok, illetve a közte és a társaság (vagy annak más szerve, tisztségviselője) között fennálló jogvita

nem tekinthető „társasági jogvitának” akkor sem, ha az a társaság működésével függ össze, vagy a társaság létesítő okiratával kapcsolatos. Így viszont hiába van a létesítő okiratban a Gt. 52. §-a szerint választottbírósági kikötés, ez a jogvita ezen az alapon mégsem vihető választottbíróság elé.^[118] Annál is inkább, mivel a létesítő okiratnak a nem tag (részvényes) személyek feleként (aláíróként) nem részesei.

A kérdés az, hogy ha a jogvita az alanyi korlátok miatt kiesik a Gt. szerinti körből, akkor az egyáltalán nem vihető választottbíróság elé, vagy mégis kiköthető e fórum, ha a jogvita megfelel a Váb. általános kritériumainak, csak éppen nem a létesítő okiratban. Az egyik válaszlehetőség a Gt. rendelkezésének megszorító értelmezése: eszerint a Gt. meghatározta, hogy a társaság ilyen jogvitái közül melyeket lehet arbitrálni, a jogalkotó pedig nem véletlenül hagyott ki egyeseket a meghatározásból. A jogalkotó szándékának így az feleltethető meg, hogy a meghatározásból kimaradó jogviták esetében semmilyen körülmények között sincs helye választottbírósági eljárásnak. Ez tulajdonképpen a Gt. szabályainak a főszabály szerinti kógenciáját rögzítő 9. § (1) bekezdése szerinti értelmezés: a törvény rendelkezéseitől a tagok (részvényesek) ugyanis csak akkor térhetnek el, ha azt a törvény megengedi. Ilyen eltérést a Gt. 52. §-ának kifejezett rendelkezése nem enged.

A másik válaszlehetőség szerint kiköthető a kimaradt jogvitákra választottbíróság, de csak ha megfelelnek a Váb. általános kritériumainak, és akkor értelemszerűen a létesítő okiraton kívül. Ez utóbbi felfogás alapján például arbitrálnak válnak a könyvvizsgáló tevékenységével kapcsolatos jogviták: ugyanis a könyvvizsgáló oldalán az általa a társaság részére végzett tevékenység hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységnek minősül^[119], tehát ennek alapján a jogvita – megfelelő kikötés esetén – választottbíróság elé vihető lenne. A vezető tisztségviselőkkel és felügyelő bizottsági tagokkal kapcsolatban viszont esetenként lehetne csak eldönteni az arbitrálnakot.

Bauer Miklós sajátos érveléssel támasztja alá ez utóbbi lehetőséget. Szerinte a gazdasági társaság „mindenképpen gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy”, a vezető tisztségviselő pedig a gazdasági társaság képviselőjeként jár el, ennél fogva a tevékenysége a társaság hivatásszerű gazdasági tevékenységével összefügg. A Gt. rendelkezéseiből pedig csak az következik, hogy ez a jogvita nem „társasági jogvita”, így erre a társasági szerződésben nem köthető ki a választottbíróság hatásköre. Mivel azonban megfeleltethető a Váb. általános kritériumainak, megfelelő megállapodás alapján e kérdések is választottbíróság elé vihetőek.^[120]

3.2. A külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény (Kmf.)

Kmf. 44. § A külföldi részvétellel működő társaságnak a társasági szerződésével kapcsolatos jogvitákban belföldi vagy külföldi, rendes vagy választott bíróság jár el, ha a társaság alapítói, illetve tagjai ezt írásban kikötötték.

Az első felmerülő kérdés a Kmf. személyi hatályához is kapcsolódóan a „külföldi részvétellel működő társaság” fogalmának meghatározása. Külföldinek e jogszabály alkalmazásában a devizakülföldi^[121] tekintendő [Kmf. 2. § a) pont]. A külföldi részvétele a Kmf. alkalmazásában a társaságban való tagsági jogviszonyon alapuló részesedést jelent. A társaság itt értelemszerűen a Magyarországon honos társaságokat jelenti. Az ide tartozó társasági formák körét a Kmf. 2. § c) pontja határozza meg, a „külföldiek gazdasági célú letelepedései” fogalom keretében.^[122] Meglepő módon itt viszont nemcsak a gazdasági társasági formák szerepelnek, hanem a szövetkezet, az egyesülés, illetve a közhasznú társaság (!) is.^[123] Tehát ha a társaságban külföldi tag (részvényes) is van, a társasági formák szélesebb körénél lehetséges választottbírósági hatáskör kikötése, mint pusztán belföldi tulajdonosi körrel bíró társaságoknál.^[124]

A jogvita tárgyi oldalát tekintve ennek a társaság „társasági szerződésével[125] kapcsolatos”-nak kell lennie.[126] A Gt. most hatályos 52. §-ához képest ez elvben szűkebb kört jelent, mert kimaradnak belőle a társaság működésével összefüggő jogviták. A gyakorlat ennek ellenére igyekezett és ma is igyekszik a működés körére minél tágabban kiterjesztve értelmezni e passzust azon a vonalon, hogy ez esetben a társasági szerződéssel kapcsolatosnak tekinti az – e szerződésből fakadó – társasági jogviszonnyal összefüggő jogvitákat is.[127]

A jogvita alanyi oldala önállóan nem meghatározott, de a kikötés szabályaiból egyértelmű, hogy ha a kikötést a tagok (alapítók) írták alá, vagyis csak ők egyeztek bele a választottbíróság elé vitelbe, akkor csak belső természetű jogvitákról lehet szó. A tagok (részvényesek) egymás közötti vitái mellett ma már a gyakorlat a tagoknak a társasággal szemben fennálló vitáit is ide tartozónak ítéli. Eltérés, hogy a társaságtól már megvált tagokat (részvényeseket) e törvény nem említi az alanyi oldalon. Itt sem szerepelnek az alanyi oldalon az ügyvezetők, illetve a felügyelő bizottsági tagok.

Eltérés a Gt-hez képest az, hogy ezt a kikötést nem kizárólag a létesítő okiratban lehet kikötni: bármilyen írásos megállapodásban – így pl. egy szindikátusi szerződésben is – kiköthető a választottbírósági hatáskör. A törvény kiemeli, hogy ezekben az ügyekben mind belföldi, mind külföldi választottbíróság kiköthető.

De lege ferenda, különösen a társasági és a cégtörvény várható újraalkotásával összefüggésben, átgondolandó a társasági jogviták választottbíróság elé vihetőségére vonatkozó szabályozás átgondolása és egységesítése az egyes törvényekben.[128] (Erről még az utolsó részben lesz szó.)

3.3. A társasági jogviták választottbíróság elé vihetőségének gyakorlata

Ezen a ponton rövid áttekintést kívánok adni az idézett szabályok bírósági, illetve választottbírósági gyakorlatáról, az utóbbit az MKIKVB megismerhető (különböző gazdasági szaklapokban közzétett) döntéseinek alapul vételével. Bár e Választottbíróság társasági jogvitákra vonatkozó gyakorlata meglehetősen terjedelmes és sokszínű, hiszen ezekkel a indult el 1989-től az arbitrálható belföldi ügyek körének igazi növekedése, e dolgozatban azonban terjedelmi okokból csak néhány, általam jellemzőnek ítélt esetet idézek fel.

A társaság működésével összefüggő jogviták kapcsán rögzíthetjük, hogy az MKIKVB társasági jogi közzétett eseteinek döntő többségét a határozatok felülvizsgálata iránti perek, valamint a kizárási perek képezik. Az e fórum elé vitt társasági jogvitákban gyakran fordulnak még elő az üzletrész átruházásával kapcsolatos viták is. (Például a társaság kötelezése az üzletrész értékesítése céljából újabb árverés meghirdetésére[129]; átruházási szerződés megkötésére és az üzletrész ellenértékének megfizetésére kötelezés[130]; elővásárlási jog fennállásának megállapítása[131]; átruházási szerződés semmissége folytán a megkötése előtti állapot helyreállítása iránti igény.[132])

Választottbírósági és cégbírósági törvényességi felügyeleti hatáskör látszólagos konkurálásával kapcsolatos esetben a Kft. tagjainak egy csoportja törvényességi felügyeleti eljárás iránti kérelmet nyújtott be, melyben kérték a tagok másik csoportja által megtartott taggyűlés ügyvezetőt választó határozatának megsemmisítését, új határozat hozatalának elrendelését, a cég működésének felfüggesztését és pénzügyi vezetővel szembeni számláinak zárolását. A cégbíróság a kérelmet első fokon elutasította, mivel a taggyűlés határozatainak felülvizsgálata egyértelműen bírósági peres útra, illetve választottbírósági útra tartozik. Az esetismertetés nem szól a kérelem többi pontja felőli döntésről.[133]

Néhány példa innominát, működéssel összefüggő perekre: részvényesek közötti részvénykönyv vezetésével kapcsolatban kialakult jogviták, osztalék megfizetésére kötelezés iránti kereset[134], társaság átalakulása esetében az új társaságban részt nem vevő tag

vagyonrészének kiadására kötelezés iránti kereset[135], a működéssel összefüggő kártérítési igények.

Rendszeresen a Választottbíróság elé kerülnek a létesítő okiratnak, illetve módosításának érvénytelensége tárgyában benyújtott keresetek is. Konkrét eseteket itt most – egy kivétellel – nem idézek, mert az elmúlt tíz évben többször is alapvető változáson ment keresztül ennek szabályozása, és mint láttuk, a közelmúltban is történt egy nagyobb változás. Így utólag már nehezebb megállapítani, hogy a Választottbíróság – csak egy példát alapul véve – milyen jogi rezsimit is alkalmazott, amikor a cégbíróság bejegyzését követően a Ptk-ra is alapítottan részlegesen érvénytelennek nyilvánította a Kft. társasági szerződését.[136] Előfordulnak esetek a társasági szerződés megszegésével kapcsolatban is, leggyakrabban a társasági szerződésben foglalt mellékszolgáltatás kötelezettségének megszegésével összefüggésben, de ilyenek tekinthető pl. a törzsbetét még nem szolgáltatott részének befizetésére kötelezés iránti kereset[137] is.

Az alanyi oldallal kapcsolatban az MKIKVB gyakorlatában közzétett eset van arra, hogy az eljáró tanács a Kft. által – utóbb visszahívott – ügyvezetőjével szemben indított kártérítési keresetében hatáskörét a társasági szerződés kikötése alapján fennállónak találta.[138] Egy másik esetben a felszámoló indított keresetet két Kft-tag ellen be nem fizetett törzsbetét-részeik befizetésére kötelezés iránt. A Választottbíróság a társasági szerződésben szereplő választottbírósági kikötés alapján érdemben elbírálta az ügyet, és marasztalta a tagokat.[139]

Közzétett jogesetben rögzíti a bíróság azt, hogy a társaság létesítő okiratában szereplő választottbírósági kikötés csak a társasági jogvitáknak minősülő esetekre terjed ki, a társaság, illetve a tagok (részvényesek) más jogügyleteivel kapcsolatos vitákra nem [Legf. Bír. Gfv. X. 32925/1995. sz. (BH 1997. évi 11). Bár a jogeset központi kérdése nem ez, de erre vonatkozóan is találunk az esetismertetésben érvelést.]

Végezetül több közzétett bírósági határozatban is rögzítésre került, hogy a társasági tagoknak a társasági szerződésből fakadó jogvitájára az ún. szindikátusi szerződésben foglalt választottbírósági kikötést nem lehet kiterjesztően értelmezni (Legf. Bír. Pf. III. 20328/1992. – BH 1992. évi 772.). Ebben az esetben csak a – Kft. alapítását kilátásba helyező – szindikátusi szerződés tartalmazott választottbírósági kikötést, de az ennek alapján létrehozott társasági szerződés már nem. Ugyanígy a társasági szerződésben foglalt választottbírósági kikötést sem lehet kiterjesztően értelmezni és a szindikátusi szerződésből fakadó jogvitákra is alkalmazni (Legf. Bír. Pf. VI. 22026/1993. – BH 1994. évi 424.). Mindkét esetre kivételt képez persze, ha a szindikátusinak nevezett szerződés adott esetben valójában a társasági szerződés részét képezi.[140]

4. További pozitív ismérvek [Váb. 5. § (1) bek., 3. § (1) bek., 47. §]

I. A Váb. 5. § (1) bekezdése további ismérveket is tartalmaz:

a) Az eddig meghatározott tevékenységekkel kapcsolatban mind szerződéses, mind szerződésen kívüli jogviszonyokból (utóbbiak pl. szerződésen kívüli károkozás, jogalap nélküli gazdagodás, megbízás nélküli ügyvitel) fakadó jogviták választottbíróság elé vihetők.

A Váb. megfogalmazása nem egyértelmű abból a szempontból, hogy csak kötelmi jogviszonyokat tekint választottbíróság elé vihetőnek (ezen belül szerződéses, illetve szerződésen kívüli jogviszonyokat különböztetve meg), vagy pedig a szerződésen kívüli jogviszonyokat e helyütt tágan értelmezhetjük, és ilyenek tekinthetjük pl. a dologi jogi jogviszonyokat is.

Megítélésem szerint csak a kötelmi jogviszonyok jogvitái arbitrálhatóak. Ennek oka az, hogy pl. a dologi jogok, illetve a személyhez fűződő jogok[141] in rem hatályúak, tehát mindenkivel szemben érvényesíthetőek. Az ilyen tárgyú perben hozott bírósági ítélet contra

omnes hatályú, azaz nemcsak a peres feleket kötelezi, de mindenki mást is. A szuverén állam polgárai feletti hatalomgyakorlásába beletartozik az is, hogy igazságszolgáltató szervei döntéseinek hatálya adott esetben olyan személyekre is kiterjed, akik nem vettek részt a döntéshozatali eljárásban. A választottbíróóság azonban magánjogi természetű jogszolgáltató fórum, eljárása szerződéses alapú, így – külön jogszabályi, praktikus törvényi felhatalmazás híján – nem rendelkezik azzal a hatalommal, hogy ítéletének jogereje olyan személyekre is kiterjedjen, akik eljárását nem is választották. „Nincs tehát olyan választottbíróósági ítélet, amely harmadik személyre kiterjedne, vagy pedig mindenkivel szemben (contra omnes) hatályosulhatna.”^[142]

b) Mind a választottbíróósági szerződéskötés időpontját tekintve már létező, mind az ehhez képest a jövőben potenciálisan létrejöheto jogvitákra nézve kikötheto választottbíróósági hatáskör.

II. Felmerül a kérdés, hogy a Váb. 3. § (1) bekezdésében szabályozott kritériumoknak mely időpillanatokban kell érvényesülniük. Első közelítésben nézzük meg a rendelkezés helyét a törvény rendszerében. A Váb. 3. §-a a törvény anyagi jogi részében helyezkedik el, méghozzá „A választottbíróóság kiköthetősége és a kikötés módja” címet követően. Ebből adódik, hogy bizonyosan fenn kell állniuk ezeknek a követelményeknek a választottbíróósági szerződés megkötésekor: a Váb. 3. § (1) bekezdés a)-b) pontjai tehát a választottbíróóság érvényes – sőt, egyes esetekben létező – kikötésének, „kiköthetőségének” anyagi jogi előfeltételeit tartalmazzák. Azonban a rendelkezés megfogalmazása megítélésem szerint a pontosítás szükségét hozza el.

A Váb. 3. § (1) bek. a) pontja azt mondja, hogy a „jogvitának” kell a hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel kapcsolatosnak lennie. Azonban egy adott jogviszonyból származó összes jövőbeli jogvitára vonatkozóan létrejött választottbíróósági megállapodás esetében a jogvita a kikötés időpontjában még létre sem jött, így viszont azt sem tudhatjuk, hogy kapcsolatban van-e a legalább az egyik fél által hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel: ezt legkorábban a jogvita létrejöttékor tudjuk meg. Ráadásul a törvény azt mondja: „választottbíróósági eljárásnak” van helye, ha ezek a kritériumok teljesülnek. E két körülményből álláspontom szerint az következik, hogy ezeknek a feltételeknek a választottbíróósági eljárás kezdetének pillanatában is fenn kell állniuk. Sőt, vizsgálni szükséges őket a keresetváltoztatás, keresetkiegészítés, viszontkereset, illetve beszámítási kifogás vonatkozásaiban is.

Ezen kívül figyelemre méltó a szabad rendelkezési jog megfogalmazása is: a felek az „eljárás” (!) tárgyáról rendelkeznek szabadon [Váb. 3. § (1) bek. b) pont]. Már ez a fogalmazási mód is sejteti, hogy a felek szabad rendelkezési jogában a választottbíróósági eljárás során beállható egyes változások annak menetére is kihatással vannak. Gondoljunk a fél jogképességének vagy cselekvőképességének változására, illetve a felek személyében bekövetkező jogutódlás különböző módjainak khatásaira. Ez úgy tűnik, azt jelenti, hogy a felek szabad rendelkezési jogának az eljárás során is fenn kell állnia.

III. A választottbíróóság elé vihető ügyek mind belföldi, mind nemzetközi vonatkozásúak lehetnek.^[143] Az ügy akkor minősül nemzetközinek, ha abban valamilyen – releváns – nemzetközi elem van, vagyis egyes elemek egymáshoz képest eltérő államokhoz köthetőek. A Váb. 47. §-át alapul véve, a törvényi okokat valamivel átláthatóbb rendszerbe foglalva ezek az alábbiak lehetnek:

a) A szerződő felek: vagyis ha a választottbíróósági szerződést megkötő felek egymáshoz képest külföldinek minősülnek;

b) ha az előbbi személyek székhelye (telephelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye)[144] azonos államban van, akkor hozzájuk képest másik államban van:

ba) A fórum: vagyis a választottbíráskodás helye[145], és/vagy

bb.) amely helyhez az alapjogviszony a legszorosabban kapcsolódik. Ez lehet a teljesítési hely (ahol az alapjogviszony kötelezettségeinek lényegi részét kell teljesíteni), vagy más ilyen hely is.[146]

A nemzetközi ügy fogalmi elemei eltérnek az Nmjtr. 1. §-ában meghatározott „külföldi elem” fogalmától. Ott külföldi elem a releváns[147] külföldi személy, vagyontárgy vagy jog. A Váb. fogalomhasználatát tekintve egyrészt itt az Nmjtr.-énél rugalmasabb és bővebb kört átfogó a személyeken kívüli külföldi kötődés meghatározása, másrészt markáns eltérés az, hogy önmagában csak a fórum másik államban léte miatt is nemzetközivé válhat az ügy. Ez viszont felvet a választottbírásgok joghatóságával kapcsolatban két kérdést.

1. Kiköthető-e magyarországi székhelyű[148] választottbírásg joghatósága olyan ügyben, amelyben nincs releváns belföldi elem?

A választottbírásg joghatósága fennállásának megítélése álláspontom szerint nem az Nmjtr., hanem a Váb. alapján történik, mivel az Nmjtr. kikötött joghatóságról szóló rendelkezésének szövegéből a legutóbbi novella (2000. évi CX. törvény) folytán kikerült a választottbírásgra való utalás: a törvény szövegében csak „bírásg” maradt, a választottbírásg pedig nem „bírásg”. A Váb. 1. §-a szerint e törvényt – eltérő rendelkezése hiányában – akkor kell alkalmazni, ha az eseti vagy állandó választottbírásg helye (székhelye) Magyarországon van. E választottbírásgok joghatóságára nézve irányadó tehát a Váb-ban szereplő nemzetközi ügy fogalmának meghatározása. Itt ismert „a csak a fórum más államban léte miatt” nemzetköziség is. A nemzetközi ügyekben kiköthető állandó választottbírásgok körének szűkítését leszámítva további korlátozást a törvény nem tartalmaz, így elképzelhető, hogy ezekben az ügyekben a magyar választottbírásg joghatósága akkor is megállapítható, ha az ügynek egyébként semmilyen belföldi vonatkozása nincsen. A nemzetközi szakirodalom ezt „hosszú karú joghatóságnak” (longa manu iurisdiction, long arm jurisdiction) nevezi. Mádl Ferenc ki is mondja: „A kamarai választottbírásg teljesen kívül álló külföldi felek között minden magyar elem nélküli vitához is ajánlja joghatóságát.”[149] Természetesen adott helyzetben számolni kell az ítélet elismerése és végrehajtása potenciális államának/államainak vonatkozó szabályaival is.

2. Kiköthető-e releváns nemzetközi elemet nem tartalmazó jogvitára nézve külföldi választottbírásg joghatósága?[150]

Markáns jogirodalmi álláspont a nemleges válasz. Horváth Éva szerint „alappal lehet tartani attól, hogy ilyen esetben az állami bíróság közrendbe ütközés miatt érvénytelenítené a döntést.”[151] Idézi ezt az álláspontot Szalay Ágnes[152], és a társasági jogviták összefüggésében utal rá Sárközy Tamás[153] is.

Az álláspontot vitatom, az alábbiak alapján. Kétségtelen, hogy a magyar jog erre kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, azonban ezt a helyzetet elsősorban azon állam joga szerint kell megítélni, melyben a kikötött választottbírásg helye (székhelye) található. Ha az adott külföldi állam lex arbitrije szerint összességében lehetséges[154] úgy kikötni választottbírásgainak – vagy azok egy részének – joghatóságát, hogy a jogvita az adott államhoz a fórumot leszámítva más módon relevánsan nem kötődik, akkor a választottbírásg határozata a fórum joga szerint jogszerűen megszülethet. Ebben az esetben viszont az adott államban önmagában ezen az alapon a választottbírásg ítélete nem semmisíthető meg az erre a célra rendszeresített jogorvoslat következtében.

A magyar bíróságnak álláspontom szerint nincs joghatósága külföldi székhelyű választottbírásg ítéletének érvénytelenítésére, kivéve, ha a külföldi választottbírásg a felek kikötése alapján eljárására a magyar jogot alkalmazta. Ezt az álláspontot támasztja alá a Legfelsőbb Bíróság Gf. VI. 30842/1997. sz. (BH 1998. évi 550. számon közzétett) határozata

is. Ha az ítélet magyar közrendbe ütközésének lehetősége merül fel, az jogszerűen legfeljebb a választottbírósági ítélet hazai elismerésének és végrehajtásának eljárásában vizsgálható. A külföldi választottbírósági ítélet önmagában attól, hogy tisztán magyar vonatkozású ügyben született, megítélésem szerint nem válik a magyar közrendbe ütközővé, mivel a magyar szabályozás, mint láttuk, nem gördít akadályt az elé, hogy tisztán külföldi ügyben a felek jogszerűen kiköthessék magyarországi székhelyű választottbíróság joghatóságát.

Bauer Miklós ezt az álláspontot alátámasztandó hivatkozik a Fővárosi Bíróság 1996. január 23-i keltezésű, 22. G. 76157/1994/19. számú végzésére, melyben a bíróság „megszüntette az eljárást két magyar székhelyű társaság között azzal az indokolással, hogy a felek választottbíróságnak, mégpedig külföldi székhelyű választottbíróságnak vetették alá magukat vita esetére.[155] Ezt a problémát is érinti a Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 23888/1997. sz. (BH 1998. évi 286. számon közzétett) határozata. A jogesetben két társaság között létrejött választottbírósági klauzula alapján a Zürichi Kereskedelmi Kamara Választottbíróságának kikötése vált vitatottá, mivel a klauzula magyar és német nyelvű szövegezése eltért. A szerződésből származó vitás kérdésben a keresetet a felperes magyar állami bíróság előtt indította meg, de a bíróság a pert megszüntette, ezzel gyakorlatilag érvényesnek, hatályosnak és betarthatónak ismervén el a választottbírósági kikötést. A felperes e végzést megfellebbezte, és érvei között nemcsak a vitatható tartalmú szövegezés, hanem az is szerepelt, hogy „az alperes magyarországi székhellyel rendelkező belföldi jogi személy, s csupán a vám-, deviza- és kereskedelmi jogszabályok alkalmazása tekintetében minősül külföldinek. A jogvitában tehát – figyelembe véve a szerződés tartalmát is – nincs külföldi elem, tévedett tehát a bíróság, amikor a pert joghatósága hiányára alapítottnan megszüntette.” A bíróság erre azt a választ adta, hogy az alperes devizakülföldi, az akkor hatályos Gt. (1988. évi VI. törvény) alkalmazásában pedig külföldinek a devizakülföldit kellett tekinteni. Tehát az alperes személyében rejlő külföldi elemre tekintettel a felek a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. akkor hatályos 62. §-a alkalmazásával külföldi rendes vagy választottbíróság joghatóságát kiköthették. Ezt az okfejtést van, aki úgy értelmezi, hogy ezzel a Legfelsőbb Bíróság indirekten bár, de azt is kimondta, hogy magyar felek közötti, releváns nemzetközi elemet nem tartalmazó ügyben külföldi választottbíróság joghatósága nem köthető ki.[156]

5. A választottbírósági útról kifejezetten kizárt ügyek (Váb. 4. §, Kotv. 16. §)

Az eddigiekben a Váb., illetve más jogszabály által megnevezett pozitív kritériumokkal foglalkoztam. Most következzenek annak vizsgálata, mi nem vihető a magyar jog szerint a fórum elé.

A kiindulópont a Váb. 4. §-a, mely nem engedi meg az ügy jogszerű választottbíróság elé vitelét akkor, ha törvény ezt kizárja. A Váb. indokolása szerint erre akkor lehet szükség, ha a jogvita tárgya és résztvevői egyébként megfelelnek a Váb. 3. § (1) bekezdésében foglalt feltételeknek, a jogviszony speciális jellege azonban mégis indokoltá teszi az állami bíraskodás előírásainak kizárólagos alkalmazását. Időnként azonban megítélésem szerint akkor is, ha a jogvita biztosan vagy nagy valószínűséggel nem felel meg a korábban tárgyalt pozitív kritériumoknak, a jogalkalmazás egysége és az egyértelmű viszonyok megteremtése célszerűvé tehetik az ügytípus külön rendelkezéssel történő kizárását.

Ezen rendelkezések sorát maga a Váb. indítja el: a korábban már említett pozitív kritériumok által kizárt ügykörök mellett kifejezetten is kizárja a választottbírósági eljárások köréből a Pp. XV-XXIII. fejezeteiben szabályozott eljárásokat (Váb. 4. §).

A Pp. e fejezetei különleges peres eljárásokat, illetve nemperes eljárást szabályoznak. A Váb. megfogalmazása, mely szerint az „eljárások” vannak kizárva, jelenti egyrészt azt, hogy az adott különleges eljárásban meghozható bírósági intézkedéseket, határozatokat

választottbíróság nem hozhatja meg. Másrészt mivel az ezekben a fejezetekben szabályozott eljárásokban érvényesíthető anyagi jogi igényeket az állami bíróságok által lefolytatható eljárások rendszerén belül csak ezekben lehet érvényesíteni, ezért egyben az érintett igények sem arbitrálhatóak. Kivétel a Pp. XIX. fejezetében szabályozott fizetési meghagyásos eljárás, erre később még kitérek. Most lássuk tételesen a kizárt eljárásokat!

a) A Pp. XV-XVIII. fejezeteiben szabályozott személyállapotú perek. Ezek a következő percsoportokat jelentik:

- a házassági perek – a Pp. XV. fejezete szerint[157];
- a származás megállapítására irányuló perek – a Pp. XVI. fejezete szerint[158];
- a szülői felügyeleti jogkörrel kapcsolatos perek – a Pp. XVII. fejezete alapján[159];
- a gondnoksági perek – a Pp. XVIII. fejezete szerint.[160]

Ezek kizártságának fő oka, hogy a perek tárgyát képező igényekről a felek típusosan nem rendelkezhetnek szabadon (például nem bonthatják fel szerződéssel a házasságukat), akkor sem, ha egyes részkérdésekben egyezséget köthetnek (például a gyermek bontás utáni elhelyezésében, vagy a vagyonmegosztásban). Másrészt az e perfajtákban meghozott ítéletek mindenkire – tehát nemcsak a peres felekre nézve – hatályosak.[161] A választottbírósági út ugyanezen indokokból más személyállapotú perekben is kizárt.[162]

b) Fizetési meghagyásos eljárás – Pp. XIX. fejezet. Ez – eltérően a többi, kifejezetten kizárt különleges eljárástól – bírósági nemperes eljárás. Noha e helyett eleve nem lehetne választottbíróság eljárását kikötni, ez azonban perpótló nemperes eljárás, sőt, az ezen az úton érvényesíthető igények nagy részében peres eljárás is indítható. Ráadásul az eljárás pl. a fizetési meghagyással szemben benyújtott ellentmondás következtében perré alakulhat, és „bírósági peres eljárás” helyett elvben már igénybe vehető a választottbíróság eljárása, ha az ügy az egyéb kritériumoknak is megfelel. A helyzetet tehát mindenképpen indokolt jogszabályi szinten tisztázni.

E rendelkezéssel egyrészt kizárt az, hogy választottbíróság jogszerűen fizetési meghagyást bocsáthasson ki. [Ezt ki is mondja a Legfelsőbb Bíróság Pf. I. 26144/2002. sz. (BH 2003. évi 506. számon közzétett) határozatának a végzés jogi lényegét összegezni szándékozó címszerű bevezető mondata.] Másrészt kizárt az arbitrálhatósága azoknak a követeléseknek, amelyeket az állami bíróságok rendszerén belül kizárólag ezen az eljárási úton lehet érvényesíteni. Ezek a Pp. 313. § (2) bekezdése alapján a kétszázézer forintot meg nem haladó összegű pénzkövetelések[163], melyek annak ellenére sem arbitrálhatóak, hogy az ilyen összegű követeléseket a bíróság több okból is peres útra terelheti.[164] Dacára annak, hogy peres eljárás helyett már helye lenne választottbírósági eljárásnak, a követelés fél általi érvényesítésének (bár nem elbírálásának) ezekben az esetekben egyedüli útja a fizetési meghagyásos eljárás: első lépésként itt mindig fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelmet kell benyújtani. Ha a fél keresetlevelet nyújtott be, a beadványt ez esetben fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelemnek kell tekinteni [Pp. 316. § (3) bek.].

Ennél nagyobb összegű pénzkövetelés (ha az nem munkaviszonyból származik)[165], valamint ingó dolog kiadására irányuló követelés álláspontom szerint választottbíróság elé vihető, mivel ezek a Pp. 313. § (1) bekezdése alapján fizetési meghagyás útján is érvényesíthetők: tehát bírósági peres eljárási úton is, az utóbbi helyett pedig – meghatározott és fentebb tárgyalt feltételekkel – választottbírósági eljárásnak van helye.

c) Közigazgatási perek – Pp. XX. fejezete. Ezeknek a pereknek a rendeltetése a közigazgatási határozatok [Pp. 324. § (2) bek.] jogszerűségének bírósági felülvizsgálata, tárgyuk felett tehát a felek fogalmilag nem rendelkezhetnek szabadon. Ráadásul a közhatalom egyik szegmense feletti kontroll fogalmilag se átadható a választottbíróságoknak[166] – hacsak törvény kifejezett felhatalmazást nem ad nekik erre.

d) Sajtóhelyreigazítási eljárás – Pp. XXI. fejezet. Az eljárás peres része nem vihető választottbíróság elé, mert bár a jogvita közvetlenül összefügg a sajtóhelyreigazítást kérni jogosult fél hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységével (pl. ha a helyreigazítást kérő fél személyhez fűződő jogaival függ össze). A jogvita gyorsabb elbírálása egyébként rendes bíróságok eljárásában is biztosított.[167]

e) Munkaügyi perek – a Pp. XXIII.[168] fejezete szerint.

Az ilyen természetű jogviták kizárásának több indoka is lehet. Először is kérdőjeles, hogy ez a jogvita-kör beleillik-e a Váb. általános kritériumai közé. Ezek az ügyek ugyanis közvetlenül nem az effektíve végzett gazdasági tevékenységgel, hanem általánosságban inkább annak belső végezhetőségi feltételeivel kapcsolatosak.[169] Megkérdőjelezhető egyes munkajogi igények vonatkozásában a szabad rendelkezési jog léte is. Mindezeknél azonban fontosabb jogpolitikai indok lehet az, hogy a felek – még ha a formaliter egyenlőségüket alapul vevő munkaszerződés is jogviszonyuk alapja – a gyakorlatban egyenlőtlen erőpozícióban vannak. A gyengébb fél, azaz a munkavállaló védelme indokolhatja – a munkaszerződésekre és a munkaviszonyra vonatkozó kogens rendelkezések sora mellett – a fórumválasztás szabadságának effajta korlátozását.

Rögzíteni kell viszont azt: pontosan milyen igények arbitrálhatóságát is zártuk ki e rendelkezéssel. A munkaügyi perek szabályai szerint elbírálandó igényeket a Pp. 349. § (1)-(2) bekezdései, illetve kapcsolódó anyagi jogszabályok határozzák meg.[170] Problémát okozhat az igények forrásául szolgáló alapjogviszony minősítése. A munkaviszony és más, munkaviszony jellegű jogviszonyok (pl. vállalkozási, illetve megbízási jogviszony, üzletkötői (ügynöki) tevékenység, franchising)[171] elhatárolásának problémája esetenként a munkaviszonyt megszüntetve, azt átalakítva, vagy eleve a helyett megkötött más szerződések valós tartalmának minősítésénél kerülhet terítékre. (Például az utóbbi években elterjedt „kényszervállalkozásoknál”, részmunkaidős foglalkoztatásoknál, vagy más, adókikerülési, illetve -kijátszási motivációval és célzattal alkalmazott színlelt vállalkozási/megbízási szerződéseknel.) Előfordulhatnak egyéb, munkaszerződési elemekkel vegyített polgári jogi szerződéses konstrukciók is. A minősítés a hatáskör szempontjából döntő fontosságú, mert a jogvita csak munkajoginak nem minősülő igények esetében bírálható el érdemben jogszerűen választottbíróság által.

Közzétett döntésében az MKIKVB eljáró tanácsa joghatóságának hiányát állapította meg, amikor a magánszemély felperes módosított kereseti kérelmében annak megállapítását kérte, hogy az alperes Kft-ben tagként résztvevő külföldi korlátolt felelősségű társaság felügyelő bizottságának a felperesi munkaviszonyt megszüntető határozata jogszabálysértő, és kérte a határozat hatályon kívül helyezését.[172]

Külön törvényi kizáró rendelkezésként értékelhető a koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény (Kotv.) 16. §-a:

Kotv. 16. § (1) A koncessziós szerződésből eredő jogviták elbírálására – ha nemzetközi szerződés vagy a (2) bekezdésben meghatározott esetben a koncessziós szerződés másként nem rendelkezik – az általános hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jogosult.

(2) A devizajogszabályok szerint külföldinek minősüléssel kötött koncessziós szerződésből eredő jogviták elbírálása során – a felek ilyen megállapodása esetén – nemzetközi választottbíróság is eljárhat.

A két bekezdés egymáshoz viszonyított értelmezése alapján megítélésem szerint csak a devizakülföldiekkel[173] kötött koncessziós szerződések esetében van helye választottbírósági eljárásnak. Ez még akkor is így van, ha az ilyen szerződő félnek a Kotv-ben meghatározott határidőn belül belföldi székhelyű gazdasági társaságot kell alapítania a

tevékenység végzésére, ami által egyrészt az eddigi devizakülföldi devizabelföldivé válik, másrészt a szerződés egyik oldalán ex lege alanyváltozás következik be. A Kotv. 16. § (1) bekezdésének az a megfogalmazása, hogy egyébként a jogviták elbírálására az „általános hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jogosult”, az egyéb ügyekre nézve az állami bíróságok hatáskörének kizárólagosságát és a választottbírósági út kizárását jelenti. Továbbá a törvény csak a koncessziós szerződésből eredő jogvitákról szól, ebből pedig kimaradnak a koncessziós szerződés megkötésének elmaradásából származó kár (tipikusan bíztatási kár) megtérítésével összefüggő jogviták. Úgy tűnik, ezek legfeljebb nemzetközi egyezmények alapján vihetők választottbíróság elé.

6. További különleges eljárások vizsgálata

A Váb. 4. §-a szerinti kizárás terjedelméhez képest a Pp-ben jelenleg további két fejezet szabályoz különleges eljárásokat, bár ebből az egyik (a Pp. XXIV. fejezete szerinti) egy nemperes eljárás, így arról felesleges itt és most szót ejteni.[174] Ezen kívül különleges peres eljárások a Pp-n kívül is szerepelnek a magyar jogrendszerben. Emiatt a továbbiakban még néhány fontosnak ítélt különleges peres eljárás vizsgálata következik.

1. Végrehajtási perek – a Pp. XXV. fejezete szerint.[175]

A bírósági végrehajtás célja egy fennálló kötelezettség teljesítésének az előmozdítása önkéntes teljesítés hiányában; ha pedig ez eredménytelennek bizonyul, akkor másodlagosan a követelés állami kényszerrel történő behajtása. Mindezek érdekében a bíróság, illetve a bírósági végrehajtó az adóssal szemben vagyoni, kivételesen személyi kényszert is alkalmazhat.[176] A végrehajtási perek elsődleges feladata a bírósági végrehajtási eljárás[177] egyes momentumai, cselekményei kapcsán létrejött vitás helyzetek rendezése, illetve a végrehajtási eljárás törvényességének garantálása: ezek a perek „a bírósági végrehajtási eljárás során bekövetkezett jogsérelmek orvoslását szolgálják”. [178] A választottbíróság viszont nem rendelkezik a közhatalom teljességével, autoritásának alapja a felek felhatalmazása, így megítélésem szerint fogalmilag nem dönthet egy olyan eljárás cselekményeinek törvényessége fölött, melyet állami szervek folytatnak le, és melyben azok kényszert alkalmazhatnak.

Azonban a kizártság egyes pereknél megkérdőjeleződhet. Egyrészt a végrehajtási perek nem részei a végrehajtási eljárásnak, attól – kiindulásuk kötődése ellenére is – elkülönülnek. Másrészt ezek a perek „egyes esetekben nemcsak a végrehajtási eljárásjogi, hanem az anyagi jogi kérdést eldöntő érdemi per szerepét is betöltik.”[179] Amennyiben a törvényességi garancia-szerep adott perkategóriánál elmosódhat, és az anyagi jogi kérdések eldöntése előtérbe kerülhet, felvetődhet az igény választottbíróság elé vihetőségének kérdése is, ha az alapjogviszonyból származó jogvitákra nézve a felek ilyen kikötéssel éltek.

Megítélésem szerint ez a probléma fajsúlyosabban csak a követelés behajtása iránti pernél (Pp. 385. §) merülhet fel. Itt ha a végrehajtó által lefoglalt követelés alapját jelentő szerződésben választottbírósági kikötés szerepel, mely szerint az alapjogviszonyból származó minden jogvita elbírálására a kikötött választottbíróságnak van hatásköre, kérdés, hogy ebben a jogvitában ez a hatáskör fennáll-e, annál is inkább, mert a követelés el nem ismerésére az alapjogviszonyból származó kifogások is felhozhatóak. Erre vonatkozóan a Legfelsőbb Bíróság Gf. I. 30272/2002. sz. (BH 2003. évi 373. számon közzétett) határozata kimondja: a lefoglalt követelés jogosultja változatlanul a végrehajtás alatt álló adós marad, a követelés alapját jelentő jogviszonyt létrehozó szerződésben alanyváltozás a lefoglalással nem következik be. A Pp. 385. §-a alapján megindított behajtási perben a felperes (a végrehajtást kérő) tehát nem a saját követelését, hanem azt a követelést érvényesíti, amely az ő adósát harmadik személyekkel szemben megilleti. Ezért a követelés alapjául szolgáló szerződés választottbírósági kikötése rá nem hat ki. Az eljárásra a bíróságnak van hatásköre.

Mindezek alapján álláspontom szerint végrehajtási perekben választottbíróság a hatályos magyar jog szerint jogszerűen nem járhat el.

2. Szövetkezetek határozatainak bírósági felülvizsgálata iránti per[180]

A jogirodalom speciális társasági perkategóriának tekinti a szövetkezetek határozatainak bírósági felülvizsgálatát.[181] E jogvita a szövetkezet belső viszonyaival kapcsolatos, annak azonban nem teljes körét fedi le.[182] Ha olyan határozat jogszerűtlensége miatt kerül sor perindításra, amely a tag munkaviszony jellegű jogviszonyát érinti, az mind az 1992. évi I. törvény 13. § (1) bekezdése, mind a Pp. 349. § (1) bekezdése alapján munkaügyi pernek minősül, az pedig semmiképpen nem vihető választottbíróság elé.

Munkaügyi kérdéseket nem érintő határozat esetében az arbitrálnak a következők szerint alakulhat. Külföldi részvétellel működő szövetkezet esetén ha a megtámadott határozat a szövetkezet alapszabályát is érinti (pl. mert abba ütközik), akkor a peres eljárás helyett választottbíróság hatásköre köthető ki [Kmf. 44. §, illetve 2. § c) pont]. Kérdéses persze a szövetkezet alapszabályát érintő jogvita-kör határainak meghatározhatósága.

Tagsági körét tekintve tisztán belföldi szövetkezeteknél, valamint külföldi részvétellel működő szövetkezet esetében az alapszabályt nem érintő határozat felülvizsgálata iránti kereset esetében a jogvita biztosan csak akkor vihető választottbíróság elé, ha a kérdés kapcsolódik legalább a jogvita egyik résztvevőjének – akár a szövetkezetnek, akár a tagnak – hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységéhez. Törvény ugyanis – a Kmf-et leszámítva – a gazdasági társaságokkal szemben itt nem statuál kivételt az általános szabályok alól. A Gt., illetve a Kmf. rendelkezéseinek analógiájára választottbírósági hatáskört megállapító döntésről nem tudok. A választottbíróság ilyen döntésének kockázata azért lenne nagyobb, mert kérdéses az esetleges érvénytelenítési perben eljáró állami bíróság jogértelmezése, amely nagyobb eséllyel foglalhat el a választottbíróság, mint kivételes jogalkalmazási fórum hatáskörét szűken értelmező álláspontot. A jövőben megítélésem szerint megengedhető lenne a szövetkezetek belső vitáinak a gazdasági társaságokéhoz hasonló körben választottbíróság elé vitele, különösen ha figyelembe vesszük azt is, hogy a tételes jog és a gyakorlat folyamatosan közelíti a szövetkezeteket a gazdasági társaságok felé.

3. Iparjogvédelmi különleges perek

Az iparjogvédelmi különleges perek főbb csoportjai a következők: a) szabadalmi perek (Szbt. 104. §); b) védjegy- és földrajzi árujelző perek (Vjt. 95. §, 115. §); c) mintaoltalmi perek: ezen belül is c/1. Formatervezési minta oltalmával kapcsolatos perek (Fmt. 63. §); c/2. Használati minták oltalmával kapcsolatos perek (Hmt. 38. §) c/3. Topográfiai oltalommal kapcsolatos perek. (Mftv. 24. §).

Az egyes iparjogvédelmi percsoporthoz szabályozási logikája nagymértékben a szabadalmi perekét követi, így a továbbiakban ezt veszem példának, a többi percsoporthoz tárgyalásától pedig eltekintek.

A szabadalmi pereket a jogalkotó két nagy csoportra osztotta. Az egyik nagy csoportot az Szbt. 104. § (1) bekezdésében megnevezett, a Fővárosi Bíróság hatáskörébe és kizárólagos illetékességébe tartozó perek alkotják. Ezek: a szabadalmi kényszerengedély megadására, módosítására és visszavonására irányuló perek; az előhasználati és a továbbhasználati jog, továbbá az Szbt. 84/K. § (6) bekezdésében szabályozott jogosultság[183] fennállásával kapcsolatos perek; valamint a találmány- vagy szabadalombitortlás miatt indított perek. Ezen perek tárgyai fölött megítélésem szerint a felek szabad rendelkezési joga nem áll fenn, így ezek a jogviták nem vihetőek választottbíróság elé.

A másik nagy csoport a fent meg nem nevezett (innominát) szabadalmi perek köre [Szbt. 104. § (8) bek.]. Itt esetenként ítélandó meg, hogy fennáll-e a féli szabad rendelkezési jog, mert ha igen, akkor a jogvita – a Váb. többi általános kritériumának teljesítése esetén – választottbírótság elé vihető. Általánosságban elmondható, hogy ez a lehetőség fennállhat akkor, ha a találmány létrehozásával kapcsolatos jogviszonyból (pl. kutatási szerződés)[184], vagy a már létrehozott és védett (szabadalmazott) találmány hasznosításával kapcsolatos jogviszonyokból (pl. licencia-szerződés) származó vitás igényekről van szó. Akkor is fennáll a szabad rendelkezés, ha a találmány vagyoni jogainak átruházásából keletkező jogvitákról van szó. Viszont az oltalom fennállásával, terjedelmével, a feltaláló/szabadalmas kapcsolódó személyhez fűződő jogaival összefüggő, még nem említett jogvitáknál ez nincs meg.

Az MKIKVB gyakorlatában már szerepeltek ilyen esetek: erre utal, hogy közzétett döntés van pl. nemzetközi licencia-szerződésből[185] származó jogvita kapcsán.[186]

4. Versenyjogi perek

A magyar jogirodalomban is felmerült az utóbbi években, hogy versenyjogi ügyekben az intézményesített bírósági peres eljárási út (utak) helyett igénybe vehető-e választottbírótság. Ezzel kapcsolatban ellentétes álláspontok és kiforratlan magyar gyakorlat létezik, így jelen ismertetésben a versenyjogi alapok ismertetésére és az egyes főbb nézetek megvilágítására szorítkozom.

A tág értelemben vett versenyjog két nagy területe a tisztességtelenségi versenyjog, illetve a versenykorlátozások joga. Az előbbi jogterület a Tpvt. 2-7. §§-aiban felsorolt, tisztességtelen piaci magatartásokat tilalmazza.[187] (Pl. ilyen az üzleti titokkal való visszaélés, a versenytárs jó hírnevének vagy hitelképességének rontása vagy veszélyeztetése, ...stb.) Az e magatartások által okozott jogsérelmek miatti igények érvényesítésére az érdekelt bírósági peres úton jogosult (Tpvt. 86-88. §§). A másik nagy terület a versenykorlátozások joga (versenykorlátozó megállapodások tilalma, erőfölénnyel való visszaélés tilalma, fúziókontroll). E területen a versenyt korlátozó cselekmények elleni fellépésre főszabályként a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) jogosult, az ún. versenyfelügyeleti eljárás keretében.

A két eljárási rezsim közötti, a vázolt munkamegosztási modellen alapuló határvonalat oldja az, hogy olykor az egyes eljárások kivételesen – bizonyos mértékig – a másik rezsim területére is kiterjednek. Az egyik ilyen eset az, amikor a jogosult a Tpvt. 86. § (2) bekezdés f) pontja (az ügylet jellegének megfelelő üzleti kapcsolat létrehozásától való indokolatlan elzárkózás esetén a szerződés létrehozásának követelése) alapján pert indít: a visszaélést – a bíróság megkeresésére – a GVH állapítja meg, de a szerződést csak a bíróság jogosult létrehozni. A másik ilyen esetben a bíróság eljárása megy át a versenykorlátozások jogának területére. A versenyfelügyeleti eljárás ugyanis egyfajta előminősítéssel indul el: a vizsgáló mérlegelhet, hogy mely törvénysértések esetében tartja indokoltnak – a közérdek védelmére tekintettel – az eljárás megindítását. Ha a jogsérelmet csekély súlyúnak ítéli, az eljárás nem indul meg. Azonban – a Tpvt. indokolása szerint – ha a verseny szabadságát, illetve tisztességét sértő magatartás polgári jogi igényt keletkeztető jogsérelmet is okoz, az érintett fél polgári jogi igényét (pl. vagyoni és nem vagyoni kártérítés) a bíróság előtt keresettel érvényesítheti. Így a versenyfelügyeleti eljárásnak – a vizsgáló vagy később a versenytanács által – csekély súlyúnak ítélt sérelmekben történő mellőzése nem áll ellentétben a bírósághoz fordulás alkotmányos alapjogával, nem zárja ki annak érvényesülését.[188] A GVH hatásköre egyedül az egyedi mentesítési ügyek körében exkluzív.

Az alapok áttekintése után nézzük az igények választottbírótság elé vihetőségét. Az egyik álláspont szerint nincs akadálya a versenyjogi igények arbitrálhatóságának. Ennek egyik fő érve, hogy a GVH nem a versenyjogi jogsértések minősítésének és szankcionálásának egyedüli letéteményese: egy ügykör kivételével ugyanis nincs kizárólagos hatásköre az ilyen igények elbírálására, mivel a bírósági peres eljárási út is – a látottak szerint – nyitva áll, ami

helyett elvben lehetséges választottbíróági eljárás. A tevékenység egyértelműen kapcsolatban áll a fél által hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel, a felek – Szalay Ágnes álláspontja szerint – a per tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, ezekben az ügyekben pedig törvény kifejezetten nem zárja ki választottbíróág eljárását. Természetesen fontos, hogy a jogvita a felek választottbíróági megállapodásának keretei között maradjon, és az is, hogy a szerződésben félként nem szereplő harmadik személy nem hívható választottbíróág elé. Ezt az álláspontot képviseli Szalay Ágnes, illetve Wallacher Lajos.[189]

Ellentétes véleményt alapozhat meg Kiss Daisy, aki az Internet Szolgáltatók Tanácsának támogatásával működő Eseti Választottbíróág (ISZTVB) ítélezése kapcsán fogalmazza meg véleményét. „Álláspontom szerint a versenyjog sajátos eszközrendszere és eljárása nem telepíthető egy „eseti”, alapvetően nem a versenyjogi jogalkalmazásban jártas választottbíróágra.”[190] Emellett az állandó választottbíróágokra is vonatkozó korlát az, hogy a bíróság ítéletében a Tpv. 78. §-a szerinti bíróságot is kiszabhat, erre pedig – igazgatási jellegű szankció lévén – kétséges, hogy választottbíróágnak külön törvényi felhatalmazás nélkül joga lenne.

IV. rész: Befejezés

A választottbíróágok kikötésének lehetősége és az ilyen útra kerülő ügyek száma hazánkban lassan, de biztosan növekszik. Dolgozatom végén a magyar jog szerint arbitrálnálható ügyek terjedelmének néhány lehetséges, jelenleg előre látható változását veszem célkeresztbe.

1. Felmerül a kérdés: bővítsék-e a választottbíróágok általános hatáskörét? Érdemes-e túllépni a hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenység körén, és minden, a felek szabad rendelkezése alá vonható – vagy akár ad extremum még ezen a körön is túlmenő – jogvitát ilyen útra engedni? Csábító a lehetőség, hogy akár újra a Régi, Plósz-féle Pp. kereteihez térjen vissza a magyar jog. Vannak olyan vélemények, melyek szerint a választottbíráskodás hazai terjedelmét ki kéne bővíteni ilyen irányban.[191] Véleményem szerint azonban az általános túllépésnek itt és most még nem érkezett el az ideje. A „gazdasági tevékenység” fogalmának értelmezése körüli bizonytalanság sem vezetett még igazán gyakorlati problémákhoz, mivel még nem jelentkeztek nagyobb számban a határhelyzeteket kielező esetek sem: nincs még érzékelhető igény a kiterjesztő, kereskedelmi ügyeken túllépő értelmezésre. Ott, ahol a jogalkotó ez alól kivételt teremteni szándékozott, külön törvényi rendelkezéssel tette azt meg (Pl. társasági jogviták, illetve ha a gazdasági tevékenységet kereskedelmi jellegűként értjük, akkor a sport választottbíráskodás), és ez eddig elegendőnek bizonyult. A jogbizonytalanság elkerülése végett viszont mindenképpen célszerű lenne tisztázni a hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenység fogalmának tartalmát.

2. A bővítés jegyében egy pillanatra felmerült a közigazgatási választottbíráskodás gondolata is. A közigazgatási hatósági eljárás általános szabályairól szóló törvény szabályozási koncepciójáról szóló 1005/2003. (I. 30.) Korm. határozat 8. pontja, a közigazgatási eljárás lehetséges jogorvoslati alapmodelljei kapcsán szól erről az ötletéről:

A fellebbezést elbíráló szervnek nem szükségképpen kell „felettes” szervnek lennie. Új típusú fórumrendszer lehet a jogorvoslati bizottság, a közigazgatási választottbíróág vagy „quasi választottbíróág”, de akár a közigazgatás szervezeti keretei között működő „quasi bíróság” is. Ezek meghonosítása nem elsősorban a Ket-re[192] hárul, hanem az adott közigazgatási ügyhöz kapcsolódóan kell rendezni.

3. 2004 tavaszán közzétették a gazdasági társaságokról, illetve a bírósági cégeljárásról szóló új törvények koncepcióját. Bár ez kifejezetten nem szól a választottbíróágok társasági jogvitákban betöltött szerepének jövőjéről, úgy tűnik, ez a hatáskör szűkülni fog, sőt, elképzelhető teljes megszűnése is. Ennek alapja az, hogy a koncepció szerint a társasági jogi perek egy része, ideértve például a társaság határozatai jogszerűségének vizsgálatát is,

átalakulna nemperes eljárássá, és a törvényességi felügyeleti eljárás keretében rendeznék a vitás helyzetek többségét. (Ezekben nyilván kizárt lenne a választottbírói hatáskör.) A törvényességi felügyeleti útra nem terelhető igények tekintetében pedig a pereket a megyei bíróság mint cégbíróság hatáskörébe adnák. Expressis verbis nem derül ki, hogy ezt a hatáskört a jogrendszer egészét tekintve kizárólagosnak szánják-e vagy sem. A koncepció megfogalmazásaiból azonban számomra úgy tűnik, a joggyakorlat egységessége miatt a teljes kizárólagosság a célzott szándék. („A Kodifikációs Bizottság szükségesnek tartja, hogy a cégbíróság döntsön minden, a cégek bejegyzésével, nyilvántartásával, működésével kapcsolatos jogvitában.”)[193]

Személyes élmény, hogy még mindig találkozom jogászokkal, akik nem tudják, mi a választottbíráskodás, viszont úgy érzékelem, ez lassan változik. A választottbírói út ha lassan is, de egyre ismertebbé válik a jogászok és a gazdasági élet szereplői között. Visszatérve a választottbíráskodás egyik eredőjét jelentő kereskedelmi ügyekhez, zárásként Kengyel Miklós 1995-ben röviddel a Váb. hatálybalépése után íródott, és ma is aktuálisnak érzett gondolatait idézem. „Amit az új törvénytől joggal elvárhatunk, az a magyar vállalkozók szemléletének a fokozatos átalakítása, a bíróságcentrikus gondolkodás megszüntetése, az állami igazságszolgáltatás alternatívájának tudatosítása. És talán nem kell újabb negyven év ahhoz, hogy kialakuljon az a szemlélet, amelyet B. W. Vigrass, a Chartered Institute of Arbitrators, a londoni választottbírói elnöke – talán némi túlzással – úgy fogalmazott meg, hogy „aki kereskedelmi viták rendezésére nem választottbírói ügyet vesz igénybe, az helytelen cégvezetéssel vádolható”. ”[194]

Úgy legyen.

Rövidítések jegyzéke

I. Jogszabályok

Bsz.	A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény
Cégtv.	A cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény
Csjt.	A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
Eht.	Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény
Épt. I.	Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény
Fkt.	A külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény
Fmt.	A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény

Gt.	A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény
Hmt.	A használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény
Hpt.	A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény
Itr.	Az Ideiglenes Törvénykezési Rendtartásról szóló 1868. évi 54. tc.
Kmf.	A külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvény
Kotv.	A koncesszióról szóló 1991. évi XVI. törvény
Kt.	A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi 37. tc.
Mftv.	A mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló 1991. évi XXXIX. törvény
Nmjtr.	A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ppé.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról szóló 1952. évi 22. törvényerejű rendelet
III. Ppn.	A Pp. módosításáról szóló 1972. évi 26. törvényerejű rendelet
Ptk.	A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
Régi Gt.	A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény
Régi Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi 1. tc.
Szbt.	A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény

Tpt.	A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény
Tpvt.	A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény
Váb.	A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény
Vjt.	A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény

II. Más rövidítések

AB	Alkotmánybíróság
ADR	Alternative Dispute Resolutions (Alternatív Vitarendezési Módszerek)
bek.	bekezdés
BH	Bírósági Határozatok c. folyóirat
BkM	Belkereskedelmi Minisztérium
Bt.	betéti társaság
c.	című
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
ELTE-ÁJK	Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
EU	Európai Unió
Friss Hírek	Friss Hírek a nemzetközi kereskedelmi jog világából c. folyóirat
Gf.	gazdasági ügyben hozott másodfokú határozat
Gfv.	gazdasági ügyben hozott felülvizsgálati határozat

GVH	Gazdasági Versenyhivatal
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung: német társasági forma, kb. megfeleltethető a magyar Kft-nek.
i.m.	idézett mű
IM	Igazságügyi Minisztérium
Jogt. Közl.	Jogtudományi Közlöny
Kft.	korlátolt felelősségű társaság
KGST	Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
Kht.	közhasznú társaság
KJK	Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
KkM	Külkereskedelmi Minisztérium
Kkt.	közkereseti társaság
Korm.	Kormány
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
ld.	lásd
Legf. Bír.	Legfelsőbb Bíróság
Ltd.	Limited liability company (LLC), megfeleltethető a magyar Kft-nek.
MAKVB	A Magyar Agrárkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság

MGK	Magyar Gazdasági Kamara
MKIKVB	A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság
MT	Minisztertanács
o.	oldal
OGY	Országgyűlés
Pf.	polgári ügyben hozott másodfokú határozat
pl.	például
Rt.	részvénytársaság
szerk.	szerkesztő
SK	Statisztikai Közlöny
skk.	és következők
stb.	és a többi
sz.	számú
tc.	törvénycikk
TEÁOR	Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere
tvr.	törvényerejű rendelet
ún.	ügynevezett

UNCITRAL	United Nations Commission for International Trade Law (Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága)
USA	Amerikai Egyesült Államok
vb. szerződés	választottbíróági szerződés
vö.	vesd össze

Irodalomjegyzék[195]

1. Bánrévy Gábor: Az UNCITRAL „Model Law” alapulvétele egy magyar választottbíróági törvény megalkotásánál. In: Friss Hírek, 1991/10. szám, 24-30. o.
2. Bánrévy Gábor: Választottbíráskodás Magyarországon. In: Bírák Lapja, 1992/4.szám, 36-38.o.
3. Bánrévy Gábor: Választottbíráskodás Magyarországon (II. rész). In: Bírák Lapja 1993/1. szám, 47-49. o.
4. Bánrévy Gábor: Választottbíráskodás Magyarországon (III. rész). Bírák Lapja 1993/2. szám, 93-96. o.
5. Bánrévy Gábor: Választottbíráskodás Magyarországon (IV. befejező rész). In: Bírák Lapja, 1993/3-4. szám, 50-51. o.
6. Bárdos Péter: A kereskedelmi jog alapjairól. In: Gazdaság és Jog, 1996/9. szám,13-17. o.
7. Bauer Miklós: Két kérdés a szerződéses szabadság köréből. In: Gazdaság és Jog, 1997/11. szám, 24-25. o.
8. Bauer Miklós – Sárközy Tamás: Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról. Gazdaság és Jog, 1998/5. szám, 23-26. o.
9. Bauer Miklós – Újlaki László: A kamarai választottbíróág új eljárási szabályzatának elvi alapjai a reformatív szabályok tükrében. In: Jogtudományi Közlöny, 1990/3. szám, 169-179. o.
10. Benke Gábor: A nemzetközi választottbíróági klauzula kikötése szerződésekbén. In: Gazdaság és Jog, 2001/3. szám, 11-15. o.
11. Burger László: A kereskedők jogállásának változásai az újkori német magánjogban. In: A Polgári jogi Tudományos Diákkör évkönyve 1999-2000. tanév. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 39-53. o.
12. Csehi Zoltán: A nemzetközi kereskedelmi választottbíróág eljárására alkalmazandó szabályok meghatározása. In: Magyar Jog, 1995/7. szám, 431-448. o.
13. Csillag György: A választottbíróágok működése. In: Cég és Jog, 2000/3. szám, 24-28. o.
14. Fabinyi Tihamér: Választottbíráskodás. A Szerző magánkiadása, Budapest, 1920.

15. Farkas József: A választottbíráskodás néhány elméleti kérdése. In: Jogtudományi Közlöny, 1988/7. sz. 385-395. o.
16. Gabányi Józsefné (szerk.): A cégek, mint vállalkozások. A társasági és a cégtörvény. Kommentár a gyakorlat számára. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998.
17. Gál Judit – Pálinkásné Mika Ágnes: Társasági jogi perek. Hvg-orac Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003.
18. Gáspárdy László: Polgári perjogunk és a harmadik évezred. In: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 24-28. o.
19. A gazdasági társaságokról szóló új törvény és az új cégtörvény koncepciója <http://www.im.hu/adat/letoltes/GtKonceptio.doc> (2004. május 2.)
20. Gellért György: Új törvény a választottbíráskodásról. In: Magyar Jog, 1995/8.szám,449-460.o.
21. Gellért György: Választottbírói eljárás. In: Petrik Ferenc (szerk.): Polgári eljárásjog II. Kommentár a gyakorlat számára. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.
22. Haitsh Gyula: Részvénytársaság kötelezése osztalék megfizetésére a fizetésre megállapított feltétel megvalósulása folytán. In: Gazdaság és Jog, 2003/1. szám, 26-27. o.
23. Handó Tünde: Leplezett szerződések a munkaügyi bíróság előtt. In: Cég és Jog, 2003/7-8. szám, 14-18. o.
24. Harmathy Attila: A választottbíráskodásról. In: Friss Hírek, 1991/7. szám, 29-34. o.
25. Horváth Éva: Hogy állta ki a választottbíráskodásról szóló törvény a gyakorlat próbáját? In: Tizenötödik Jogász Vándorgyűlés, Eger, 2000. október 12-13. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2000. 65-81. o.
26. Horváth Éva: A követelések bírói érvényesítése, választottbíráskodás. In: Martonyi János (főszerk.): A külkereskedelmi tevékenység jogi kézikönyve. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1994. 415-444. o.
27. Horváth Éva: „Magán”-bíráskodás törvény alapján. In: Gazdaság és Jog, 1995/7-8. szám, 42-46. o.
28. Horváth Éva: A (nemzetközi) kereskedelmi választottbíráskodásról. In: Jogtudományi Közlöny, 1992/7. szám. 314-320. o.
29. Horváth Éva: A választottbíráskodás. In: Sáriné dr. Simkó Ágnes (szerk.): A mediáció. (A közvetítői tevékenység) Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 15-57. o.
30. Horváth Éva: Választottbíráskodás Közép- és Kelet-Európában In: Jogtudományi Közlöny, 1994/5. szám, 218-225. o.
31. Horváth Éva: A választottbíráskodás Magyarországon. In: Collega, 1997/5. szám, 12-13. o.
32. Horváth Éva: A választottbíráskodás néhány gyakorlati kérdése. In: Gazdaság és Jog, 2001/3. szám, 3-7. o.
33. Horváth Éva: A választottbíráskodásról szóló törvény általános rendelkezései a gyakorlat tükrében. In: Jogtudományi Közlöny, 1995/4. szám, 171-178. o.

34. Horváth Éva: A választottbíráskodásról szóló törvény gyakorlati alkalmazása. In: Jogtudományi Közlöny, 1999/7-8. szám, 335-340. o.
35. Horváth Éva – Kálmán György: Nemzetközi eljárások joga – a kereskedelmi választottbíráskodás. Szent István Társulat, Budapest, 2003. (2. változatlan kiadás)
36. Hovánszki Árpád: A munkavégzésre irányuló vegyes szerződések megítélése. In: Cég és Jog, 2001/9. szám, 5-9. o.
37. Juhász Imre: A társaságok, társadalmi szervezetek és kamarák határozatainak bírósági felülvizsgálata, működésük törvényességi felügyelete. In: Juhász Imre – Kiss Daisy – Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szentirmay Gyula – Szilberekny Jenő: Magyar polgári perjog II. Ligatura, Budapest, 1996. 359-371. o.
38. Kajtár István – Szécsényi László: A kereskedelmi jog történetének vázlata. in: Jogtudományi Közlöny, 1996/10. szám, 404-414. o.
39. Kengyel Miklós: Előszó. In: Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Kommentátor Bt., Pécs, 1995. IV-V. o.
40. Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
41. Kisfaludi András: A társasági jog. Domini Card Bt. Budapest, 1996.
42. Kiss Daisy: E/E – avagy az elektronikus társadalom hatása az eljárásjogokra. In: Kiss Daisy és Varga István (szerk.): Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 493-519. o.
43. Kiss György: A munkaviszony, a megbízási és a vállalkozási szerződés elhatárolása. In: Cég és Jog, 1999/1. szám, 22-23. o.
44. Koi Gyula: Karcolatok a választottbíráskodás történetéből a kezdetektől a 20. század elejéig. In: Kelemen Miklós és Takács Péter (szerk.): Est quadam prodiere tenus. Tudományos Diákköri Dolgozatok 2003. ELTE-ÁJK, Budapest, 2004. 1-12. o.
45. Kormos Erzsébet: Vegyes rendelkezések. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1589-1612. o.
46. Kraudi Adrienne: A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság szervezete és szabályozásának keretei. Artemis Kiadó, Budapest, 2003.
47. Lőrincz György: A munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1507-1547. o.
48. Mádl Ferenc: Joghatóság. In: Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. 478-498.o.
49. Makai Katalin: Apasági és a származás megállapítása iránti egyéb perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1197-1257. o.
50. Magyary Géza: A Magyar Polgári Peres Eljárás Alaptanai (A perbeli cselekvények tana). Franklin Társulat, Budapest, 1898.
51. Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): Az üzleti élet szerződése. Unió Kft., Budapest, 2002.

52. Németh János: Fizetési meghagyásos eljárás. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1315-1353. o.
53. Németh János: A polgári nemperes eljárások fogalma és jogi természete. In: Németh János, Kiss Daisy (szerk.): A bírósági nemperes eljárások magyarázata. (A polgári nemperes eljárások magyarázata 1.) KJK-Kerszöv, Budapest, 2002. 29-47. o.
54. Névai László – Szilbereky Jenő: Polgári eljárásjog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1968.
55. Novák István: Tehermentesítés – választottbíróság. In: Magyar Jog, 1992/6. szám, 340-342. o.
56. Pálvölgyi Ágnes: Gondolatok a hatásköri szabályozásról. In: Napi Jogász, 2001/6. szám, 9-10. o.
57. Papp Zsuzsanna: A választottbíráskodás. In: Juhász Imre – Kiss Daisy – Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szentirmay Gyula – Szilbereky Jenő: Magyar polgári perjog II. Ligatura, Budapest, 1996. 383-428. o.
58. Papp Zsuzsanna: A választottbíráskodás mint alternatív vitamegoldási mód: gondolatok és reflexiók. In: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 182-200. o.
59. Prugberger Tamás: Vállalkozási és megbízás jellegű munkaviszonyok. In: Jogtudományi Közlöny, 1993/11-12. szám, 422-429. o.
60. Prugberger Tamás – Fabók András: A munkaszerződés, a szolgálati szerződés, a vállalkozás, a megbízás és a díjkitűzés elhatárolásának problémái a biztosítási üzletkötői szerződések tükrében. In: Magyar Jog, 2000/12. szám, 734-740. o.
61. Rab Henriett: A társadalombiztosítási bíráskodás fejlődése a századfordulón. In: Stipta István (szerk.): Doktoranduszok Fóruma 2003. november 6. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2004. 287-292. o.
62. Sárközy Tamás: Gazdasági jogunk fejlődési lehetőségeiről. In: Gazdaság és Jog, 1994/7-8. szám, 3-12. o.
63. Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.
64. Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja II. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.
65. Sárközy Tamás (szerk.): A társasági törvény magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993.
66. Szalay Ágnes: A választottbírósági eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás. In: Jogtudományi Közlöny, 2000/4. szám, 133-144. o.
67. Szalay Ágnes: Versenyjog és választottbíráskodás. In: Jogtudományi Közlöny, 2001/2. szám, 93-103. o.
68. Szalóky László: Búcsú a 32/1967. (IX. 23.) Korm. rendeletről. In: Magyar Jog, 1990/9. szám, 735-738. o.
69. Szász Iván: Törvény a választottbíráskodásról. In: Jogi Tájékoztató Füzetek 29. MGK Jogi Tagozat Budapest, 1995. 1-22. o.

70. Szász Iván: A választottbíráskodásról és szabályozásáról. In: *Gazdaság és Jog*, 1993/7-8. szám, 8-11. o.
71. Szegediné Sebestyén Katalin (szerk.): A részvénytársaság alapítása, működése, átalakulása, megszűnése, a részvények tőzsdére történő bevezetése és a részvényesi jogviszonnyal kapcsolatos bírósági jogviták. Agrocent Kiadó, Budapest, 1999.
72. Székely Katalin: Jellegzetességek a kereskedelmi szerződések struktúrájában. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1992/7. szám, 336. o.
73. Székely Katalin: Kereskedelem – kereskedelmi jogszokások, kereskedelmi szokások. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1992/1. szám, 20-28. o.
74. Szentiványi Iván korreferátuma Horváth Éva: Hogy állta ki a választottbíráskodásról szóló törvény a gyakorlat próbáját? c. előadásához. In: Tizenötödik Jogász Vándorgyűlés, Eger, 2000. október 12-13. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2000. 108-118. o.
75. Újlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Tébe Kiadó, Budapest, 1943.
76. Újlaki László: Büntető feljelentés jelentősége kft. taggyűlési határozat hatálytalanítására irányuló perben. In: *Gazdaság és Jog*, 1995/3. szám, 25. o.
77. Újlaki László: Az ellenérték meghatározása Kft-üzletrész átruházásánál. In: *Gazdaság és Jog*, 1995/1. szám, 22-23. o.
78. Újlaki László: A felhalmozott vagyonrész kifizetése közös vállalatnál. In: *Gazdaság és Jog*, 1994/6. sz., 23. o.
79. Újlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés és a közvetítés témakörében. In: Papp Zsuzsanna (szerk.): *A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 346-359. o.
80. Újlaki László: Hatásköri vitakérdések. In: *Gazdaság és Jog*, 1994/3. szám, 24. o.
81. Újlaki László: Helyiséghasználat nyújtása, mint Kft-mellékszolgáltatás. In: *Friss Hírek*, 1994/11. szám, 32. o.
82. Újlaki László: Jogsértés elbírálása Kft-ből való tagkizáró határozatnál. In: *Friss Hírek*, 1993/8. szám, 33-34. o.
83. Újlaki László: Jogvesztés Kft-ből kizáró taggyűlési határozat felülvizsgálatánál. In: *Gazdaság és Jog*, 1997/3. szám, 24. o.
84. Újlaki László: Kft-jog esetek. In: *Gazdaság és Jog*, 1995/4. szám, 24-25. o.
85. Újlaki László: Kft-jogi vitás kérdések. In: *Gazdaság és Jog*, 1995/2. szám, 24. o.
86. Újlaki László: I. Kft. taggyűlési határozat jogsértő voltának elbírálására hivatott fórum; II. Jogsértést előidéző jogcselekmények és mulasztások. In: *Gazdaság és Jog*, 1997/10. szám, 24. o.
87. Újlaki László: Kft. társasági szerződésének módosítása. In: *Gazdaság és Jog*, 1997/3. szám, 25. o.
88. Újlaki László: Kft. törzsbetét befizetése. In: *Gazdaság és Jog*, 1995/1. szám, 22. o.
89. Újlaki László: Kft. üzletrész árverési értékesítése. In: *Gazdaság és Jog*, 1994/3. szám, 23-24. o.

90. Újlaki László: Kft-üzletrész átruházására vonatkozó szerződés megtámadása. In: Gazdaság és Jog, 1995/6. szám 22-23. o.
91. Újlaki László: A kisebbségi jogok védelme a Kft-ben. In: Gazdaság és Jog, 1997/9. szám, 23. o.
92. Újlaki László: Megállapítási kereset elbírálása Kft-üzletrészre vonatkozó elővásárlási jog esetében. In: Gazdaság és Jog, 1996/4. szám, 25. o.
93. Újlaki László: Nemzetközi licencia-szerződés szerint terhelő díjfizetés külön szerződés alapján való teljesítése. In: Gazdaság és Jog, 1997/12. szám, 24. o.
94. Újlaki László: Magyar választottbírósági gyakorlat. In: Friss Hírek 1992/1. szám, 29-30. o.
95. Újlaki László: Megállapítási kereset elbírálása Kft-üzletrészre vonatkozó elővásárlási jog esetében. In: Gazdaság és Jog, 1996/4. szám, 23. o.
96. Újlaki László: Részvénytársasági vagyontárgy értékelése annak eladásánál. In: Gazdaság és Jog, 1995/5. szám, 23. o.
97. Újlaki László: A társasági és a szindikátusi szerződés összefüggései. In: Gazdaság és Jog, 1997/2. sz., 24. o.
98. Újlaki László: Társasági szerződés érvénytelenségének, illetve megszűnésének megállapítása. In: Gazdaság és Jog, 1994/3. szám, 25. o.
99. Újlaki László: Törzsbetét be nem fizetésének következményei kft. felszámolásának esetében. In: Gazdaság és Jog, 1997/10. szám, 23. o.
100. Újlaki László: Ügyvezető megválasztására vonatkozó kft. taggyűlési határozat megtámadása. In: Gazdaság és Jog, 1997/7-8. szám, 46. o.
101. Újlaki László: Választottbírósági eljárásjogi töprengések II. In: Friss Hírek, 1994/1. szám, 22-24. o.
102. Újlaki László: Választottbírósági eljárásjogi töprengések III. In: Friss Hírek, 1994/11. szám, 22-25. o.
103. Újlaki László: Választottbírósági esetek: Kft. társasági szerződésének módosítása. In: Gazdaság és Jog 1997/3. szám, 25-26. o.
104. Újlaki László: Választottbírósági gyakorlat társasági jogi ügyekben. In: Friss Hírek, 1991/2. szám, 24-28. o.
105. Újlaki László: Választottbírósági hatáskör. In: Gazdaság és Jog, 1995/10. szám, 26. o.
106. Újlaki László: I. Választottbírósági joghatóság kizártsága munkaviszonyból származó perben. II. Megállapításra irányuló kereseti kérelem előfeltételeinek hiánya. In: Gazdaság és Jog, 2001/2. szám, 22-23. o.
107. Újlaki László: Vitás választottbírósági eljárási kérdések és (talán) feleletek. In: Gazdaság és Jog 1995/9. szám, 20-24. o.
108. Újlaki László: Vitás választottbírósági eljárási kérdések és (talán) feleletek. In: Gazdaság és Jog, 1997/6. szám, 22-26. o. (Bár a tanulmány címe egyezik az előző pontban hivatkozottéval, tartalma azonban attól eltér.)

109. Az UNCITRAL Model Law szövege (angol nyelvű változat). <http://www.uncitral.org/english/texts/arbitration/ml-arb.htm> (2004. március 1.)

110. Választottbírósi konferencia, Budapest, 1993. november 15. Előadók: Horváth Éva, Szász Iván, Harmathy Attila. In: Jogi Tájékoztató Füzetek 15. MGK Jogi Tagozat, Budapest, 1994.

111. Vida István: Végrehajtási perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1551-1586. o.

112. Wallacher Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló törvény tervezetéhez. In: Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Kommentátor Bt., Pécs, 1995. 100-127. o.

113. Wallacher Lajos: Választottbíráóság kikötése versenyjogi ügyekben. In: Harmathy Attila (szerk.): Jogi tanulmányok 1996. ELTE-ÁJK Budapest, 1996. 187-209. o

114. Zoltán Ödön: Választottbíráskodásunk egyes kérdéseiről. In: Magyar Jog, 1993/5. szám, 277-283. o.

[1] A dolgozat lezárásának ideje: 2005. január 1.

[2] A felek persze találhatnak alternatívákat az állami bírósági szervezetrendszeren belül is. Gondoljunk például az alávétéses vagy a vagylagos illetékességi okok segítségével történő fórumválasztás lehetőségeire. Másrészt az alternativitás értelmezésével kapcsolatban Leo Kanowitz joggal veti fel, hogy a vitarendezés állami bíróságok általi módja is bizonyos értelemben már alternativitás: az önhatalomhoz képest. Idézi és kommentálja: Papp Zsuzsanna: A választottbíráskodás mint alternatív vitamegoldási mód: gondolatok és reflexiók. (a továbbiakban: Papp Zsuzsanna 2003) In: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 182-183. o.

[3] A kérdéskör idegen nyelvű főbb megnevezései: 'arbitrability' (ang.), 'die Schiedsfähigkeit' (ném.). A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Váb.) „kiköthetőség”-ként (3-5. §§ előtti cím), illetve negatív megközelítésben útra nem tartozhatóságként [55. § (2) bek. a) pont, 59. § a) pont] nevezi meg ezt.

[4] Ez alól csak néhány helyen, így a koncessziós törvény rendelkezései kapcsán tesztek majd kivételt.

[5] Fabinyi Tihamér: Választottbíráskodás. A Szerző magánkiadása, Budapest, 1920. 23. o. Az egyeztetők, közvetítők legfeljebb egy asztalhoz ültetik a vitázó feleket, és részükre olyan tanácsokat adnak, amelyek révén remélhető (várható), hogy engedni fognak ellentétes álláspontjaikból. A békéltető ehhez képest javaslatokat, egyezség-tervezeteket is kidolgoz a felek közötti vita lezárására. A választottbíró mindehhez képest – bár sokszor célja a vita egyezséggel történő lezárása, de – nem kell, hogy közvetítsen a felek között: ő „bíró”, és ennek megfelelően, a felek szerződéses megállapodása alapján jár el és dönti el a véglegesség igényével a jogvitát. Az általam is használt terminológia alapja: Újlaki László: Fogalmi és terminológiai tisztázás igénye a békítés, kiegyeztetés és a közvetítés témakörében. In: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 349-350. o.

[6] Eckhart Ferenc utal rá, hogy ezek az ügyek jelentősebb magánjogi és súlyosabb büntetőügyek is lehettek. Ezt a hivatkozást Koi Gyula tanulmányából vettem. (Koi Gyula: Karcolatok a választottbíráskodás történetéből a kezdetektől a 20. század elejéig. In: Kelemen

Miklós és Takács Péter (szerk.): Est quadam prodiré tenus. Tudományos Diákköri Dolgozatok 2003. ELTE-ÁJK, Budapest, 2004. 6. o.

[7] Ezek a törvények: a kegyelem melletti perújítás országgyűlési ügyben történő engedélyezéséről szóló 1662. évi 31. tc., valamint a fellebb nem vihető ügyekről szóló 1729. évi 30. tc. Ld.: Koi Gyula i.m., 7. o.; Horváth Éva – Kálmán György: Nemzetközi eljárások joga – a kereskedelmi választottbíráskodás. Szent István Társulat, Budapest, 2003. 100. o.

[8] Wallacher Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló törvény tervezetéhez. In: Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és annak előkészítő anyagai. Kommentátor Bt., Pécs, 1995. (a továbbiakban: Wallacher 1995) 101. o.

[9] A kifejezést Papp Zsuzsannától veszem. In: Papp Zsuzsanna: A választottbíráskodás. In: Juhász Imre – Kiss Daisy – Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szentirmay Gyula – Szilbereky Jenő: Magyar polgári perjog II. Ligatura, Budapest, 1996. (a továbbiakban: Papp Zsuzsanna 1996), 390. o.

[10] Ez utóbbi kritérium gyökere a német jogfelfogás azon eleme, mely szerint a választottbíráskodás egyik alapját jelentő ún. választottbírói szerződés (compromissum) magánjogi szerződés, méghozzá anyagi jogi egyezség. Az egyezségkötés azonban tartalmilag szűkebb kört jelent, mint a felek szabad rendelkezési jogosultsága. Utóbbi ugyanis nemcsak egyezségkötésben nyilvánulhat meg, de magában foglalja a teljes szerződési szabadságot, valamint az egyoldalú jognyilatkozatok tételének szabadságát is.

[11] Fabinyi Tihamér i.m. 34-35. o., Papp Zsuzsanna 1996, 390. o.

[12] Fabinyi leszögezi, hogy az a kör, ahol a rendes bírósági illetékességi szabályoktól nincs helye eltérésnek, elméletileg lefedi, de legalábbis metszi azt a kört, amely ügyekben a feleknek nincs meg a szabad rendelkezési joguk. Ugyanis a legtöbb esetben olyan ügyekben van kizárva az eltérés a kizárólagos illetékességtől, amely ügyben a felek egyébként sem rendelkezhetnének szabadon az eljárás tárgyával. Így pl. illetékességi alávétéssel (prorogatio) sem választhatják ki az ügyekben eljáró hatáskörrel rendelkező rendes bíróságot. (Fabinyi Tihamér i.m. 59. o.) E két kör az Itr-ben egybeesett, a Plósz-féle Pp-ben azonban már nem.

[13] Az áttekintéshez gazdag forrásként szolgált: Újlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Tébe Kiadó, Budapest, 1943, valamint Fabinyi Tihamér már hivatkozott műve is.

[14] Habár a kizárt ügyeket sem lehet taxatívén felsorolni, mivel ezek jelentős része a pozitíve megadott absztrakt kritériumok határain kívül rekedéssel keletkezett.

[15] Megjegyzem, hogy a szabad rendelkezés kivételesen nemcsak vagyoni jogi kérdésekben, hanem pl. olyan esetekben is fennállt, mint a gyermek elhelyezésének, vagy pályaválasztásának kérdése.

[16] Számos ingatlanfajta tulajdoni és más korlátozások voltak életben. Amennyiben pl. a megterhelés, adásvétel, haszonbérbe adás hatósági jóváhagyástól függött, akkor a compromissumot is jóvá kellett hagyatni a hatósággal.

[17] A választottbírói szerződés nem bocsáthatott ki sem fizetési meghagyást, sem más típusú (pl. váltó-) meghagyást, és nem dönthetett bérlet bírói felmondása és a bérlet tárgyának átadására, illetve átvételére való felhívás tárgyában. Nem tartoztak választottbírói szerződés elé a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérbe adásával és vételével kapcsolatos perek sem.

[18] Újlaki Géza szerint kérdéses lehet az, hogy önmagában „a cég használásának joga lehet-e compromissum tárgya”. Újlaki Géza i.m. 78. o.

[19] Újlaki Géza i.m. 90-91. o.

[20] A jogirodalomban eltérő vélemények is voltak. Magyary Géza például kizártnak tekintette azon ügyek arbitrális jellegét, amelyekre nézve a jogalkotó kizárólagos illetékességi okokat határozott meg. Fabinyi Tihamér pedig köztes álláspontot fogalmazott meg. Szerinte egyes kizárólagos illetékesség alá tartozó ügyekben, pl. csődperekben vagy hitbizományi

ügyekben a felek szabad rendelkezési joga túlzottan korlátozott volt, így ezek nem voltak választottbíróság elé vihetőek. (Fabinyi Tihamér i.m. 58., 63. o.)

[21] Megjegyzem, hogy mind a tételes jog, mind egyes szerzők e választottbíróságot annak ellenére, hogy – az arbitrárius gondolatnak megfelelően – az ügyeket különleges szakértelemmel rendelkező, többségükben a felek által választott bírák a rendes bíróságokénál gyorsabb és nem nyilvános eljárás során bírálták el, mégsem választottbíróságnak, hanem az állami bíróságok közé tartozó különbíróságnak tekintették. Ennek oka az, hogy az igénybevételéhez a tőzsdén vagy a gabonacsarnokban megkötött kereskedelmi ügyletek esetében nem volt szükség sem választottbírósági szerződésre, sem egyoldalú alávetésre: ennek alapja maga a jogszabályi rendelkezés volt.

[22] Forrás: Kraudi Adrienne: A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság szervezete és szabályozásának keretei. Artemis Kiadó, Budapest, 2003. 6. o.

[23] Idézi Papp Zsuzsanna 1996, 391. o.

[24] A 9830/1948. Korm. rendelet értelmében például magánfél és közület között felmerült közületi jogviták esetén az ilyenek eldöntésére hivatott egyeztető bizottságok – a magánfél alávetése esetén – választottbíróságként járhattak el. Eljárására az akkor még hatályban lévő Régi Pp. választottbíráskodásra vonatkozó rendelkezései voltak irányadóak. E rendeletet 1949-ben természetesen hatályon kívül helyezték.

[25] Ez az intézmény a mai Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróság legkorábbi jogelődjé.

[26] Ezeket ekkor még a 27/1951. (VII. 4.) KkM rendelet tartalmazta, melyet később felváltott az 1/1953. (VIII. 28.) BkM rendelet.

[27] Így a külkereskedelmi jogászok egy bizonyos körében ismertek maradtak a klasszikus választottbírósági technikák is.

[28] Az ismertetés Horváth Éva: Választottbíráskodás Közép- és Kelet-Európában In: Jogtudományi Közlöny, 1994/5. szám, 219. o. alapján készült.

[29] Például az említett jogvitákat az Egyezmény II. cikke szerint „az alperes országának – vagy a felek megegyezése alapján a jelen egyezményben résztvevő harmadik országnak – kereskedelmi kamarája mellett működő választottbíróság bírálja el.” A kijelentő mód is jelzi, hogy a választottbíróság eljárásának alapja nem a felek közti megállapodás, hanem az egyezmény rendelkezése. Vagy például a KGST-választottbíráskodásban az eljárás (tárgyalás) főszabály szerint nyilvános volt, szemben az eljárás egészének klasszikus titkosságával.

[30] „Szemben pl. a tőzsde fogalmával és gyakorlatával, amely ugyanezekben az országokban évtizedekre „elfelejtődött”.” Horváth Éva – Kálmán György i.m. 65. o.

[31] A rendeletet a 88/1990. (IV. 30.) MT rendelet – az akkori jogásztársadalom számára váratlanul és sokak számára észrevétlenül – hatályon kívül helyezte. A hatályon kívül helyezés után megkötött ilyen típusú szerződésekben szereplő választottbírósági klauzulák érvényessége gyakorlati problémákat okozott.

[32] A rendeletet az 1993. évi XCII. törvény 40. § (4) bek. d) pontja 1993. XI. 1-jével hatályon kívül helyezte.

[33] Bánrévy Gábor: Választottbíráskodás Magyarországon. In: Bírák Lapja, 1992/4. szám, 37. o.

[34] A rendelkezés hatályba lépése 1989. január 1. A társasági szerződéssel kapcsolatos jogvita fogalmának értelmezése a gyakorlatban sok vitát váltott ki. Emellett a Kmf. (1988. évi XXIV. törvény) 44. §-a a külföldi részvétellel működő gazdasági társaságok számára tette lehetővé ugyanezen körben e fórum igénybevételét.

[35] Az Egyezmény felmondásának jogi alapja a 75/1993. (X. 1.) OGY határozat, melynek köszönhetően az Egyezmény Magyarország számára 1994. október 20-tól hatálytalan. Az egyezmény tárgyi hatálya alá tartozó, ezen időpontig megkötött szerződésekkel keletkezett és még keletkező polgári jogi jogvitákra nézve az egyezményt kihirdető törvényerejű rendelet

hatályon kívül helyezéséről rendelkező 1995. évi XXXVI. törvény 2. §-a akként rendelkezett, hogy az egyezmény rendelkezéseit ezek elbírálására továbbra is alkalmazni kell. Ezen jogviták „kifutásával” az 1995. évi XXXVI. törvényt az egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről szóló 2003. évi VIII. törvény 2. §-a (ennek alapján a törvény 2. számú melléklete) 2003. március 7-ével hatályon kívül helyezte.

[36] Hatályba lépett 1994. december 13-án.

[37] Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottságának (UNCITRAL) 1985-ben elfogadott dokumentuma. Elérhetősége: <http://www.uncitral.org/english/texts/arbitration/ml-arb.htm> (2004. március 1.)

[38] Természetesen a Ptk. 7. § (2) bekezdését összhangba hozták a Váb-bal.

[39] A Régi Pp-hez képesti szűkítés okára Szász Iván mutat rá a törvény elfogadása előtt készült tanulmányában. „Felmerül azonban, hogy legalábbis az első években a választottbíráskodást csak kereskedelmi ügyekben tegyünk lehetővé. Ez megfelel a magyarországi hagyományoknak, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok követelményeinek, és jelentősen szélesíti a választottbíráskodás alkalmazását a mai lehetőségekhez képest. ... A választottbíráskodásnak hagyományaink szerint is, a nemzetközi gyakorlat szerint is igazi területe a gazdaság, és minden előzmény nélküli, általános, a gazdaságon kívüli bevezetése nehezen áttekinthető hatásokkal járna. Ezen túl nincs is társadalmi igény egyéb területeken a választottbíráskodásra.” (Szász Iván: A választottbíráskodásról és szabályozásáról. In: Gazdaság és Jog, 1993/7-8. szám, 9. o.) Megjegyzem, hogy pontatlannak tartom Szász Iván magyarországi hagyományokra utalásának tartalmát.

[40] Ezek jelenleg a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság (MKIKVB), illetve a Magyar Agrárkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság (MAKVB).

[41] Ilyen fórum az Internet Szolgáltatók Tanácsa által támogatott eseti választottbíróóság, mely főként bizonyos domain-nevekkel kapcsolatos jogvitákban jár el, továbbá ilyen a Budapesti Ügyvédi Kamara mellett működő Eseti Választottbíróóság is, mely általános hatáskörű választottbíróóságként működik.

[42] Ezt a választottbíróóságot a tankönyvpiac rendjéről szóló 2001. évi XXXVII. törvény intézményesítette, a tankönyvkiadással és tankönyvforgalmazással összefüggő vitás ügyek elbírálására.

[43] Ennek megalakítását a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény írta elő. Jogi személyiséget az alapító okiratának Pénzügyi Közlönyben történő közzététele napján (2003. február 19.) nyerte el.

[44] A Választottbíróóság megalapítását az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény írja elő, mely az elektronikus hírközlés piaca jogharmonizációs célú újraszabályozásának keretében az elektronikus hírközlési szolgáltatók közötti hatékonyabb jogvita-rendezés érdekében a közöttük támadt, elektronikus hírközlést érintő jogot vagy jogos érdeket sértő magatartásból támadt jogviták elbírálásának alternatív fórumaként intézményesíti ezt a jogvita-rendezési utat. A törvény 2004. január 1-jén lépett hatályba. A Választottbíróóság 2004. április 1-jével alakult meg.

[45] Ezt a Választottbíróóságot először a sportról szóló 2000. évi CXLV. törvény hozta létre. A szabályozást időközben megújította a sportról szóló 2004. évi I. törvény.

[46] A Ptk. 7. § (2) bekezdése e tárgyban a Váb. 3. § (1) bekezdésének tartalmilag megfeleltethető szabályozást tartalmaz, ennek idézésétől így eltekintek. A Váb. 5. § (1) bekezdését e helyütt az általam aláhúzással kiemelt részek miatt idézem.

[47] A választottbíráskodás alapját jelentő egyik szerződés a választottbíróósági szerződés, melynek fogalmát a Váb. – már idézett – 5. § (1) bekezdése határozza meg. Két alapvető formája: a) az önálló választottbíróósági szerződés (compromissum), b) az alapjogviszonyt létrehozó szerződés részeként létező választottbíróósági klauzula (clausula compromissoria). A

választottbíróóság eljárásához – az esetleges szerződéses alapjogviszony szerződését/-eit most leszámítva – más szerződések is szükségesek. Ilyen egyfelől a választottbírói szerződés (receptum), másfelől állandó választottbíróóságok esetében az ún. adminisztrációs szerződés (Utóbbi szerződési kategóriára ld. Horváth Éva – Kálmán György i.m. 62. o.).

[48] Farkas József: A választottbíráskodás néhány elméleti kérdése. In: Jogtudományi Közlöny, 1988/7. sz. 391. o.

[49] Papp Zsuzsanna 1996, 385-386. o.

[50] Hivatkozási alapként használja Wallacher Lajos: Választottbíróóság kikötése versenyjogi ügyekben. In: Harmathy Attila (szerk.): Jogi tanulmányok 1996. ELTE-ÁJK Budapest, 1996. 192-194. o.

[51] A dolgozatban a továbbiakban a 'compromissum' kifejezést a választottbíróági szerződés mindkét formájára alkalmazva, tág értelemben használom.

[52] Sőt, e jogterületeken a compromissumot gyakran az egyezés egy fajtájának tekintik.

[53] Benke Gábor: A nemzetközi választottbíróági klauzula kikötése szerződésekben. In: Gazdaság és Jog, 2001/3. szám, 14. o.

[54] Újlaki Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Tébe Kiadó, Budapest, 1943. 46. o.

[55] Újlaki Géza i.m. 48. o.

[56] Az Alkotmánybíróság határozata törvényes lehetőségen itt a bírósághoz való fordulás jogát értette.

[57] Wallacher Lajos i.m. 194. o.

[58] Mindkét utóbbi idézet forrása Wallacher Lajos i.m. 194. o.

[59] A további gondolatmenet egy részének forrása Éless Tamás szóbeli közlésén alapul (Polgári perjog szeminárium 2001. november 29.).

[60] Fabinyi Tihamér idézi i.m. 58. oldalán Magyary Gézát. Az idézet forrása Fabinyi lábjegyzete szerint a „Jogi dolgozatok a Jogt. Közl. 50 éves fennállásának emlékére. 428.”. Megjegyzem, hogy Magyary az igazságszolgáltatás részeként kezelte a választottbíráskodást, annak ellenére, hogy magánjogi bírászkodásként tételezte azt.

[61] Nincs módom most kifejteni a választottbíráskodás és az igazságszolgáltatás viszonyára vonatkozó egyes vitapontokat és érveket. Itt csak annyit rögzíték, hogy az eljárásjogtudományban és az alkotmánytanban jelenleg érvényesülő többségi álláspont ezt a jogvita-rendezési módot az igazságszolgáltatáson kívül helyezi el.

[62] Ennek részletesebb ismertetését ld. Újlaki Géza i.m. 65-70. o.

[63] A közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata iránti igények természetesen szintén kiesnek az arbitrálható polgári ügyek köréből. Másrészt a fentiek önmagában még nem feltétlenül zárják ki a közigazgatási eljárás keretében speciális eljárási szabályok alapján, ún. quasi bírászkodás körében elbírált magánjogi ügyeket az arbitrálhatóság köréből, ahogy ez a Hírközlési Állandó Választottbíróóság – e dolgozatban nem tárgyalt –hatáskörénél látható is.

[64] A pontosság kedvéért rögzíteni kell, hogy van olyan perkategória, melyben a peres forma nem biztos, hogy tartalmilag – a peres eljárás kezdetén is jelen lévő – jogvitát rejt. Ilyen pl. a közös megegyezéssel házassági bontóper. (Magyarországon a házasság felbontása csak peres formában, bírósági ítélettel lehetséges.)

[65] A bírói útra tartozó ügyeket a Bs. 8. §-a alapján törvény határozza meg.

[66] A Ptk. 204. § (1) bekezdése szerint ilyenek: a) a játékból vagy fogadásból eredő követelések, kivéve ha a játékot vagy fogadást állami engedély alapján bonyolítják le; b) a kifejezetten játék vagy fogadás céljára ígért vagy adott kölcsönből eredő követelések; c) azok a követelések, amelyeknek állami szerv útján való érvényesítését jogszabály kizárja. Ezeknek az érvényesíthetlenségét a választottbíróági eljárásban is hivatalból kell figyelembe venni [Ptk. 204. § (3) bek.]. Ilyen továbbá a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített tartásdíj, életjáradék és baleseti járadék részlet iránti követelés [Ptk. 280. § (3) bek.] is. Szintén nem érvényesíthető ilyen úton az elévült követelés sem [Ptk. 325. § (1) bek.],

ennek figyelembe vétele azonban – egy, amúgy sem arbitrálható ügytípus, a munkaügyi igények kivételével – csak kifogásra történhet.

[67] A Váb. indoklása szerint a választottbíróági eljárásnak hagyományosan főleg a gazdasági-kereskedelmi életben felmerült viták eldöntésével kapcsolatban van helye a világon mindenütt. Ez tulajdonképpen a korlátozás egyik jogpolitikai indokaként is felfogható.

[68] Horváth Éva: A választottbíráskodás néhány gyakorlati kérdése. In: Gazdaság és Jog, 2001/3. szám, 4. o. Mivel a szerző az MKIKVB elnöke, itt csak e Választottbíróóság gyakorlatáról nyilatkozik.

[69] Az Fkt. 2. § b) pontjában szereplő meghatározás szerint a fióktelep önálló cégforma. A Cégtv. 1. § (2) bekezdése szerint pedig a cég cégneve alatt szerezhethet jogokat és vállalhat kötelezettségeket. Az Fkt. 3. §-a szerint főszabályként a fióktelep jár el a tevékenységével összefüggő, hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben fennálló jogviszonyokban. Az Fkt. e §-hoz fűzött indoklása meg is erősíti, hogy a fióktelep „az eljárások során” félként járhat el. Megítélésem szerint e rendelkezéssel a jogalkotó a fióktelep általánosabb eljárási jogképességét kívánta rögzíteni.

A külföldi székhelyű vállalkozás kereskedelmi képviselője is önálló cégforma (Fkt. 2. § c) pont), amely már önmagában jogalanyiságot biztosít [Cégtv. 1. § (2) bek.], még ha a kereskedelmi képviselő nem is jogi személy. Jogvitarendező eljárásokban való részvételének lehetősége azonban erősen korlátozott, lévén, hogy vállalkozási tevékenységet nem folytathat [Fkt. 2. § c) pont], emellett más irányú tevékenysége is behatárolt: a külföldi vállalkozás számára annak nevében szerződéseket közvetíthet, részt vehet a szerződéskötések előkészítésében, illetve tájékoztatási, reklám- és propagandatevékenységet végezhet [Fkt. 27. § (1) bek.]. A kereskedelmi képviselő emellett még megteheti azt, hogy a külföldi vállalkozás nevében és javára megkötí a képviselő működtetésével összefüggő szerződéseket [Fkt. 27. § (2) bek.]. Más tevékenységet azonban nem folytathat.

[70] Ptk. 685. § c) gazdálkodó szervezet: az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, a közhasznú társaság, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a végrehajtói iroda, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztestület, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve, ha a törvény e jogi személyekre eltérő rendelkezést tartalmaz.

[71] Burger László: A kereskedők jogállásának változásai az újkori német magánjogban. In: A Polgári jogi Tudományos Diákkör évkönyve 1999-2000. tanév. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 50. o.

[72] Burger László i.m. 41. o.

[73] Hasonló véleményen van Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): Az üzleti élet szerződései. Unió Kft., Budapest, 2002. 12. o.

[74] A gazdasági tevékenység fogalmának értelmezésétől függően ilyen kivétel lehet még pl. a Sport Állandó Választottbíróóság hatáskörébe tartozó, az amatőr sportoló és sportegyesülete közötti sporttal kapcsolatos jogvita is, mely a gazdasági tevékenység széles értelmezése esetén viszont már nem tartozik a kivételek közé. Ezt az ügykört ebben a dolgozatban nem tárgyalom.

[75] A gazdasági tevékenység fogalmát az (állami) bírósági gyakorlat általában szélesen értelmezi. (Forrás: Kisfaludi András szóbeli közlése. Társasági jogi előadás, 2001. szeptember 19.)

[76] Ezt a jegyzéket a Központi Statisztikai Hivatal elnöke bocsátotta ki, a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény 6. § (1) bekezdés f) pontjának felhatalmazása alapján.

[77] Gazdasági tevékenység például a mezőgazdaság, az ipar egyes ágazatai, a kereskedelem, a szálláshely-szolgáltatás (vendéglátás), a szállítás, raktározás, a pénzügyi szolgáltatások, vagy az ún. gazdasági szolgáltatások (ideértve a jogi, sőt, a választottbírói tevékenységet is!) ágazatába sorolt tevékenységek. Gazdasági tevékenység továbbá például a közigazgatás, a kötelező társadalombiztosítás, az oktatás, az egészségügyi, szociális ellátás, illetve egyéb közösségi, személyi szolgáltatások (pl. sporttevékenység, vagy akár a bélyeggyűjtés) keretében végzett, idesorolt tevékenység is, hiszen ezek is megjelennek a gazdaság szférájában.

[78] Pl. Hpt. 2. számú melléklete III. részének 22. pontja, Tpt. 5. § 104. pontja.

[79] Gabányi Józsefné (szerk.): A cégek, mint vállalkozások. A társasági és a cégtörvény. Kommentár a gyakorlat számára. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998. 4/1. o.; Bárdos Péter: A kereskedelmi jog alapjairól. In: Gazdaság és Jog, 1996/9. szám 15-16. o., Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 124. o.

[80] Itt csak a célzat fontos, a ténylegesen elért eredmény nem.

[81] A példákat Burger László: A kereskedők jogállásának változásai az újkori német magánjogban c., már hivatkozott tanulmányából vettem.

[82] A Kt. meghatározta egyfelől a kereskedelmi ügyleteket, másfelől a kereskedő fogalmát is. Ebben – és később a kapcsolódó más jogszabályokban – mind alanyi (a kereskedő kötötte ügylettípusok), mind tárgyi oldalú (függetlenül az ügyletkötő kereskedői minőségétől kereskedelminek tekintett jogügyletek) ügylet-meghatározások léteztek.

[83] A ma ismert „gazdasági” társaságok Kt-ben ismert formáinak elnevezése „kereskedelmi” társaság volt. Ez is mutatja a két kifejezés ekvivalenskénti kezelését a szocialista korszak végén. Az 1988. évi VI. törvény (régii Gt.) megalkotásában kimagasló szerepet játszó Sárközy Tamás is időnként szinonimként használja a fogalmakat. Például Sárközy Tamás: Gazdasági jogunk fejlődési lehetőségéről. In: Gazdaság és Jog, 1994/7-8. szám, 10. o.; Sárközy Tamás: Bevezető tanulmány a társasági és cégtörvény kommentárjához. In: Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 25. o.

[84] Az UNCITRAL Model Law lábjegyzetes magyarázata alapul vett részletének eredeti szövege a következő: „The term "commercial" should be given a wide interpretation so as to cover matters arising from all relationships of a commercial nature, whether contractual or not.” Lásd: <http://www.uncitral.org/english/texts/arbitration/ml-arb.htm> (2004. március 1.)

[85] Pl. Horváth Éva – Kálmán György: i.m. 105. o., illetve Horváth Éva: A választottbíráskodásról szóló törvény gyakorlati alkalmazása. In: Jogtudományi Közlöny, 1999/7-8. szám, 337. o.

[86] Szász Iván: Törvény a választottbíráskodásról. In: Jogi Tájékoztató Füzetek 29. MGK Jogi Tagozat Budapest, 1995. 6. o.

[87] Wallacher Lajos i.m. 190. o.

[88] Ennek alapján az üzletszerűség említett kritériumait tekintve lehetséges hivatásszerűen pl. nem profitorientáltan, de tartósan, ellenérték fejében és saját névben/kockázatra végezni gazdasági tevékenységet, avagy akár ellenérték sem feltétlenül szükséges (pl. a már említett ingyenkonyha üzemeltetése.). A saját név alatt, illetve kockázatra történő tevékenységvégezés alól markáns kivétel pl. az alkalmazotti tevékenység.

[89] Érintett a polgári jogi társaság tevékenysége is, mely csak nem üzletszerű gazdasági tevékenységet végezhet, azonban a mai tételes jog és gyakorlat önálló jogalanyiságát nem ismeri el.

[90] Természetesen az egyéb, a Váb-ban foglalt konjunktív feltételek fennállása esetén. Eddig a gyakorlatban e kérdésnek kevesebb volt a jelentősége: társadalmi és gazdasági igény leginkább a kereskedelmi ügyekben való választottbíráskodásra volt és van. Viszont egyrészt

a jövőben ez még változhat, másrészt egyes helyzetekben a gyorsabb döntés érdekében már manapság is érdemesebb lehet választottbírói utat választani.

[91] Horváth Éva: A választottbíráskodás néhány gyakorlati kérdése. In: Gazdaság és Jog, 2001/3. szám, 4. o.

[92] Fogyasztói szerződés: az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti [Ptk. 685. § e) pont]. Fogyasztó: a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy [Ptk. 685. § d) pont].

[93] A gyakorlat természetesen ideérti az alapító okiratot és az alapszabályt is.

[94] A Gt-ben szereplő nevesített per kategóriák a következők: 1. A társaság határozatainak felülvizsgálata iránt indított perek (Gt. 47-48. §§); 2. A tag kizárása iránt indított perek (Gt. 49-50. §§); 3. A kisebbségi jogok körében a gazdasági társaság követelésének a tagokkal (részvényesekkel), vezető tisztségviselőkkel, felügyelő bizottsági tagokkal, illetve a könyvvizsgálóval szembeni érvényesítése iránt indított per [Gt. 51. § (5) bek.]; 4. Az üzletrész-elővásárlási jog megsértésével kötött szerződés hatálytalanságának megállapítása iránt indított per [Gt. 136. § (2) bek.]; 5. Az uralkodó tagnak (részvényesnek) az általa ellenőrzött társaság tartozásaiért való teljes és korlátlan felelősségének megállapítása iránt indított perek [Gt. 296. § (1),(3) bek.].

[95] A Kmf. 44. §-a a külföldi tulajdonossal, vagy azzal is rendelkező társaságokra nézve eltérő rendelkezést tartalmaz, erre később kitérek.

[96] Kérdéses, hogy ez esetben az alaki hibát orvosolhatja-e a Váb. 5. § (4) bekezdése szerinti konkludens választottbírói megállapodás.

[97] A rendelkezésre vetett első pillantással leszűrhetjük, hogy a társasági jogviták – mint azt később látni is fogjuk – alapvetően a gazdasági társaságok belső viszonyaira vonatkoznak. Ezek az általa hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel csak közvetetten függenek össze, esetenként annak előfeltételét (pl. a társasági szerződést a tevékenységi körben módosító taggyűlési határozat), valamint eredményének összegzését, tudomásulvételét (pl. az éves beszámoló elfogadása) jelentik. Hogy miért teszi mégis lehetővé a jog e jogviták arbitrálnálhatóságát, annak több jogpolitikai indoka is van. Az egyik a bíróságok túlterheltsége, amelyet a társaságok potenciálisan nagy számú belső vitái tovább súlyosbítanának. A másik indok a túlterheltségből is adódó relatív lassúság: az üzleti életben az elhúzódóan tisztázatlan belső problémák különösen hátrányosak. Harmadrészt a választottbírói eljárás alapvető titkossága lehetőséget ad a belső vitákkal kapcsolatba hozható üzleti vagy üzleti jellegű más titkok bizalmas kezelésére. Továbbá mivel a társasági jogviszony alapvetően kooperatív természetű, ezért az ebből származó jogvitákban fontos szempont az érdekegyeztetés és az egyezségkötés elősegítése. „Nem véletlen, hogy a társasági jogvitákban világtendencia a választottbíráskodás igénybevétele az állami bírósági út helyett.” (Sárközy Tamás: Bevezető tanulmány a társasági és cégtörvény kommentárjához. In: Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 63. o.)

[98] Bár a törvény külön nem szól arról, mennyivel lehet „korábbi” a tag (részvényes), de kötelmi jellegű követelés esetén az időtartam nyilván a követelés elévülési idejéhez igazodik.

[99] „Belső jogviszonyok a társaságon belüli, jogilag szabályozott viszonyok. Ezek a jogviszonyok is differenciáltak, több különböző tartalmú és relációjú viszony alakul ki a társaságon belül.” Ide tartoznak általában a tagok (sőt, részvényesi csoportok) egymás közötti, a társasággal összefüggő viszonyai, a tag és a társaság közötti ilyen viszonyok, a társaság és szervei, valamint az egyes szervek egymás közötti kapcsolatai. (Kisfaludi András: A társasági jog. Domini Card Bt. Budapest, 1996. 283. o.)

[100] Első közelítésben a társaság működésével függ össze a könyvvizsgáló tevékenysége is: jóllehet az 1997-es Gt. kivette őket a társaságok szervezetéből, mégis tevékenységét a társaság működése törvényességének biztosítékaként szabályozza, így a működéssel való

összefüggés megállapítható. A tevékenységéből származó jogviták azonban nem „társasági jogviták”, mivel azokra csak a létesítő okiratban köthető ki választottbíróóság, annak pedig a könyvvizsgáló soha nem aláírója (fele), mivel a Gt. 43. § (1) bekezdése alapján ő sosem lehet a társaság tagja (részvényese).

[101] „Külső jogviszonyok a társaságnak mint elkülönült jogalanynak és harmadik személyeknek a viszonyait jelentik.” (Kisfaludi András i.m. 283. o.)

[102] Van azonban olyan jogirodalmi álláspont is, amely szerint a gazdasági társaság „gazdasági” jellege azt jelenti, hogy a jogalany hivatásszerűen gazdasági tevékenységet folytat, hiszen e célból jött létre, ez immanens jellemzője, így minden megmozdulása e tevékenységgel kapcsolatos, tehát belső működése is. Ld: Bauer Miklós: Vita a gazdasági társaságok körében való választottbíráskodásról. In: Gazdaság és Jog, 1998/5. szám, 24. o.) Itt érkezünk vissza a gazdasági tevékenységgel való közvetett összefüggés problémájához.

[103] Természetesen a tagok (részvényesek) közötti más természetű jogviták nem tekinthetők társasági jogvitának.

[104] Nincs helye törvényességi felügyeleti eljárásnak a társaság gazdálkodásának és döntéseinek gazdasági-célszerűségi szempontból való felülvizsgálata esetében [Cégtv. 51. § (6) bek.].

[105] Ilyen útra tartozó eset például az, amikor a vezető tisztségviselő a tag (részvényes) számára nem biztosítja a társaság irataiba való betekintés lehetőségét, vagy nem adja meg számára a kért felvilágosítást, és a tag (részvényes) az erre való kötelezést kéri [Gt. 27. § (2) bek.] Ilyen az, amikor a társaság legfőbb szervét a könyvvizsgáló kezdeményezéséből fakadó összehívási kötelezettség ellenére sem hívják össze, vagy ha össze is hívták, nem hozza meg a kötelezően meghozandó döntés(ek)e)t [Gt. 44. § (3) bek.]. Tipikusan ilyenek más mulasztásos esetek is, pl. ha az ügyvezető elmulasztja a Kft. tagjegyzékének vezetését, vagy ha a társaság – noha kötelező lenne, de – nem hozza létre a felügyelő bizottságot. Erre az útra tartoznak a társaságon belüli kisebbségi jogokkal összefüggő vitás kérdések többségének rendezése is.

[106] Egyes pereknél a felekre nézve további korlátozások állnak fenn. Ezeket később, az alanyi oldalnál tárgyalom, az egyes perkategóriák ismertetésénél erre ezen a ponton még nem vagyok tekintettel.

[107] Úgy tűnik, ezen az állásponton van Pálinkásné dr. Mika Ágnes is, aki nem említi az arbitrálható társasági jogi és cégjogi jogviták között ezt a pertípust. Dr. Gál Judit – Pálinkásné dr. Mika Ágnes: Társasági jogi perek. Hvg-orac Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2003. 105. o.

[108] Mivel a bíróság ítéletében – igaz, csak ultima ratio, de – akár hatályon kívül is helyezheti a bejegyző végzést.

[109] Gál Judit – Pálinkásné Mika Ágnes i.m. 105. o.

[110] Forrás: Gál Judit – Pálinkásné Mika Ágnes i.m. 126-133. o.

[111] Ennek alapvető jogpolitikai indoka a forgalom biztonságának és a hitelezők védelmének előtérbe helyezése a legalitással szemben: a hitelezők számára káros helyzetet produkálhatna, ha a jogerős bejegyzés után akár hosszabb idő elteltével a folyamatosan működő és kötelezettségeket vállaló társaságról egyszer csak kiderülne, hogy nincs is, mivel a létesítő okirata érvénytelen.

[112] Ez a helyzet előállhat például azért, mert a perbíróóság nem vagy csak elkésve értesítette a cégbíróságot az érvénytelenségi per megindításáról.

[113] A törvény indokolása szerint a megengedő attitűd oka egyrészt az, hogy a Cégtv-ben felsorolt lehetséges semmisségi okok tipikusan a cégalapításhoz kapcsolódnak, másrészt pedig az, hogy a már bejegyzett cég esetében nem állnak fenn azok a fontos érdekek, amelyek a létesítő okirat tartalmának (harmadik személy által történő) vitatását kizárnák. Ha a létesítő okirat módosítása a Ptk. szerint indított semmisségi perben érvénytelennek bizonyul, ez nem

érinti a cég létét, működését, csak annyit jelent, hogy a létesítő okirat módosításával együtt járó változások nem érvényesíthetők.

[114] Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja II. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 1308. o.

[115] Gál Judit – Pálinkásné Mika Ágnes i.m. 105. o.

[116] Ennek az értelmezésnek megfelelően nem vihető választott bíróság elé például a társaság határozatának bírósági felülvizsgálata iránt indított kereset sem, ha azt a társaság nem tag (részvényes) vezető tisztségviselője, illetve felügyelő bizottsági tagja indítja a Gt. 47. § (2) bekezdése alapján. Nem vihető választott bíróság elé a kisebbségi jogok körében a gazdasági társaság követelésének a tagokkal (részvényesekkel), vezető tisztségviselőkkel, felügyelő bizottsági tagokkal szembeni érvényesítése iránt indított per [Gt. 51. § (5) bek.] sem, ha a vezető tisztségviselő, felügyelő bizottsági tag nem tag (részvényes). Kérdéses, hogy pertársaság esetén megállapítható-e a választott bíróság hatásköre, ha a felperesek vagy az alperesek egyike nem a társaság tagja (részvényese).

[117] A probléma a gyakorlatban a Kft. ügyvezetői, illetve az Rt. igazgatósági tagjai által, illetve ellen indított pereknél jelentkezik.

[118] Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 234. o. Ugyanezt rögzíti: Bauer Miklós – Sárközy Tamás: Vita a gazdasági társaságok körében való választott bírásokról. Gazdaság és Jog, 1998/5. szám, 25. o.

[119] A könyvvizsgáló tevékenysége, mint már láttuk, a társaság működésével összefügg, annak ellenére, hogy a közte és a társaság közötti kapcsolat már külső jogviszony. A Gt. 41. § (4) bekezdése szerint a könyvvizsgálóval megválasztását (kijelölését) követően a gazdasági társaság ügyvezetése köt szerződést a polgári jog általános szabályai szerint. Ez lehet megbízási, de akár vállalkozási szerződés is.

[120] Az érvelést Bauer Miklós fejti ki. In: Bauer Miklós – Sárközy Tamás: Vita a gazdasági társaságok körében való választott bírásokról. Gazdaság és Jog, 1998. május, 24. o. Bauer Miklós érvelésében megítélésem szerint összekeverednek a társaság külső és belső viszonyai: az ügyvezető kifelé végzett tevékenysége a társaság külső viszonyai körébe tartozik. Az ezzel okozott esetleges károk miatti felelőssége a társaság, illetve a tagok (részvényesek) felé viszont már belső viszony.

[121] Ennek tartalmát a devizakorlátozások megszüntetéséről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2001. évi XCIII. törvény 2. § 2. pontja határozza meg.

[122] A „külföldi részvétellel működő társaság” fogalmát kifejezetten, ebben a formában a törvény nem határozza meg. A Kmf. 2. § c) pontjában meghatározott „külföldiek gazdasági célú letelepedései” és a „külföldi részvétellel működő társaság” fogalmának közel azonos a tartalma, azonban az előbbi fogalom nemcsak társasági formákat tartalmaz.

[123] A fogalom magában foglalja még a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepét, illetve kereskedelmi képviselőjét, valamint a devizakülföldinek minősülő külföldi állampolgár magyarországi önálló vállalkozását is, ezek azonban fogalmilag nem tekinthetők Magyarországon honos társasági formáknak – jóllehet céggént bejegyzik őket a magyar cégnyilvántartásba.

[124] Egészen 1999. február 1-jéig a Kmf. szerint e társaságok csak a gazdasági társasági formákat jelentették. A Kmf-et az 1998. évi LXXII. törvény módosította a látottak szerint.

[125] Természetesen a létesítő okirat kifejezés itt is pontosabb lenne.

[126] Ez a régi Gt. 18. §-ának a meghozatalkor hatályos szövegét vette át, mely már akkor is értelmezési nehézségeket okozott.

[127] A Kmf. indokolása kissé dodonai módon fogalmaz, amikor vesszővel elválasztva egymás mellett szerepelteti a társaság belső jogviszonyaival kapcsolatos, valamint a társasági

szerződéssel kapcsolatos jogvitákat. Valószínűbb az, hogy a két fogalmat az indokolás szinonimként, de legalábbis összetartozókként kezeli.

[128] Feltéve, hogy a Kmf-et önálló törvényként a jövőben meg kívánják tartani. A törvény célja a gazdasági rendszerváltozás folyamatának kezdetén a külföldiek magyarországi gazdasági részvételi lehetőségeinek gazdagítása, bővítése volt. Ezt szolgálta az is, hogy – szövegezésében is hasonlóan az 1988. évi VI. törvény 18. §-ához, illetve az Nmjtr. akkor hatályos 62. §-ához – e törvény is meghatározott körben megnyitotta a választottbírói utat. Azóta azonban változtak a kapcsolódó jogszabályok: egyrészt új Gt. született, melynek választottbírói rendelkezése is jelentősen megváltozott, másrészt az Nmjtr. is novelláris módosításon esett át. A Gt-hez képest lex specialisként működő Kmf. 44. §-ának szövege azonban azóta is változatlan maradt, más rendelkezései pedig egy másik úton kezdtek el járni, és mindez összességében eredményezte azt, hogy az e törvény hatálya alá tartozó társaságok belső jogvitáinak arbitrálhatósága a Gt-hez képest eltérően szabályozott.

[129] Újlaki László: Kft. üzletrész árverési értékesítése. In: Gazdaság és Jog, 1994/3. szám, 23-24. o.

[130] Újlaki László: Az ellenérték meghatározása Kft-üzletrész átruházásánál. In: Gazdaság és Jog, 1995/1. szám, 22-23. o.

[131] Újlaki László: Megállapítási kereset elbírálása Kft-üzletrészre vonatkozó elővásárlási jog esetében. In: Gazdaság és Jog, 1996/4. szám, 23. o.

[132] Újlaki László: Kft-üzletrész átruházására vonatkozó szerződés megtámadása. In: Gazdaság és Jog, 1995/6. szám 22. o.

[133] Újlaki László: Vitás választottbírói eljárási kérdések és (talán) feleletek. In: Gazdaság és Jog, 1997/6. szám, 24-25. o. A cégbírói végzést a kérelmezők megfellebbezték, és az ismertetéskor a fellebbezési kérelemről még nem döntöttek.

[134] Haitsh Gyula: Részvénytársaság kötelezése osztalék megfizetésére a fizetésre megállapított feltétel megvalósulása folytán. In: Gazdaság és Jog, 2003/1. szám, 26-27. o.

[135] Újlaki László: A felhalmozott vagyონrész kifizetése közös vállalatnál. In: Gazdaság és Jog, 1994/6. sz., 23. o.

[136] Újlaki László: Választottbírói esetek: Kft. társasági szerződésének módosítása. In: Gazdaság és Jog 1997/3. szám, 25-26. o. A jogalapot a régi Gt. 16. § (1) bek., 19. § (1)-(2) bek., 216. § (1) és (3) bekezdése, valamint a Ptk. 216. § (1) és (3) bekezdése, illetve a 234. § (1) bekezdése adták.

[137] Újlaki László: Kft. törzsbetét befizetése. In: Gazdaság és Jog, 1995/1. szám, 22. o.

[138] Újlaki László: Magyar választottbírói gyakorlat. In: Friss Hírek 1992/1. szám, 29. o. Csak sejteni lehet, hogy ehhez valószínűleg a régi Gt. 18. §-ának az 1991-es módosítás előtt hatályos szövegét alkalmazták, melyben az alanyi oldal nem volt leszűkítve, és a tárgyi oldalon csak „a társasági szerződéssel kapcsolatos” jogviták megjelölése szerepelt. A jogirodalomban Sárközy Tamás már ekkor is azt az álláspontot képviselte, hogy a tagi és ügyvezetői minőségből származó jogvitákat ketté kell választani, és az utóbbiak nem vihetők választottbírói elé. [Sárközy Tamás (szerk.): A társasági törvény magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 107-108. o.]

[139] Újlaki László: Törzsbetét be nem fizetésének következményei kft. felszámolásának esetében. In: Gazdaság és Jog, 1997/10. szám, 23. o.

[140] Újlaki László: A társasági és a szindikátusi szerződés összefüggései. In: Gazdaság és Jog, 1997/2. sz., 24. o.

[141] A személyhez fűződő jogok felett a személynek főszabály szerint nincsen szabad rendelkezési joga. A dologi jogosultságokat érintő kötelmi jogviszonyokból származó jogviták (pl. tulajdonjog átruházása szerződéssel) azonban, a szükséges egyéb feltételek teljesítése esetén választottbírói elé vihetők.

[142] Farkas József: A választottbíráskodás néhány elméleti kérdése. In: Jogtudományi Közlöny, 1988/7. sz., 389. o. Itt természetesen olyan harmadik személyről van szó, aki nem szerződő fél a választottbíróági szerződésben. A társaság határozatának bírósági felülvizsgálata iránti kereset alapján hozott választottbíróági ítélet hatálya szükségképpen kiterjed a perben nem állott tagokra (részvényesekre) is, azonban ők felek a választottbíróági megállapodásban.

[143] Nemzetközi ügyekben bármely eseti választottbíróóság eljárhat, állandó választottbíróóságként azonban – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság jár el [Váb. 46. § (3) bek.]. Törvény lehetővé tette ezt a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság [Tpt. 376. § (5) bek.], illetve a Hírközlési Állandó Választottbíróóság [Eht. 72. § (4) bek.] számára is, de csak a kizárólagos hatáskörükbe tartozó ügytípusokban.

[144] Természetesen ide kellene, hogy tartozzék a lakóhely is, tekintettel a természetes személy felekre. A törvény megfogalmazásában e két személyi minőség keveredik.

[145] A magyar választottbíróági szabályozás főszabály szerint akkor alkalmazható, ha ez a hely Magyarországon van. A Váb. ez alól csak néhány kivételt tartalmaz [Váb. 8. §, 37. § (1) bek.].

[146] A Váb. 47. §-ának szövege a következő:

Váb. 47. § (1) A választottbíráskodás nemzetközi, ha

a) a választottbíróági szerződést kötő felek székhelye, ennek hiányában telephelye a szerződés megkötésének időpontjában különböző államokban van, vagy

b) a következő helyek egyike azon az államon kívül van, amelyben a felek székhelye (telephelye) van:

ba) a választottbíráskodásnak a választottbíróági szerződésben meghatározott helye;

bb) az a hely, ahol a felek jogviszonyából eredő kötelezettségek lényegi részét teljesíteni kell, vagy amelyhez a jogvita tárgya a legszorosabban kapcsolódik.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában

a) ha a félnek több telephelye van, telephely az, amely a legszorosabb viszonyban van a választottbíróági szerződéssel;

b) ha a félnek nincs telephelye, a hivatkozást a szokásos tartózkodási helyre kell érteni.

[147] Az Nmjtr. a relevanciát azzal fejezi ki, hogy az ügyben a külföldi elem(ek) léte miatt több állam joga lenne alkalmazható.

[148] Eseti választottbíróóságnak természetesen nincsen székhelye. A Váb. a „hely” megnevezést használja.

[149] Mádl Ferenc: Joghatóság. In: Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. 466. o. A szövegben a „kamarai választottbíróóság” a mai MKIKVB-t jelenti.

[150] Az eset a gyakorlatban például akkor fordulhat elő, ha két, magyar honosságú gazdasági társaság, melyekben többségben, vagy akár 100 %-ban külföldi tulajdonosok vannak, egyébként tisztán belföldi jogvitájuk saját államuk fórumain való eldöntésében jobban bíznak. A példát Horváth Évától vettem.

[151] Horváth Éva: A választottbíráskodásról szóló törvény gyakorlati alkalmazása. In: Jogtudományi Közlöny, 1999/7-8. szám, 338. o. Ez egyezik az MKIKVB elnökségének álláspontjával is. Az előző lábjegyzetben említett példát is e cikkből vettem.

[152] Szalay Ágnes: A választottbírósági eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás. In: Jogtudományi Közlöny, 2000/4. szám, 135. o.

[153] Sárközy Tamás (szerk.): A társasági és a cégtörvény kommentárja I. Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 67. o., illetve 234. o.

[154] Akár azért, mert a lex arbitri kifejezetten tartalmazza ennek lehetőségét, akár azért, mert kifejezetten nem zárja azt ki.

[155] Bauer Miklós: Két kérdés a szerződéses szabadság köréből. In: Gazdaság és Jog, 1997/11. szám, 25. o.

[156] Így értelmezi a határozatot Horváth Éva. Lásd legújabban: Horváth Éva: A választottbíráskodás. In: Sáriné dr. Simkó Ágnes (szerk.): A mediáció. (A közvetítői tevékenység) Hvg-orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 38. o.

[157] A Pp. 276. § (2) bekezdése alapján házassági per: a házasság érvénytelenítése iránti per, a házasság érvényességének, létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránt indított perek, valamint a házassági bontóper. Bár a Pp. 292. §-ában említett házassági vagyoni jogi per NEM házassági per, ez sem vihető választottbíróság elé, mivel tárgya közvetlenül nem a felek legalább egyike által hivatásszerűen végzett gazdasági tevékenységgel kapcsolatos, és törvény ez alól itt nem tesz kivételt.

[158] Ezek a perek: az apaság vélelmének megdöntése, az apaság megállapítása iránt indított perek, az anyaság megállapítása iránti per, az anyai utólagos házasságkötés hatályának megállapítása iránti per. (Makai Katalin: Apasági és a származás megállapítása iránti egyéb perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999, 1200. o.)

[159] E percsoporthba két per kategória tartozik: a szülői felügyeleti jogkör megszüntetése, illetve annak visszaállítása (a megszüntető határozat hatályon kívül helyezése) iránti per (Pp. 302-303. §§).

[160] A gondnoksági perek körébe az alábbi per kategóriák tartoznak: gondnokság alá helyezés iránti per, gondnokság alá helyezés módosítása iránt indított per, gondnokság alá helyezés fenntartása iránti per, gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti per [Pp. 304. §, 312. § (1)-(2) bek.].

[161] Ennek jogi alapjai: a házasságot érvénytelenítő ítéletre Csjt. 13. § (2) bek., ez értelemszerűen irányadó a többi házassági perre is; a származás (családi jogállás) megállapítása iránti perekre Csjt. 45. §; a szülői felügyeleti jogkörrel kapcsolatos perekre Csjt. 90. § (3) bek.; a gondnokság alá helyezési perre Pp. 311. § (1) bek. – ez alkalmazandó a többi gondnoksági perre is a Pp. 312. § (3) bekezdése alapján.

[162] Ezek olyan személyállapotú perek, melyeket nem a Pp. XV-XVIII. fejezeteiben foglalt eljárások valamelyike szerint folytatnak le, hanem jogszabály előírása alapján vagy a Pp. XX. fejezete szerint (pl. állampolgársági bizonyítvány ténymegállapításának kiigazítása iránti per), vagy az általános peres szabályok alapján (pl. örökbefogadás felbontása iránti per).

[163] Ezen igények elterelését a választottbírósági útról ökonomikus szempontok is indokolják: az igények kisebb értékét a választottbírósági eljárási költség nagy valószínűséggel meghaladná, emellett a fizetési meghagyásos eljárás technikájával a gyorsabb elintézhetőség állami bírósági eljárás keretében is biztosított – feltéve, hogy az eljárás nem alakul át perré.

[164] Például akkor, ha úgy ítéli meg, hogy a követelésnek nincs jogalapja, fennállása kétségesnek mutatkozik, vagy a követelés jogszabály megkerülésére irányul [Pp. 316. § (3) bek.], vagy például akkor is, ha nem állapítható meg a fizetési meghagyás kibocsátására illetékes bíróság. (Utóbbinak jogszabályi alapja: Pp. 313. § (2) bekezdés. Ezt a következményt rögzíti: Németh János: Fizetési meghagyásos eljárás. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1319. o.

[165] Ugyanis a munkaügyi jogvitákat a Váb. kizárja a választottbíróság elé vihető ügyek köréből.

[166] Megjegyzem, hogy az angolszász jogokban elképzelhető pl. társadalombiztosítási jogviszonyokból eredő vita választottbíróság elé vitele, de ez a kontinentális jogfelfogástól idegen. (Horváth Éva: A választottbíráskodásról szóló törvény általános rendelkezései a gyakorlat tükrében. Jogtudományi Közlöny, 1995. 4. szám, 175. o.)

[167] Ilyen biztosíték pl. az, hogy a bíróság a perben köteles soron kívül eljárni, kizárt a viszontkereset, nincs helye szünetelésnek,...stb.

[168] A Pp. XXII. fejezete a szövetkezeti tagsági viszonyból származó perek szabályait tartalmazta. A fejezet rendelkezéseit az 1979. évi 31. törvényerejű rendelet 1980. január 1-jével hatályon kívül helyezte.

[169] Kollektív munkaügyi viták esetében a közvetett kapcsolat még plasztikusabb.

[170] A munkaügyi jogvitáknak minősülő, és az e körbe nem tartozó vitás ügyek elhatárolására vonatkozó bírói gyakorlatra ld. Lőrincz György: A munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. Az ide vonatkozó rész: 1508-1518. o. A Pp. 349. § (3) bekezdése alapján a munkáltató és a munkavállaló közötti, nem a munkaviszonyból származó, de azzal közvetlen kapcsolatban lévő igényeket a jogosult választása szerint munkaügyi perben, de általános szabályok szerinti peres eljárásban – emiatt az általános kritériumok teljesítése esetén választottbírósági eljárásban – is el lehet bírálni (ún. adhéziós igények).

[171] A szövetkezeti tag munkaviszony jellegű jogviszonyából származó igények kivételek ebből a szempontból, mert azokat a munkaügyi perek szabályai szerint bírálják el [Pp. 349. § (1) bek.]

[172] Újlaki László: I. Választottbírósági joghatóság kizártsága munkaviszonyból származó perben. II. Megállapításra irányuló kereseti kérelem előfeltételeinek hiánya. In: Gazdaság és Jog, 2001/2. szám, 22-23. o.

[173] A fogalmat a devizakorlátozások megszüntetéséről, valamint egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2001. évi XCIII. törvény 2. § 2. pontja határozza meg.

[174] Ráadásul a Pp. XXV. fejezetében szabályozott végrehajtási perek szabályait megállapító 1994. évi LII. törvényt fél évvel korábban (!) fogadták el, mint magát a Váb-ot, és ennek hatályba lépése is hónapokkal megelőzte a Váb. elfogadását. Tehát már a Váb. meghozatalakor a Pp-ben több különleges pertípus volt, mint amennyit a Váb. 4. §-a a választottbíráskodás köréből kizárt. De lege ferenda természetesen elkerülhetetlen a Váb. kizáró rendelkezésének pontosítása.

[175] A végrehajtási perek fő típusai a következők: a végrehajtás megszüntetése, illetve korlátozása iránti per, végrehajtási igényper, foglalás térése iránti per, követelés behajtása iránti per, valamint a végrehajtási eljárásba történő bekapcsolódás engedélyezése iránti per.

[176] Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 445. o.

[177] Egyes végrehajtási perek közigazgatási végrehajtási eljáráshoz kapcsolódóan is megindíthatók.

[178] Vida István: Végrehajtási perek. In: Németh János (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata 2. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999. 1551. o.

[179] Vida István i.m. 1551. o.

[180] Erről a perfajtáról a jelenlegi magyar szövetkezeti jogi szabályozás sajátosságai folytán két törvény is tartalmaz rendelkezéseket: egyfelől a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény (13. §), másfelől az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény (15. §).

[181] Lévén, hogy maga a szövetkezet társaság ugyan, de nem tartozik a gazdasági társaságok körébe. Ld. Juhász Imre: A társaságok, társadalmi szervezetek és kamarák határozatainak bírósági felülvizsgálata, működésük törvényességi felügyelete. In: Juhász Imre – Kiss Daisy –

Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szentirmay Gyula – Szilbereky Jenő: Magyar polgári perjog II. Ligatura, Budapest, 1996, 361. o.

[182] A pert a szövetkezet, illetve annak szervei, testületei jogszabályt, vagy szövetkezeti belső szabályt (alapszabály, más „önkormányzati” szabályzat) sértő határozatainak bírósági felülvizsgálata iránt indítják. A keresetet a tag indítja a szövetkezet ellen.

[183] Ha az európai szabadalmi oltalom terjedelme a magyar fordítás szerint szűkebb, mint az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárás nyelve szerinti változaté, akkor a szabadalmas bármikor kérheti a fordítás kijavítását. Azonban ennek közzététele előtt elképzelhető, hogy egy személy jóhiszeműen, gazdasági tevékenysége körében belföldön olyan találmány hasznosítását kezdte meg, vagy ilyen hasznosítás érdekében komoly előkészületeket tett, melyre az eredeti magyar fordítás szerinti európai szabadalom nem terjedt ki. A fordítást korrigáló hatósági tájékoztatás közzététele napján fennálló mértékig e cselekmények tekintetében az oltalom e személlyel szemben hatálytalan.

[184] Érdekesség, hogy a szolgálati találmánnyal kapcsolatos jogvitákat a bírósági gyakorlat nem tekinti munkaügyi jogvitának (Lőrincz György i.m. 1517. o.), így ezek megítélésém szerint ebben a relációban választottbíróság elé vihetők.

[185] Újlaki László: Nemzetközi licencia-szerződés szerint terhelő díjfizetés külön szerződés alapján való teljesítése. In: Gazdaság és Jog, 1997/12. szám, 24. o.

[186] A választottbíróság elé vihetőség igazi előnye lehet iparjogvédelmi ügyekben az, hogy a megfelelő szakismeret léte – mind műszaki, mind jogi irányban – többtagú eljáró tanács esetén rugalmasabban biztosítható (Pl. háromtagú tanácsnál két jogi és egy felsőfokú műszaki végzettségű választottbíró esetén.). Összehasonlításképpen: az állami bíróságoknál a jogi ÉS műszaki végzettséggel rendelkező bírák alacsony száma miatt bizonyos iparjogvédelmi ügyeket egyenesen egy konkrét bírósághoz koncentráltak, más ügyeket pedig megyei bírósági hatáskörbe vontak.

[187] Tágan véve a jogterülethez lehet sorolni a fogyasztóvédelmi versenyjog területét is, de a hozzá kapcsolt jogérvényesítési rezsím eltérő.

[188] Ha a perben az EK-Szerződés 81-82. Cikkeit is alkalmazni kell, a peres eljárás szabályaira a Tptv. 91/H. §-a irányadó.

[189] Az érvelés összefoglaló ismertetése a következő két cikk alapján készült: Szalay Ágnes: Versenyjog és választottbíráskodás. In: Jogtudományi Közlöny, 2001/2. szám, 93-103. o.; Wallacher Lajos: Választottbíróság kikötése versenyjogi ügyekben. In: Harmathy Attila (szerk.): Jogi tanulmányok 1996. ELTE-ÁJK, Budapest, 1996. 187-209. o.

[190] Kiss Daisy: E/E – avagy az elektronikus társadalom hatása az eljárásjogokra. In: Kiss Daisy és Varga István (szerk.): Magister artis boni et aequi. Studia in honorem Németh János. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 507. o.

[191] Ezen a véleményen van pl. Gáspárdy László. In: Gáspárdy László: Polgári perjogunk és a harmadik évezred. In: Papp Zsuzsanna (szerk.): A magyar polgári eljárásjog a kilencvenes években és az EU-jogharmonizáció. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003. 25-26. o.

[192] A közigazgatási hatósági eljárásról szóló leendő törvény rövidítése.

[193] A koncepció elérhetősége: <http://www.im.hu/adat/letoltes/GtKoncepcio.doc>. (2004. május 2.) A példának hozott idézetben a kiemelés tőlem származik.

[194] Kengyel Miklós: Előszó. In: Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Kommentátor Bt., Pécs, 1995. IV-V. o.

[195] A lista az egyes idézetek forrásaként felhasznált művek mellett azokat a témához szintén kapcsolódó, a kutatás során áttekintett műveket is tartalmazza, amelyekből végül a dolgozatban nem idéztem.